

žar, plaval čez dežele in čez morja ter slednjič padel v valove Gvadalkvivira.

Rožno grmovje je dehtelo ob bregu, slavci so peli v pomladnih večerih večno mlade pesmi o ljubezni, zefir se je igral z vali Gvadalkvivira in prinašal pozdrave iz tihih hiš, kjer bijejo vroča srca, kipé in koprné.

Ni je na svetu pokrajine, kakor Andaluzija!

Solnčni žar in črnooki pogledi, skrivnostno šepetanje zefira in nemirno šumenje Gvadalkvivira, tihi spev slavčev in bohotno zelenje polj — vse se zliva v mogočno, večno mlado pesem o ljubezni in odmeva k modremu lazurju.

A vse to bi dal, da bi se enkrat zazibal na listu tožne platane!

Dona Elvira, kraljica Andaluzije, se je umila v vodi Gvadalkvivira, zopet sem izpuhtel v zrak in z zefirom plaval v tujino.

A sedaj sem drobna rosna kapljica na žolti kresnici!

Na vzhodu rdi nebo, plahi žarki se spuščajo na vrt, plazijo od cveta do cveta, prinašajo pozdrave z neba in srebljejo vlago noči. Začutim, da pridejo tudi po mene, in vztrepečem.

Pride dekle, natrga rož, med njimi tudi kresnico, zveže v šopek in nese v cerkev ter postavi na oltar...

Služba božja se prične, petje se razleže, oltar je zavil v oblak dišečega dima. Toplota me objemlje vedno bolj, čutim, da se mi bliža smrt, topla, sladka, poezije polna smrt.

»Blagoslovljena deviška roka, ki se je dotaknila moje rože in me posvetila, da zgorim nji na čast! Vse pravljice vzhoda, krasoto Andaluzije, hladni mir nebotičnega lednika za en trenutek blagoslovljene sreče v tvojem svetišču! Naj zgorim in se spremenim v lahno meglico na tvojem oltarju in sanjam na njem srečo z Otoka blaženih.«

Zbudil sem se in spoznal, da je bil to samo sen tople, hrepenenja polne kresne noči.

Literarna tradicija v 'Evangelijih in listih'.

Dr. A. Breznik.

Z »Evangeliji in listi« so se bavili doslej, žal, samo bibliografi, ki so nam zabeležili naslove, zanimive predgovore in druge zunanje stvari posameznih izdaj in njihovih prirediteljev, a notranjega dela ni nihče ocenil. In vendar študij »Evangelijev in listov« ne more biti popolnoma brezploden, čeprav je njihova vsebina tako »znana«, ker si moremo že samo od primerjanja mnogoštevilnih izdaj — izšlo jih je samo v ljubljanski škofiji okoli 20, blizu toliko tudi v ostalih slovenskih škofijah in v c. kr. založbi šolskih knjig — obetati najlepših uspehov. Še večjega zanimanja pa so vredni, če pomislimo, da se izdajajo že nad 300 let. Znano je, da jih je prvič izdal škof Hren leta 1612. Dalje tudi že vemo, da jih Hren ni prevedel sam, temveč prepisal iz Dalmatina, kakor je že leta 1895. konstatiral V. Oblak.¹ Dalmatin sam pa nam kaže še dalje. V predgovoru svoje »Biblie« je priznal, da je poleg izvirnikov in drugih prevodov rabil tudi Lutro. In da utegne biti slednjič med Dalmatinom in dotedanjimi slovenskimi prevajalci: Jurišičem, Kreljem in Trubarjem tudi kaka rahla vez, si lahko mislimo. Tako se

¹ Lj. Zvon, 1895, 316, v oceni Glaserjeve Zgodovine sl. slovstva, I. Njegove besede se glase: Hrenove iz Dalmatina prepisane Evangelia.

odgrinja pred nami obsežna literatura, ki dá dosti dela ne le bibliografom, temveč tudi jezikoslovcem, literarnim zgodovinarjem in biblicistom. Jaz sem se s svojega stališča lotil proučevanja listov in evangelijev — od najnovejše ljubljanske in lavantinske izdaje (izšli leta 1912.) do najstarejše Hrenove in sem jih primerjal s celotnimi prevodi sv. pisma (Krek, britanska družba, Wolf, Japelj, Küzmič, Dalmatin, Trubar) ter z viri, katere so rabili slovenski prevajalci (Luter, Allioli i. dr.) in z drugimi deli, ki so z njimi v kaki zvezi, t. j. z grškim izvirnikom, z latinsko vulgato itd.

Rezultat preiskovanja je ob kratkem ta-le:

Vse izdaje evangelijev in listov, izvzemši Dajnkovih v sekovski škofiji (ogrskoslovenskih nisem mogel dobiti, pa so najbrž samostojne, kakor je tudi Küzmičev prevod novega zakona [1771] neodvisen od Dalmatina), so med seboj v zvezi. Vse so nastale iz izdaj ljubljanske škofije in te izvirajo iz prvotne Hrenove izdaje. Vsak prirejevalec se je naslanjal na prejšnjo izdajo evangelijev in listov ali pa na prejšnji prevod sv. pisma. Isto je storil tudi Hren, ki je z malimi izjemami prevzel evangelije in liste iz Dalmatinove »Biblie«. Dalmatin pa je dobredno, ali bolje rečeno, po črki prevzel Lutro in uporabljal pri tem Trubarja in nekaj ma-

lega tudi Krelja in Jurišiča. Tako imamo od Trubarja, Dalmatina ter Lutra pa do najnovejših izdaj nepretrgano tradicijo. Isto razmerje nahajamo tudi pri celotnih prevodih sv. pisma — tu govorim le o novem zakonu, toda posamezni poskusi, ki sem jih naredil pri starem zakonu, nam pričajo isto: Japelj je popravljeni Dalmatin, Wolf popravljeni Japelj — Küzmič je, kakor rečeno, neodvisen od slovenskih predlog — in prevod dr. Kreka v družbi sv. Mohorja se poleg prevoda britanske družbe in ruske izdaje sv. sinoda močno naslanja na Wolfa. Tradicija je posebno z jezikovno-formalne strani jako močna. Vsi so večinoma le frazeologično in stilistično izpopolnjevali prejšnje prevode, vsega besedila na podlagi grškega izvirnika in latinske vulgate pa ni nihče izboljšal. Tako je ostalo še iz Dalmatinove biblije mnogo pomanjkljivosti in stvarnih napak, ki so se od pisatelja do pisatelja prepisovale. Ker se je vsak tako tesno oklepal svojega prednika, je tudi slovenski jezik v njih precej zaostal in ne dosega visokega napredka zadnjih 70—80 let. Končno je ob teh okoliščinah tudi umljivo, da ni nihče študiral svetopisemske grščine, katere umevanje se je v zadnjih desetletjih jako poglobilo.

1. Zgodovina izza Trubarja in Dalmatina.

Trubar je prevedel, kakor znano, ves novi zakon in psalme. L. 1555. je izdal prevod sv. Mateja, 1557. evangelije in Apostolska dejanja, 1560. sv. Pavla pismo do Rimljanov in nato v kratkih presledkih vse ostale spise novega zakona; psalme, katere je prevajal, kakor omenja v uvodu, 11 let, je izdal 1566. L. 1582. je zbral vse prevode novega zakona in jih z nekaterimi spremembami izdal pod naslovom »Ta celi novi teſtament«. Toda preden je izšla ta knjiga, je uporabljal Trubarjeve evangelije že Krelj v prevodu Spangenbergove postile (1567).¹ Pri Krelju imamo že prve nastavke literarne tradicije, pozneje jih je vedno več. Mnogo bolj kakor Krelj je uporabljal Trubarja v nedeljskih in prazniških evangelijih Jurij Jurišič,² ki je izdal l. 1578. poleg Kreljevega I. dela tudi II. in III. del Spangenbergove postile. Nasproti pa tudi Krelj ni bil brez vsakega vpliva na Trubarja. V novem

zakonu (1582) je, kakor je dognal Oblak,³ »marsikaj popravil na podlagi Kreljevega prevoda«.

Vse drugače kakor na ta dva pa je vplival Trubar s svojim prevodom psalmov in novega zakona na Dalmatina. Dalmatin je pri novem zakonu svoje »Bible« (1584) pridržal nad 60% Trubarjeve frazeologije, stilističnih in drugih posebnosti. V psalmih ga je mogel manj uporabiti, ker jih je Trubar slabše prestavil — pomislimo, kako so težki! — in ker ga je njegov vir ločil od Trubarja. Ta je prevel psalme večinoma po vulgati, Dalmatin pa natančno po Lutru, ki se po preproščini in lahki umljivosti precej loči od vulgate, v kateri so psalmi časih težko umljivi, večkrat celo nerazumljivi.²

Ni tu prilika, da bi razpravljali v celoti o Trubarju in Dalmatinu, omeniti moramo le stvari, ki se tičejo tudi odlomkov evangelijev in listov. Oba moža se med seboj v mnogo stvareh ločita; prvič že po virih, iz katerih sta prevajala. Trubar je prevajal, kakor je dokazal že Grafenauer,³ deloma po Lutru, deloma po vulgati, kakor mu je bilo všeč — popoln Lutrovščak v življenju in mišljenju nikoli ni bil in takega se kaže tudi v prevodu —, Dalmatin pa se je suženjsko oklepal Lutra. V uvodu sicer pravi, da je prevajal t a k o iz izvirnikov in drugih prevodov k a k o r tudi iz Lutrovega sv. pisma⁴ (in tako se o tem še danes sodi, prim. Walter Šmid),⁵ ali temu ni tako. Poleg več drugih mest novega zakona sem kolikor toliko natančno primerjal vse nedeljske in prazniške evangelije in liste z grškim izvirnikom in latinsko vulgato ter z Lutrom, pa nisem našel mesta, kjer bi se količkaj videlo, da je Dalmatin rabil ali izvirnik ali vulgato in ne samo Lutra, nasprotno — vse do pičice se ujema samo z Lutrom. To se posebno dobro vidi tam, kjer je pri Dalmatinu kako mesto ravnotako izpuščeno kakor pri Lutru (nekaj mest je še danes izpuščenih, česar ni noben prireditelj evangelijev in sv. pisma opazil!) ali pa dodano (in še danes je mnogo takega, kar bomo

¹ L. c., str. 213.

² Prim. o težkoči uvod kneza škofa dr. Jegliča, Psalmi et Cantica, I. Dominica, str. III, IV.

³ Dom in Svet, 1914, str. 297: O Trubarjevem prevodu evangelijev.

⁴ »... die gantze heilige Göttliche Biblische Schrifft... so wol aus den Brunnquellen der Originalsprachen... vnd andern Interpretibus (Šmid govori tu o vulgati): als aus mehr gedachter, des Luthers gründlichen, eigentlichen, vnd allenthalben berühmten verteutschung, in vnser sprach... beschriben vnd transferirt habe.«

⁵ P. Walter Šmid O. S. B.: Über Entstehung und Herausgabe der Bibel Dalmatins, Mitteilungen des Musealvereines für Krain, 1904, 92.

¹ Krelj je prevajal evangelije iz grškega, kakor morem soditi; poleg Trubarja je uporabljal Lutra in neki hrvaški glagolski prevod.

² V. Oblak: Protestantske postile v slovenskem prevodu, Ltp. M. Sl., 1894, 202 sl.; dokaz na str. 211—213.

iz razprave videli). Dalmatin se je krčevito držal Lutrovega besedila, to je tudi vzrok, da se ni mogel odtrgati od nemškega izraza, niti na tistih mnogoštevilnih mestih ne, kjer je že Trubar pred njim dobro slovenski povedal. Dalmatin je namreč na mnogih mestih Trubarja poslabšal in mu zavrnil dobre slovenske izraze ali konstrukcije, ki so mu prišle morebiti zaradi tega na misel, ker se je svobodno gibal med vulgato in Lutrom in je časih kaj prav po domače in samo po zmislu prevel.¹ S tem nočem reči, da bi ne bil Dalmatinov prevod boljši, natančnejši in tudi jezik nekoliko boljši od Trubarjevega, toda resnica je, da se pri naših literarnih zgodovinarjih že od Kopitarja dalje Dalmatin previsoko povzdiguje nad Trubarja. Res je Dalmatin znal besede in izraze nanovo tvoriti in sestavljati, v čemer je bil nešolani Trubar jako neokreten, in res je tudi nekateri Trubarjeve germanizme popravil (mnogo manjkrat je rabil člen ta, ta..., osebni zaimek on, ona ob glagolu; navadno je rabil tudi pravilno zaimek svoj, časih pravilno trpno obliko, ločil je navadno tudi dejavnost glagolov itd.),² ali mnogo lepih izrazov in besed je tudi poslabšal, nadomestivši jih z germanizmi.³ Vsega skupaj ni popravil nad 10% Trubarjevih germanizmov, v

90% primerih pa mu je prijateljski sledil. Ker se je njuno germanizovanje v naši literaturi v skoro nezmanjšani meri ohranilo do Mateja Ravnikarja, ni čudo, da je Kopitar, ki je bil še sam do pasu v njem, tako pretirano poveličeval Dalmatina. Če pravi: *Der Leser sieht selbst, daß Truber Deutsch schreibt mit Krainischen Wörtern* — velja to tudi o Dalmatinu in o vseh pisateljih do Mateja Ravnikarja (okoli 1815–16). In kar pravi dalje: *Dalmatin germanisirt zwar auch hie und da noch ohne Noth, aber doch ohne Vergleich weniger, als Truber*¹ — se da za Kopitarjeve čase (1808) še opravičiti; toda odkar je nastopil veliki reformator našega jezikovnega sloga, Matej Ravnikar, računamo germanizme z drugačnimi procenti in ne velja več Kopitarjeva sodba. O obeh moramo reči, da njun jezik ne dosega niti Kreljevega, niti Jurišičevega. In kar je pisal Oblak o Trubarju, velja v nekoliko manjši meri tudi o Dalmatinu. O njem pravi, »da je Kreljev in tudi Jurišičev samostalni prevod dosti prost, da se ne oklepa ozkosrčno in na kvar jeziku nemškega izvirnika, obema je zadostovalo, da sta dobro in natančno pogodila smisel izvirnika. Zato sta oba prevoda boljša od Trubarjevih knjig. Pri tem ne smemo pozabiti, da je Jurišiču bilo prevajanje dosti lažje nego Truberju, ker si je pri tem lahko pomagal s hrvaško cerkveno (glagolsko) književnostjo.«² Žal, da Dalmatin ni znal tako svobodno uporabljati Trubarja, kakor sta storila Krelj in Jurišič, ki sta sprejela le dobre stvari, germanizme pa po večini odpravila. Dalmatin ni razumel njunega lepega zgleda, dasi ju je imel pred seboj in ju je v evangelijih tudi nekoliko uporabljal.³

Navzlic germanizujučemu slogu pa sta Trubar in Dalmatin ustvarila dobre prevode in sta v primeri s poznejšimi prevajalci, s Hrenom, Schönlebenom, Japljem, Wolfom itd., prava velikana. Če bi bili ti storili toliko v svoji vrsti, kakor sta ona dva, bi imeli danes boljše prevode, kakor jih imamo.

Na poznejše slovensko slovstvo in pisavo (jezik) Trubar direktnim potem ni več vplival, ker ga je popolnoma odrinil Dalmatin s celotnim

¹ En zgled, kaj več v nadaljnji razpravi! Luk. 1, 40: et salutavit Elisabeth je prevel Trubar tako: »inu prauihti Elisabethi, Pomagaj Bug« (Pomagaj Bog je bil tedanji slovenski pozdrav, prim. iz predgovora Trubarjevega novega zakona: Vsem Slouenom, pomagaj Bug).

² N. pr. (zgledi iz psalmov): Dalm.: En Davidou Pfalm, kadar je beshal pred Ivoim Synom (Trub.: kadar ie on beishal, 17); D.: versimo od febe nyh verry, 280; (T.: verfymo od nas, 16); Nyh Maliki lo... s' zhlovezhkimi rokami fturjeni (dasi ima Luter: Jener Götzen aber sind von Menschen-Händen gemacht; T.: fo od zhloveskih rok fturieni, 209); D.: Obaruj tvoiga Hlapza pred offertniki, de ne bodo zhes mene gofpodovali, 284 (dasi ima Luter: daß sie nicht über mich herrschen, T.: od tih preshernih obari hlapza, de zhes me ne gofpoduio, 42); D.: Drivu... kateru Ivoj lad daje v Ivoim zhaffu (T.: kateru da (!) fui Sad per nega (!) zhaffu, 15) itd.

³ Nekaj zgledov: Trubar: Muia dusha fe vtim Gofpudi velfeli (po vulg.), psalmi, str. 64; D.: Moja Dulha fe ima (!) hvalliti Gofpuda (rod.!), po Lutru: Meine Seele soll sich rühmen des Herrn. T.: De... bodo... nih Vyude shelesnimi potami (pota, Fessel) velfali, 257; D.: De bodo... Shlahtnike (!) s' shelesnimi fhpringarji (!) vesali. T.: fe ne boy, Dotle ne vidi, 207; D.: fe neboyi, Dokler on Ivoje shejle na Ivoih Sovrashnikih vidi 308, po Lutru: bis er seine Lust siehet. Dalje: 2. Kor. 12, 2. 3: T.: jeft ne veim. Bug ta vei (2), Bug vei (3); D.: tiga jeft nevejm, Bug je (!) vej (2. in 3. verz), po Lutru: Gott weiß es (Dalmatinovo spako so obdržali Hren, Schönleben in 1730; šele Paglovec 1741 jo je odpravil: Bug vej). Rimlj. 12, 7: T.: Imali du kako Slushbo; D.: Ima li gdu eno (!) flushbo (Dalm. germ. je ostal do Japlja, 1786). Druge zgleda v nadaljnjih poglavjih!

¹ Gramm., str. 28, prim. tudi str. XXXVI in str. 61.

² L. c. 212.

³ Dokaz: Luk. 14, 18: et coeperunt simul omnes excusare, Luter: sie fingen an Alle nach einander, sich zu entschuldigen, Trub.: oni fazhno vfi, eden fa drugim fe iřgouariati, Jurišič: oni fo fe sazveli eden po drugim isgovariati, Dalm.: ony fo fe sazveli, eden po drugim isgovariati. Mat. 5, 25: Lut.: Sei willfertig deinem Widersacher, T.: Sprauiffe hitru ftuieim supernikom, Jur.: Budi dobro volian tuoieimu Suparniku, D.: Bodi dobre vole s' tvoim Supernikom.

sv. pismom. S tem je v literaturi izgubilo narečje njegovega rojstnega kraja (Raščica pri Vel. Laščah) z nekaterimi jako starimi glasovnimi pojavi, s starimi oblikami in posameznimi besedami, ki so prava muzejska starina našega jezika. Narečje, ki ga je pisal Dalmatin, doma okoli Krškega, je dosti mlajšega razvoja in je izgubilo mnogo starih posebnosti. Zanimivo je, da se Dalmatin ni nič oziral na Trubarjevo narečje in je pisal vse po govorici svojega kraja in je tudi popolnoma svobodno jemal slovenske izraze namesto Trubarjevih nemških ali pa narobe. Tako so na poznejše slovstvo vplivale le oblike, ki sta jih določila Dalmatin in njegov slovniški mentor Bohorič. Vsi, ki so pozneje prirejali prevode evangelijev ali sv. pisma, t. j. Hren, nekoliko tudi Schönleben, izdajatelj evangelijev iz leta 1730., in Pohlin ter Japelj s svojimi sodelavci, so se naslanjali na Dalmatina, nihče na Trubarja.¹

2. Hren.

Hren je priredil evangelije in liste (1612), kakor smo že omenili, po Dalmatinu. S tem sta prišla Dalmatin in Luter v našo cerkveno književnost in sta do danes tvorila podlago vsem nadaljnjim izdajam evangelijev in listov ter prevodom sv. pisma. Nov prevod se pozneje ni več izvršil, vsi prireditelji so negovali in izpopolnjevali le Dalmatinovo besedilo. Od jezikovno-formalne strani se niti ta poprava ni zvršila — razen mestoma pri dr. Kreku — in tako smo v rabi časov, načinov, neslovenske trpne oblike, v rabi deležnikov, členkov, besednega reda itd. še sedaj odvisni od Dal-

matina in od Lutrove nemščine, kar je za nekatere slovenske jezikovne pojave naravnost usodno, ker nemščina ni isto kar grščina, v kateri je sveto besedilo spisano. Tako n. pr. grških časov ne smemo in ne moremo prevajati vselej niti po vulgati, nikar šele po nemškem prevodu, ker latinski časi ne morejo izraziti tega kar grški, še mnogo manj pa nemški. Že Kopitar je opozoril Nemce v svoji slovnici (str. 306), naj študirajo slovanske jezike, če hočejo umeti grški glagol.

Dalmatinovo besedilo se je od Hrena do Japlja (1787) v vseh izdajah (Schönlebenova 1672, Hipolitova 1715, izdaja iz leta 1730., Paglovčevi 1741 in 1764, Pohlinovi 1772 in 1777 in Gutsmannova 1780) ohranilo še skoro nedotaknjeno. Popravila so se le nekatera mesta (vsa še danes niso popravljena, kakor bomo videli), ki se ne ujemajo z vulgato, nekatere posamezne besede in nekateri izrazi, vse drugo (blizu 90 %) je, razen slovniških oblik, Dalmatinovo. Resnične spremembe so se izvršile šele v Japljevi izdaji (1787), ki jo je priredil Japelj po svojem in Kumerdejevem prevodu novega zakona iz leta 1784. (evangeliji) in 1786. (ostali deli novega zakona). Vendar se tudi Japelj ni več kot približno za 50 % osvobodil Dalmatina. Vsi nadaljnji listi in evangeliji pa slone na Japljevi podlagi. Vse izdaje do Ravnikarjeve (1816) so skoro gol ponatisk Japljeve. Veliki Ravnikar, ki je popolnoma reformiral slovenski jezikovni slog, je tudi Japljevim evangelijem in listom dal slovensko lice. Leta 1833. jih je stilistično in nekoliko tudi frazeologično opilil Jož. Burgar, izboren stilist, znan somišljenik Metelkov, in po teh so prirejene z neznatnimi

¹ Da vsaj nekoliko spoznamo razloček med obema, navedimo nekaj zgledov! Trub. piše še polne oblike iz: izpačiti, izvriniti, izkaziti, izpremiti itd., kar piše Dalm. stalno brez i: spačiti, zvrniti, skaziti, spremeti itd.; dalje: iluuna (iz vuna), is notra, is dauna, D. navadno sdaunaj (zdavnaj), snotraj, svunaj. Ohranjen je še stalno nekdanji polglasnik: Nov. Test. 1560: Boga zheftili 1, knega zhefti 5, fe ne mezhuio 20, stalno: fneha itd., D. ima le a: zhaftiti, fnaha... Polglasnik pred nenaglašnim in kratkim zlogotvornim l: N. T. 1560: famelzhana 27, ne kalnite 20 (= kolnite), N. T. 1582: Sielihom tar shelzhio napoien 122, vult 412, itd., D. je govoril že ol: zamolčan, volk itd.; T.: dotle, sice, gdi, vini itd., D. ima že r: dotler, sicer, ker (= kjer), viner (= vendar). T. še daj. mn. sr. sp.: nebesom, ušesom itd., D. ima že am: nebesam, ušesam itd. T.: golpud, golpudi, golpudi (staro po i-jevski sklanji), D. samo: Golpuda, Golpudu itd. T.: hočo, čujo, verujo itd., D.: hočem itd. Nekaj zgledov po vrsti iz psalmov: T.: vti Poltaui tiga Golpudi 15, D. h' Golpodni Poltaví; T. kar on dei (!), tu dobru rata 15, D. kar on deje; T. Subper tiga Golpudi 16, D. supár Golpuda; T. Ieft hozho pridigati 16, D. Ieft hozhem predigovati; T. Ierd fe bode vushigal (staro!) 18, D. ferd fe bo vnel; T. vlgudo (stalno!) 19, D. sguda (stalno); T. konzhai ti nee Bug 20, D. Dolshi (!) je Bug (Luter: schul-dige (!) sie, Gott); T. fellami fmozhim 21, D. s' folsami; T. ie li kryuina 22, D. aku je kriviza; T. mui shiuot (stalno) 23, D. moj leben (stalno); T. vtim tuim ferdu (staln. mest. na u),

D. v' tvoim ferdí (stalno na i); T. Ta Golpud fodi te ludi 23, D. Golpud je Rihtar (!) zhes Ludy (Luter: der Herr ist Richter über die Leute); T. kir tim brunnim ferzom pomaga 23, D. kateri brunnim ferzam pomaga; T. Te Ouce inu vle voli (staro) 24, D. Ouce inu Volle (tož.); T. Ta Neuernik fa nekogar ne rodi 27, D. Ta Neverni (Luter: der Gottlose!) sa nikogar nemara (stalno); T. Nega poti gredo vlag zhas po frezhi 27, D. Njegovi poti gredó vľaki zhas; T. de skryuaie vybe tiga nedolshniga 27, D. lkriufhi; T. tlazhi doli sto oblaftio 28, D. s'gvaltjo (!); T. mi hozhmo 30, D. My hozhemo; T. hozho fdaí vľtati 30, D. hozhem jeft sdaj gori (!) vľtati; T. lizhkaki Otroci 30, D. sanikèrni (stalno); T. oni fo iskasheni 32, D. fo lkasheni; T. nihter 33, D. nizh; T. mene suaree (svaré) 34, D. me kalhtigajo; T. Ieft tebe Golpud is ferza lubim 37, D. Serzhnu jeft tebe sa lubu imam (Lut.: Herzlich lieb habe ich dich); T. Ty shtriki te fmerti 37, D. fmèrtni fhtriki; T. knega vushfom 37, D. ufheffam; T. deshoue (!) plohe 38, D. deshovne plohe; T. lauershik tiga folka 46, D. ferrahtanje tiga folka; T. reftopen vusk 46, D. ispufzhen vulik; T. Du ie Kral te zhefty? 49, D. Gdu je taifti Krajl te zhalty; T. obari muio dusho 51, D. Obaruj; T. obarite 51, D. obarujte; T. ta zheftni Bug 56, D. ta zhaftiti Bug; T. te vulde inu berfde vulta ne poloshash 62, D. fe mora vusda inu brusde v'gobez devati; T. Ta Golpud ie blisi 65, D. je blisu; T. vkupe (stalno) 67, D. navadno vkup; T. tuie Strellee vmeni tizhe 73, D. tvoje ftrile; T. Muie ferce kluka

spremembami ljubljanske in lavantinske izdaje ter odlomki evangelijev in listov v Wolfovem svetem pismu in Zamejčeva izdaja iz leta 1870. Tudi v naj-novejši ljubljanski in lavantinski izdaji (1912) imamo še 70–80 % Burgarjevega besedila.

O Hrenu je že V. Oblak leta 1888. rekel, da je »pridno prepisoval Dalmatina«,¹ na kar je opozoril že V. Steska leta 1902. v spisu: Janez Čandik v Izvestjih Muzejskega društva.² Neopažena pa je ostala pisateljem, pišočim o Hrenu, druga, poznejša in zrejša opomba Oblakova, ki jo je izrekel leta 1895. z besedami: Hrenove iz Dalmatina pre-pisane Evangelia. Hren je res veliko večino Dalmatinovega besedila z diplomatično natančnostjo prepisal (časih celó tiskovne pomote³), vendar pa so se zgodile vmes tudi nekatere važne spremembe: 1. je spremenil nekaj mest, ki se niso ujemala z vulgato, 2. je nadomestil mnogo nemških besed s pristnimi slovenskimi in 3. je nekaj izrazov in konstrukcij popravil in vpeljal nekaj živih oblik in časih celó pravopis izboljšal, nekatera mesta je pa poslabšal.

Prvo je, da je popravil po vulgati nekatera mesta, ki se niso ujemala z njo. Ker je Dalmatin prevajal po Lutru in ta po grškem — Luter je prevajal precej vestno, le tu pa tam je kako mesto tolmačil subjektivno, po svojem protestantskem načelu —, je hotel imeti Hren natančno besedilo po vulgati. Popravil je precej mest, nekatera je pa pokvaril, ker je šel v svoji gorečnosti predaleč in

vmeni 74, D. Moje ferze trepezhe; T. ty hote (staro) 74, D. hozheo; T. kmuim fellam 76, D. k'moim folsam; T. vkupe shepazheio (šepetajo) 79, D. vkup fhapazheo (!); T. de mene ipremio 82, D. de me fpremio; T. Ti dopuftish, de bomo fneideni koker te Ouce, Inu vmei teimi Aydi li nas reskrupil 83, D. Ti nas puftifh fnejfti (!) kakör Ouce, Inu nas reskropifh (!) mej Ajde (Lut.: Du lässest uns auffressen (!) wie Schafe und zerstreuest uns unter die Heiden); T. Muie ferce tihta (Lut. Mein Herz dichtet ein feines Lied) eno lipo Peifan 85, D. slaga eno lepo Pejllen; T. de se ty preoberno (staro) 97, D. preobërnejo; T. ne dopado (staro) 97, nedopadeo; T. fdrashbo 101, D. fim vidil ardrio (Lut.: Hader); T. Nih Vufta fo glaiſhi koker maflu 102, D. ufta fo glaiſha (oboje že staroslov.); T. tuia Dobruta ie bulshi (staro!) koker 112, D. dobruta je bulſha (mlado); T. iskufil 117, D. ſkufsil; T. ſpopolniti 117, D. ſpodpolniti; T. odueknesh 120, D. vek(= moč) dajelh; T. Sakai vi vskakuiete (staro) 121, D. polkakujete, vy gorre?; T. ne skry tuiga oblyzhia 124, D. nefkrivaj (pravilno!) tvoigja obrasa; T. kmui Dushei (staro!) 124, D. k'moji dulhi; T. bo zuel (staro) 129, D. bo zvèdèl; T. nih Ozhuui 140, D. Ozheti; T. nuzh inu dan (stalno) 154, D. dan inu nuzh (Lut. Tag und Nacht); T. vtim pogubleinei (staro!) 160, D. v'pogublenju; T. framoto 164, D. s'framotjo (!) (po i-jevski sklanji) s talno; T. tiffuzh (stalno) 166, D. taushent (stalno); T. Jelt zhuio 182, D. zhujem; T. ty Stannuue (stara končnica) 228, D. ty Roduvi.

¹ Lj. Zv., 1888, 696, v oceni Raičevega Stapletona.

² 1902, str. 5.

³ N. pr. Dalm. N. Test. 37: Isvelizhane fo te ozhy, katera (!) vidio, Hren, 117: Isvelizhane fo te ozhy, katera (!) vidio (to je prepisal tudi Schön., popravilo se je šele 1730!).

je večkrat prevajal čisto po črki. Časih tudi vulgate ni razumel. Tu pa tam je celó slovenske besede »tvoril« po vulgati.¹ Mnogo mest je pa tudi izpregledal, utrudil se je posebno proti koncu knjige — dormitat interdum et bonus Hroenus! Nekaj malega so pozneje popravili Schönleben, izdajatelj iz leta 1730., Paglovec, več mest je opazil Pohlina, precej tudi Japelj. Od Japlja dalje pa besedila niso več imeli na sumu, misleč, da je strogo vulgatsko, in so ga le malo kontrolirali. Tako je ostalo še do danes precej Lutrovih mest.² (Dalje.)

¹ N. pr. Gal. 3, 19: lex ordinata per angelos je Dalmatin lepo prevel: Poſtava je poſtaulena od Angelou, Hren (116) pa: je od Angelou porédna ſturjena (!). Schön. pa besedila ni razumel in je postavil vmes vejico: porédna, ſturjena, kar so njegovi nasledniki še manj razumeli; zato je izd. 1730 spremenil tako: ſporédam dana (!), to je prepisal Paglovec, (1741 in 1764), Pohlina 1772 in 1777 pa je naredil: ſapored dana. To kodrčijo je popravil ſele Japelj: je bila ſkusi Angele ſrozozhena, kar imata ſe danes ljub. in lavant. izdaja (1912). — 1. Kor. 10, 13: ſed faciet cum tentatione proventum, gr. ἐξέβαλον (= eventum), kar imata prav T. in D.; T.: bo dal iſbitik, D.: de ſkufhnjava en konez dobo, Hren: vékſhe ſafluſhejnje pèrneffe (111), kar so prepisovali vsi do Japlja! — Zanimivi so naslednji zgledi! Koloſ. 1, 11: in longanimitate, gr. εἰς μακροθυμίαν, Luter: Langmütigkeit; D. ima lepo besedo: inu de bote možni ſturjeni... u' vſem potèrplenju, inu ſanaſhanju. Hrenu se je zdelo to premalo po vulg., zato je po lat. longanimitate priſtavil: u' dolgim (!) ſanaſhajnu, kar se je do Burgarja (1833) ohranilo; Sch. ima: u' dolgim vupainu (poſl. ned. p. bink.), 1730: dolgim ſanaſhájniu, 1741: dougim ſanaſhanju (enako 1764), Pohlina 1772: dolgemu perſanaſhanju, Japelj 1787: dolgu-ſanaſhanji, in tako imajo vsi; ſele Burgar 1833: v' perſanaſhanji, kar imata ſe ljub. in lav. 1912. — Efez. 6, 16: tela ignea extinguere: D.: vgaſiti vſe gorezhe ſtrilè, H. pa: iſgaſiti (129), kar je prepisal tudi Schön., toda 1730 popravljeno: vgaſiti. — Efez. 4, 26: ſol non occidat: T.: Sonce ne ima laiti, D.: Nepuſtite Sonza ſajti, Hren: Sonce ne ſapádi (!), kar ima tudi Sch., 1730 pa: ſahájati.

² Nekaj zgledov! Gal. 5, 24: Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt, Oí ðè τοὺς Χριστοῦ Ἰησοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν, Lut.: Welche aber Christo angehören, die kreuzigen ihr Fleisch, T.: Sakai kateri fo (vulg.!) Criftu-feui, ty Cryshaio (Lut.!) nih (!) meffu, D.: Kateri pak Criftufu ſliſhio (!), ty krishajo (!) Ivoje meffu, H.: Kateri pak Criftufu ſliſhio, ty krishajo Ivoje meffu (119), in tako imajo vsi do Pohlina, ſele ta (1772) ima: Katiri fo pak Kriftuſovi, fo Ivoje meſu kriſhali (178). — Efez. 6, 12: et potestates, adversus mundi rectores, Lut. je vſtavil nāmlich, česar tudi v grščini ni: und Gewaltigen, nāmlich mit den Herren der Welt, D. s' oblaſtniki, ſlaſti, ſtèmi Goſpudi tiga Svitá, H.: ſlaſti ſupèr Vojarne tiga Svejtá (128), kar imajo vsi do Pohlina, ſele ta (1772) je opuſtil: inu oblaſtnike, ſupèr vojarne tega Ivejta (193). — Mat. 24, 16: tunc qui in Iudaea sunt, fugiant ad montes, enako gr.: οἱ... φευγέτωσαν, Lut.: ſu-dann fliehe auf die Berge, wer im jüd. Lande iſt, D.: Tedaj bëſhi na Gorre, kateri je v'Judouſki deſheli, H.: tedaj bëſhi na gorre, katèri je v'Judovſki deſheli 134; to je popravil 1730 v množino: tedaj bëſhite na gorre, katèri ſte v'Judovſki deſheli; toda po vulg. ſele Paglovčeva druga izd. (1764): tedei imajo beſhate na gorre, kateri fo u'Judouſki deſheli. — Mat. 25, 18: fodit in terram, ὁρῶντες ἐν τῇ γῇ, Lut.: machte eine Grube in die Erde, T. (napol ſvobodno!) ie iſkopal vſemli eno Jamo, D.: je ſturil eno jamo v' Semlo (Hren nima tega evang.), Schön.: je ſturil eno jamo v' ſemlo (274), za njim vsi tako: 1730, 1741, 1764, Pohlina (1772, 1777): je ſkopov eno jamo v' ſemlo, ſele Japelj 1784 po izvirniku: je ſkopal v' ſemlo.

Literarna tradicija v 'Evangelijih in listih'.

Dr. A. Breznik.

Dru ga Hrenova zasluga je, da je odpravil iz Dalmatinovega besedila nemške tujke in jih nadomestil s slovenskimi in nekaterimi kajkavskimi izrazi. Ta reforma je prva in za dolgo časa edina svetla točka v zgodovini našega pismenega jezika. Hren je bil prvi, ki se je postavil na strogo slovensko stališče in je načelno zavračal vse, kar je v jeziku tujega. V tem oziru se ne more meriti z njim noben protestantski pisatelj, tudi Krelj in Juristič ne, dasi sta pisala med vsemi najčistejšo slovenščino. In tudi pozneje ga ni nihče dosegel, dokler se ni v pozni prosvetljeni dobi z Japljem, Kumerdejem ter Linhartom in v oživljajoči romantiki z Vodnikom, Kopitarjem in Ravnikarjem začel splošen preporod slovenskega pismenega jezika. V tej skoro dvestoletni dobi so bile edino izdaje »Evangelijev in listov«, ki so z neznatnimi izjemami skrbno hranile Hrenovo besedilo, proste najnavadnejših tujk, vse druge knjige so jih bile polne. Tako je cerkev po Hrenovi zaslugi veliko storila za čistočo b o ž j e besede.

Vse, kar se je pozneje zgodilo glede čistoče našega besednega zaklada, je le nadaljevanje in dosledno izvajanje Hrenovega načela. Po tem načelu se je naš besedni zaklad v dobi romantike in ilirskega pokreta na podlagi pristnega narodnega jezika ter drugih slovanskih jezikov, zlasti hrvaščine in stare slovenščine dvignil na tisto višino, na kateri stoji še danes. To načelo je zdravo, vendar se večkrat ni izvajalo v pravih mejah. Nekateri Ilirci so hoteli slovenščino preveč mešati z drugimi slovanskimi besedami, Levstik pa jo je hotel prepojit še s staro slovenščino. A pismeni jezik je to počasi prebolel. Umetnik potrebuje živih, resničnih besed, ki vzbujajo vtise in čuvstva, zato so naši realisti Jurčič, Krsnik, Detela in drugi obsodili take poskuse. Popoln odpor proti tem strujam pa se je začel, ko je zmagala v slovstvu moderna. Zgodilo pa se je zopet, da se je pretiravanje izpreverglo v drugo stran. C a n k a r rabi v svojem živem, realnem jeziku celo tujke, kakor: sorta, klafta, šmir, furman, farovž, šolmašter, žegnanček, šimfati, špehovka itd.¹ Podobno F i n ž g a r : Boglonaj (kar je grajal že dr. Šorli v Ljublj. zvonu 1916, 137), brihten, glihati, vdinjati, tadel itd. To je zopet pretiravanje

¹ N. pr. Hlapci: špehóvka 10, take sorte 25, čez vero šimfa 64, šolmašter 64, do farovža 72. Druge tujke rabi splošno.

in tudi v realnem umetniškem jeziku je treba za tujke neke idealne meje, preko katere ne bi smel noben pisatelj.¹

Protestantski pisatelji so bili glede tujk nekako na ljudskem stališču: tujke, ki jih je govorilo ljudstvo, so sprejeli tudi v knjigo, dasi so vedeli časih za dobre slovenske izraze. Trubar je večkrat naglašal, da rabi zaradi lažjega umevanja tujke, kakor gnada, leben, uržoh itd. Isto nam kažejo tujke Dalmatinovih del in Megiserjevega slovarja. Hren pa je z občudovanja vredno doslednostjo zavrzel vse, kar se mu je z d e l o t u j e (seveda se to takrat še ni dalo tako natančno ločiti kakor danes), celo že davno udomačene izposojenke, od katerih so nekatere še danes v rabi, kakor n. pr. jesih, kreg, berič, ali splošno sprejete tujke, kakor harfa, kapitan itd. Za tujko je smatral celo pristno slovensko besedo g r o b , ki se slučajno glasi tako kakor v nemščini, in je naredil za njo novi besedi: pokopališče, kar se je pozneje sprejelo, in: mrlišče.² Vsega skupaj je odpravil okrog 160—170 tujk, kar je za drobno knjižico jako veliko.³

Znamenito je, da je mnogo novih izrazov vzel od tam, kjer so bili javnosti že znani, t. j. iz Dalmatinove biblije. Več izrazov je n a j b r ž e našel v besedilu in v opombah »Biblie«, kjer je Dalmatin pojasnjeval tujke z domačimi besedami in narobe, domače besede s tujkami. N a t a n č n o pa se dá dokazati, da jih je vzel iz besednega »r e g i s t r a « na koncu »Biblie«, kjer je bilo za tujke mnogo pristnih slovenskih in kajkavskih besed. Dalmatin je zato, da bi omogočil uporabo biblije vsem Slovencem in Hrvatom — po zgledu Lutrovih izdaj sv. pisma, da so jo mogli rabiti razni nemški južni in severni rodovi — poleg slovenskih (»kranjskih in koroških«) besed — med njimi je bilo mnogo tujk — dodal hrvaške izraze, t. j. »slovenske ali

¹ Razen v šaljivem (prim. dela Milčinskega) ali v satiričnem tonu in podobno.

² N. pr. pèr Mèrlifzhi (ali pèr Grobu) 78, Grob (ali Mèrlifzhe) 79, enu novu Pokopalifzhe ali Grob 74, fo fhle v' tu Pokopalifzhe (ali Grob) 76. Beseda m r l i š č e se ni ohranila, p o k o p a l i š č e pa so rabile vse izdaje do 1833, šele v tej jo je Burgar zavrzel in sprejel spet g r o b . Pleteršnik teh besed v pomenu g r o b ni zaznamenjeval.

³ Obdržal je le malo tujk, n. pr. Jogèr (dasi je rabil Dalm. besedo M l a j f l h i , kar je dokaz, da beseda ni bila narodna, temveč skovanka), offer, far, Exempel 82, figura, lotrya, shlafèrniza 58 itd.

bezjačke (= kajkavske) ter »hrvaške, dalmatinske, istrske in kraške«. Tako so nekatere kajkavske besede, ki niso bile namenjene Slovencem, ampak Hrvatom samim, postale po Hrenu last slovenskega naroda. Pred njim je uporabljal Dalmatinov register že Megiser v svojem slovarju, toda to ni na Hrena najbrže nič vplivalo, ker ni sprejel iz Megiserja nobene besede.¹

Česar ni našel v Dalmatinu,² je moral poiskati med narodom; večino izrazov za tujke pa je bilo treba nanovo ustvariti, ker jih ni bilo ne v Dalmatinovem registru, ne v Megiserjevem slovarju.³ Iz registra je sprejel sledeče besede: drago korenje, dedič, dedina, jezero (= tisoč, kar ni slovanskega izvora), vzrok, obraz (podoba), skrb, skrben, oblačilo, bič (po tem narejeno: bičevati), ulica, rod, plačilo, znamenje, čudo, čislo (po tem narejeno: čislovati), mazalo in morda še katero.⁴ Zanimivo je,

¹ Kvečjemu morda besedi mnoshiza, kardellu, kar je Hren pogosto rabil za Dalmatinov folk; prim. Megiser: Hauff. volcks. turba, kup ludy. Cr(oatice) vnoshina, mnoshiza, kardellu ludy; dalje morda: Hauptmann ... kapitan, vojarin, vajvoda. Hren rabi večkrat: vojarin in vivuda za Dalm.: kapitan. Drugih podobnosti nisem mogel najti.

² Iz opomb v »Biblii«, v katerih je Dalmatin na robu z zvezdico pojasnjeval tujke z domačimi besedami in narobe, je našel Hren najbrže besede, kakor godec, gosli za Dalm.: arfa, jokat i za Dalm. klagovati itd. N. pr. Dalmatin, Preroki, str. 9: v besedilu: Vsami * Arfe, hodi okuli po Melti, na robu je zopet zvezdica in opomba: * Golli. Hren je rabil besedo na str. 16: je bil kakor gódzou, kir gódeo na fvoih góflah; pri Dalmatinu pa se to mesto glasi (apok. 14, 2): kakor téh, kateri na Arfe byejo. Preroki, str. 68: v besedilu: klaguj, v opombi: Jokaj. Hren, 68: lo njega filnu ob jokal e, pri Dalm. je to mesto: klagovale, Luk. 23, 27. Prim. še opombe: 1. del biblije, str. 318: v besedilu: t i l e j n i, v opombi: vtraglivu. Hren: V' škèrbli vofti ne bodite l e n i, pri Dalm. je isto mesto: v' tem ne bodite vtraglivu, Rim. 12, 11. Novi zakon, str. 89: v besedilu: e n a k u, v opombi: glih itd. Mnogo Dalmatinovih opomb je znamenitih!

³ Megiser je sprejel iz registra neprimerno več kajkavskih in hrvatskih besed kakor Hren. Vse take besede in izraze je pa Megiser seveda tudi označil kot hrvatske.

⁴ To se dá zagotovo dokazati. Hren ima na str. 74: s' fhpecerijami ali s' dragim korejnem, isto mesto v Dalm. se glasi: Itémi fhpeceriami, Jan. 19, 40; v registru pa stoji: fhpecerije (Crajnški): dragu oli plemenitu korenje (Slovenški, Besjashki). — Str. 135: kër je kuli ena Morzina, tjakaj fe tudi sbirajo Poštojni; to mesto je pri Dalm.: ker je kuli Mërha, tjakaj fe Orli sbirajo, Mat. 24, 28. V registru pa stoji pod: Mërha (kranj.): morzina (slov. bezj.) in pod: Poštojni (kr.): Orël (koroški). — Str. 40: néma dedine v' Chriftufevim ... krajlevftvi, Dalm. pa: néma erba, Efez. 5, 5. V reg. stoji pod: Erbfzhina (kranj.): Ozhanftvo, dedina (slov. bezj.); pod: Erbizh (kr.) stoji: Dejdzih (slov. bezj.), kar je Hren stalno rabil. Dalje je Hren stalno rabil jesero za Dalm. taushent (Trubar je rabil redno tisuč, toda Hren ga ni bral); register ima: Taushent (kr.): Jesero (slov. bezj.). — Str. 45: Katéri aku je lih v' Boshjim

da je Hren uporabil samo tiste besede, katere je Dalm. označil kot slovenske (Crajnški, Corofhki) ter kajkavske (Slovenški oli Besjashki), in niti ene v ožjem zmislu hrvaške, t. j. take, katere je označil pod imeni: Hervazki, Dalmatinški, Iitrianški, Crafhki. Zato je Schönlebnova sodba (v predgovoru njegove izdaje) pretirana, ko pravi, da se o Hrenovi knjigi »že dolgo čujejo pritožbe, da rabi mnogo hrvaških in dalmatinskih besed«, med katerimi našteva jezero in dedič, in pravi, da teh dveh besed noben Ljubljčan ne razume.

Ni pa vzel Hren vseh besed, ki so bile v registru. Marsikatera mu je bila najbrž pretuja, zato jo je sam nanovo stvoril.¹ Vsega, kar je Hren pri popravi potreboval, pa register ni obsegal, zato ni kazalo drugega, kakor besede drugod iskati ali pa jih nanovo tvoriti. In tega ni bilo malo, ker je odpravil toliko tujk.² Vse nove tvorbe se mu niso

obrasu bil, Dalm.: kateri aku je lih v' Boshji ihtalti bil, Fil. 2, 6; reg. ihtalt (kr.): kip, obras (slov. bezj.). — Str. 65: obeniga isroka ali dolgá te fmerti, Dalm.: obeniga urfaha, Luk. 23, 22; v reg.: Vrshah (kr.): frok (slov. bezj.). Dalje je prevzel še sledeče besede: str. 123: inu ikèrbni bodite, Dalm.: inu flifajste fe, reg.: Fliß, Flißig (kr.): ikèrb, ikèrbani (slov. bezj.); za Dalm. gvant rabi stalno oblazhlu, prim. reg.: Oblazhlu (kr.): gvant (koroški); za Dalm. gajshlati rabi stalno: bizhovati (n. pr. 65), reg.: Gajshla (kr.): Bizh (slov. bezj.); za Dalm. galsa piše časih itran (II, 5), navadno pa: uliza (102), prim. reg.: Gaffa (kr.): Vliza (slov. bezj.); za Dalm. shlahta rabi navadno rod (str. 5); prim. reg.: Rod (kr.): Shlahta (koroški); za Dalm. lon ima stalno plazha ali plazhlu, reg.: Lon (kr.): plazhlu (koroški); primerjaj še v reg. zhudu, zhiflu; Hren 130: zhiflu (ali rajtingo) délati, zhiflovati (ali rajtati, 131); Shalba (kr.): masalu (slov. bezj.), Vojarin itd.

¹ Tako ima register za: Shegnati (kr.) — Blagošloviti (sl. bezj.), enako Megiser, a Hren rabi stalno posvetiti, n. pr. je povétel (ali shegnal) 51, 78; za: Prigliha (kr.) ima reg.: prilika (slov. bezj.), a Hren rabi stalno pripuviť (114); za: Arzat (kr.) ima reg.: vrazh, Likar (sl. bezj.), enako Megiser, a Hren: Osdravlenika (II, 30); za: Arnolh (kr.) ima reg.: oklópi sheléni (slov. bezj.), enako Megiser, a Hren: s' Boshjim oroshjem, 128 (Dalm. ima: Arnofh), Efez. 6, 11, kar so obdržale vse izdaje Evang. in sv. pisma in ima še Krek ter lavant. izd. 1912; toda ljublj. 1912, 201, ima bolje: vso bojno opravo, πανοπλία (izpuščeno pa je v ljub. 1912: božji, ker je v lat. Dei, gr. τοῦ θεοῦ!).

² Najnavadnejših poprav (kakor enak za Dalm. glih, za res za D. gvífhnu, pravi za D. falfh, glas za D. ihtima, želja za D. lusht, izdati za D. ferratati...) ne bom navajal. Znamenitejše poprave so: kifiliza 70, D.: effih; ga je isdal Trinogom 131 (kar imajo še vse ljublj. izdaje do 1870 in lavant. 1912, 237), D.: Berizhom; ta Goftyna hifha 50, D.: ofhteria; gurje fi je timu zhlovéku 51, D.: ve tim; pregnanu vjéli 49, D.: s' kunhtjo; otoshàn (imajo še vse izdaje: ljublj. 1912, 350, lavant. 1912, 444) poftajati 54, D.: zagovati; verz h vodé 50, D.: kruglo; je filnu shelil 53, D.: pegeroval; s' drogy 57, D.: s' ihtangami; v' Cerkvèno fhkrinjó ali ladjizo 61, D.: v' Cerkouno pukího; v' Sodno hifho 63, D.: v' Rihtno h.; ga je bizhoval ali gajshlat 65,

enako posrečile in se zato niso vse udomačile. A večina se jih je ohranila do Pohlina in Japlja in še do Ravnika in Burgarja. Tretjina jih pa živi še danes v najnovejši ljubljanski in lavantinski izdaji (1912), dasi bi bilo treba nekatere nadomestiti z boljšimi izrazi.

D.: gajshlal; Trofhtar (ali Odshalni) 86, potashen (ali potroftan) 100, potashejne (ali trofht) II, 8; je v' Bugaimé proffil (kar so ohranile še vse izdaje, ljublj. 1912, 36; lavant. 1912, 41) 34, D.: petlal; Lubésan nebodi hinavka 23, D.: falsh; v' eni Spletenici 31, D.: v' eni Korbi; Deshellki Oblaftnik (kar imajo še do danes vse izdaje, ljublj. 1912, 11: pod Kvirinijem, oblastnikom v Siriji; lavant. 1912, 8: pod Cirinom, oblastnikom v S., toda v vulg.: a praeside in gr. ἡγεμονεύωντος Κυρηναίου Luk. 2, 2. = je upravljal) 9, D.: flegar; bodi fi Krajlu... ali Vivudom, kakòr od njega poslanim 84, D.: kapitanom; enu Shenitovajne (ali Ohzet) 23; Méftniki II, 4, D.: Purgarji, Luter: Bürger; Prenozhite radi 91, D.: Erpèrgujte; ozhitni gréfhnik 114, D.: Zolnar; bo saframovan, inu tepen, inu saplivan, Inu kadàr vshé bodo otepli, ga bodo vmorili 34, D.: inu bo sahpotovan, inu fershmagán, inu saplivan, inu ony ga bodo gajshlali, Luk. 18, 32. 33; en Kapitan (ali Stujni Poglavitnik) 25, toda 26: Kapitanu ali Stujnimu Poglavitniku, enako 73, D. povsod: kapitan; nafs néj nihzhe najél 29, D.: vdinjal; Tèrg 77 (kar imajo še danes vse izdaje [velikonočni poned.], dasi je gr. κόμης, Luk. 24, 13), D.: Kalhtel: teh Sheblou 82, D.: fharnaglou; bodo tvoji Sovrashniki tebe obfuli 113, D.: Obfhrangali; fo te druge sa nizh iméli 114, D.: ferrahtali; fo ony na njega ravnu glédali 123, D.: mèrkali; v' superítvah 3, D.: v' kregu; prepirajne, nevozhzejne 118, D.: krég, nyd (Neid!); pomasal (stalno), D.: shalbal; sa Resdelivze Boshjih fkrivnofti (tako vsi do 1803, le-tu pa: vundejlivze 8, l. 1804, ima Japelj: dejlivze, 1. Kor. 4, 1, in tako ima še danes ljublj. 1912, 9, bolje ima Krek: oskrbnik) 5, D.: sa shaffarje Boshjih fkrivnofti; bi fe rovnalu po dobrih déllih (tako še vse izdaje do 1825 [božični dan]; šele 1833: vneto fa dobre dela 13, kar še danes ljublj. in lavant. 1912) 9, D.: de bi fe flifal dobrih dell, Luter: Volk, das fleißig wäre zu guten Werken; fi Semlo na ftan poltavil 12, D.: na grunt polstavil; k' fvojmu Hifhniku 29 (kar ima še danes lavant. 1912, 36 in ljublj. 1870, 46), D.: k' fvojmu Shafnarju, Mat. 20, 8: dasi je lat.: dicit procuratori, gr. λέγει τῷ ἐπιτρόπῳ; pod Odvejtiki inu Ofkèrbleniki 17, D.: pod Gerabi; Schönleben ima: pod varih inu Ofkèrbleniki (še danes je v vseh izdajah: pod varih inu oskrbniki, kar je pravilno; lat. sub tutoribus et actoribus, grško pa: ὑπὸ ἐπιτρόπων ἐστὶ καὶ οἰκονόμων, Gal. 4, 2; kir v' Ograji tékajo 28, D.: v' Shrangah; kir na fmèrt vojfkujje 28, D.: kir fe fehta; fe s'dèrshy 28, D.: fe mafsa; jeft fe taku shvirkam, nikàr kakòr de bi u' Vèjter mahal, temuzh jeft bèrsdam moje tellú 28, D.: Jeft fe taku fehtam, nikàr kakòr de bi v' luft mahal, temuzh jeft kalhtigam moje tellu, 1. Kor. 9, 26. 27; blagú 36, D.: Shaz; néj letiga ftvarjeina 44, D.: katera nej zimprana; zhudefh, D.: zajhen, Luk. 11, 16; shelim vunkaj is ferza, D.: is grunta ferza; fhpegèl (ali Sglédalnik) 34, 86, D.: v' fhpegli (od 1741 dalje zopet vsi: v' fhpegli, šele 1825, 134; v' serkalu, Wolf: ogleđalo); pifmu 115, D.: Puhftab; je fkusi oblúbi prikasal 116, D.: fraj fhenkal; vftanovani 122, D.: gruntani;

Glede Hrena je treba posebej naglasiti, da se čistoča njegovega jezika nanaša samo na besedni zaklad, ne na ves jezik, t. j. na skladnjo. Skladnja ni prav nič boljša od Dalmatinove. Nekaj mest je Hren pač izboljšal, a še mnogo več jih je poslabšal.¹ Zanimiv je razvoj

pokasajne 131, D.: Exempel; pruti vliém savitim ovinkom 128, D.: timu kunfhtnimu satékanju (= insidiae); sanizhuval (kar imajo še danes vse izdaje 14, ned. p. bink.), D.: ferrahtal; bo mnogu fturil II, 26, D.: gmeral; jejd 29, D.: fhpisha itd.

¹ Izboljšal je n. pr.: tédaj bodo ony vidili Synu tiga Zhlovéka prideozhiga v' oblakih 5, D.: Zhlovéka prideozh (!); sklanjo deležnikov je povsod uravnal; de fe s'velty najdejo 5, D.: de fo s'velty najdeni (!); toda poprave pasivnega sklada so redke! Kaj fte vy vunkaj hodili gledat? D.: gledati (nedol!), toda navadno namenilnika ni popravil. Si li ti Judovfki Kraj! 63, D.: Si li ti téh Judou (!) kraj! Shkèrlatnu oblazhilu 66, D.: fhkèrlatou (!) gvant; hozhem jeft pred vami pojti v' Galileo 54, D.: hozhem jeft tjakaj (!) pred vami pojti, po Lutru: will ich vor euch hingehen in G.; ali take prislove je le redko popravljaj, temveč jih je še sam vstavljaj. Poslabšal je Dalmatinovo besedilo na mnogih mestih s tem, da je vtikal osebne zaimke, prislove, člene po nemškem načinu ali je tvoril nemške sklone, konstrukcije, fraze in stavke za Dalmatinovo pravilno slovensko, n. pr.: inu ovce te zhéde bodo refkroplene (!) 53, D. lepo slov.: inu Ouce fe bodo refkrupile; inu ti kéjkadaj preobèrnjen (po lat.: conversus), potèrdi tvoje brate 53, D.: kadar fe ti enkrat preobèrnefh; Kaj sa eno (!) toshbo vy pèrneffete? 62, D.: Kakovo toshbo; Polé, kaj sa en (!) Zhlovik! 66, D.: kakou je ta Zhl.; dokler pak vy (!) néjfte od tiga Svejta II, 34; tako imajo vsi do Japlja! (lat. quia vero de mundo non estis), D.: ker pak néfte od tiga Svita; Dalm. ima Mat. 4, 19: Inu on je k' nyma (= dva brata!) rekal: Hodita sa mano inu jeft hozhem vaju fturiti..., Hren pa je po lat. **venite** post me spremenil: Hodite (!) sa mano, inu jeft hozhem vaju (!) fturiti, enako ima Schön. in 1730; šele 1741 je popravljen; po Hrenu je citiral tako tudi Jan. Svetokriški III, 580. Ony fo vséli te (!) trydeffet frebèrniko 62, D.: fo vseli trydeffet Srebernikou; Inu de bi jeft imél f' tabo réd vmréti (po nem. wenn ich sterben müßte) 54, D.: Inu de bi meni bilu s' tabo vmréti; nihzhe téh pèr mysy fedozhhi (!) néj véjdel 52 (po lat.: nemo discumbentium), D.: téh, kateri fo per misy fedéli; poloshi tvojo rokó nanjo, taku bo ona (!) shiva 133, D.: taku bo shiva; v' katéro od notèr (!) pojde 50, D.: v' katero on pojde itd.

Posebno zmedo je naredil s tem, da tujih lastnih imen ni sklanjal. Nekaj takih napak se je ohranilo do Ravnika in so še v najnovejših izdajah, ljubljanski in lavantinski, n. pr. ljublj. 1912: bo izšel vojvoda, ki bo vladal **Izrael** (!), moje ljudstvo 23, pravilno: Izraela, to je sinekdoha za Izraelce. Lav.: ki bo vladal moje ljudstvo **Izrael** (!) 23. To se vleče že od Hrena: katéri bo gòfpodoval zhes moje kardéllu **Israël** 20; Dalm. ima slov. pridevnik: gòfpodoval zhes moj **Israel**fki folk. — Ljublj.: da je on tisti, ki bo **Izrael** (!) odrešil 153; lav.: da bo on od-

dosedanje sodbe o njegovi »čisti slovenščini«. Kopitar je rekel o njem: »In diesem Werkchen ist Bohoritsch's Grammatik streng befolgt, und sogar einige Deutsche Wörter des Georg Dalmatin'schen Textes durch gangbare echt-Krainische ersetzt worden.«¹ Glaser si je napravil svojo sodbo o njem po Schönlebnovem predgovoru. Po Kopitarju in Glaserju pa so kombinirali svoja mnenja vsi novejši pisatelji, pišoči o Hrenu. Glaser piše povsem netočno: »Hren je gledal čez ozke meje svoje ožje domovine; radi tega se jezik (!) njegovega prevoda bliža hrvatskemu narečju.«² Iz Glaserjeve in Kopitarjeve označbe (iz kake druge ni mogel, ker je ni bilo!) je sklepal M. Prelesnik, da je pisal čisto slovenščino: »Pisani so bili (namreč Hrenovi Evangeliji, op. por.) v primeroma jako čisti slovenščini.«³ In po njem je posnel V. Steska: »Jezik je dokaj čist in morda najlepši, kar se ga je pisalo v prvih dveh vekih našega slovstva.«⁴ Te besede je sprejel tudi dr. Gruden: »... a jezik je še čistejši in lepši (kakor v Dalmatinu, op. por.), morda najlepši, kar se ga je pisalo v prvih dveh stoletjih našega slovstva.«⁵

Tretja Hrenova zasluga je, da je popravil nekatera mesta Dalmatinovega besedila v stvarnem oziru; spreminjal je večinoma le p o s a m e z n e fraze, besede, konstrukcije, oblike itd. Nekatere poprave so prav spretno in bodo ostale lahko še dolgo v izdajah evangelijev in listov, vse pa niso bile enako srečne, nekatere stvari je celo pokvaril, večkrat zato, ker se je vedno bal, da bi se slovensko besedilo ne oddaljilo od vulgate. Vendar je pa morebiti ravno tej okolnosti pripisati dejstvo, da je popravil po latinščini, ki čase mnogo bolje loči kakor nemščina, več časovnih oblik, ki jih Dalmatin po nemščini ni zadel. Zanimivo je, da je Hren edini, ki je za Dalmatinom popravljajl rabo časov, izmed drugih se ni nihče brigal za to. Tako se sedanje izdaje v tem niso dvignile nad Dalmatinovo in Hrenovo višino.

rešil Izrael (!) 184. Ta napaka se vleče od Japlja 1784: de imá on **Israel** (!) odreshiti. Prej vsi po Dalm.: kir bi imél **Israela** odréfhiti, Luk. 24, 21. Hren ima tega vse polno: Povejte hzheri Sion 3, toda Dalm.: Povejte Zioníki Hzheri; Vy hzhere Jerusalem 68, D.: Vy Jerusalemfke Hzhere; Maria Cleophe 71, D.: Maria, Kleofova Shena; Jesufa od Nazareth (!) 78, D.: od Nazareta, Trubar: Nazarenskiga; vy otroci Abraham (!) 79, D.: Abrahamove shlahte.

¹ Gram. str. XLII.

² Zgod. sloven. slovstva, I, 151.

³ Kat. Obzornik 1901, str. 210: Protireformacija na Kranjskem.

⁴ Izv. muz. dr. za Kranjsko, 1902, 5.

⁵ Zgod. sloven. nar., 5. zv., 1915, str. 858.

Zanimivo je zasledovati usodo Hrenovih poprav. Velika večina poprav se je ohranila do najnovejših izdaj, dasi je med njimi že veliko stvari zastarelih in jezikovno ali stvarno napačnih. Nekaj jih je prešlo pri odlomkih evangelijev in listov tudi v celotne izdaje sv. pisma in žive še danes v prevodu dr. Kreka in v izdajah britanske družbe. Nekaj malenkosti so opustili že Schönleben, Hipolit in Paglovec, nekoliko več Pohlín in Japelj. Japelj pa mu je završel tudi precej dobrih stvari, in sicer ne le njemu, ampak vsem njegovim naslednikom, predvsem Pohlínu, ki ga je kot ubogega meniha on — prosvetljeni janzenist — zelo preziral. Japelj je namreč pri odlomkih evangelijev in listov premalo pazil, kaj so že njegovi predniki pri Dalmatinu popravili in v resnici zboljšali, in ni upošteval njihovih poprav, temveč se je nanovo obrnil na Dalmatina in iz njega prepisal stvarne in jezikovne napake, ki so jih Hren in nasledniki že odpravili. Tako je marsikaj dobrega završel in povzročil, da so se Dalmatinove napake obnovile in se do danes ohranile.

Če torej še po 300 letih beremo precej Hrenovih napak v »Evangelijih in listih«, ni temu kriv Hren, temveč tisti, ki so njegove pomanjkljivosti in napake sprejeli in jih od izdaje do izdaje prepisovali. Pod črto podajamo poglavitne Hrenove poprave, ki so se ohranile še do najnovejših izdaj.¹

¹ N. pr. za božič: de Bogabojezhnu shivimo 9, Dalmatin: po Boshji voli, Tit. 2, 12; tako še ljublj. in lav. 1912: bogaboječe, dasi lat. p'ē, gr. εὐσεβώς. — Vy bote nelhl tu Déte v' plenizah (!) povitu inu v' enih Jallih (ker lat. pannis (!) involutum et positum in praesepio) poloshenu 10, D.: v' plenice povieniu inu v' enih Jallih leshezhe = gr. περισσέων. Tako še ljublj. in lavant.; v jasi položeno, — fo Paštirji méj fabo govurili 11, tu je Hren pravilno prevel: loquebantur, ἐλάλουν (imperf.), kar so sprejeli vsi do Japlja (1715, 1730, 1741, 1764, 1772, 1777), toda Japelj je ponovil Dalm. napako: fo djali in tako imajo poslej vsi napačno, ljublj. (13) in lavant. (9): so rekli. — Nedolžni otročiči: fe je en gláfs saflifhal 17, kar je pravilno, gr. ἡχοῦσθ, lat. audita est, D. napačno; fe je enu krizhanje flifhalu. Za Hrenom imajo razen Pohlina (fe je flifhov 1772, 1777) vsi pravilno do Burgarja, šele ta je 1833 pokvaril: fe je flifhal, kar imata še danes ljublj. in lavant. napačno. — Sv. Štefan: fo vli nad njega planili 13, lat. impetum fecerunt in eum, tako še ljublj. in lav., D.: buknili. — 1. predpostna nedelja: de eno strohliho krono prejmejo 28, to po Trubarju: strohnenno Crono, D.: minezho po Lutru: vergänglich, lat. corruptibilis, tako še ljublj. in lav.: strohljiv venec. — 2. predpostna ned.: v' nevarnosti mej Rojaki 31, D.: v' neshihrofti mej Judi, lat. in periculis ex genere, ἐκ γένους, po Hrenu še ljublj.: pred rojaki, lavant.: med rojaki. — 3. predpostna ned.: Lubésan je dobrutliva 33, po Trubarju: dobrutliva, D.: priasniva, lat. benigna, tako še ljublj. in lav. — 3. postna ned.: On pak kakör je vidil nyh mílli, je k' nym rekal 40, po vulg.: Ipse

Pri napakah smo dostavili poprave, ki so posnete po najnovejših besednjakih in slovnicaх svetopisemske grščine.

Hrenovo delo v primeri s Trubarjem, Kreljem, Jurišičem in Dalmatinom res ni veliko, toda če ga primerjamo z njegovimi nasledniki, ki so izdajali Evangelije in liste, je storil veliko. V isto vrsto z njim se morejo staviti samo še Japelj, Ravnikar, Burgar in najnovejši prireditelji ljubljanske (dr. J. Lesar) in lavantinske izdaje. Vse

autem ut vidit cogitationes eorum, dixit; gr. εἰδὼς εἶπεν, D. lepo: On pak je vejdl nyh misli inu je djal. Po Hrenu imajo vsi (razen da je od 1741 do 1777: kir je vidil), ljublj. 1912: On pa, ker je vedel njih misli, jim je rekel, enako lavant. — Cvetna ned.: je n a f e v s e l (po Dalm.) hlapzhevo podobo 45 formam servi accipiens, μορφήν δούλου λαβών D.: je nafe vsel hlapzhevo fhtalt; po Hr. še ljublj. in lavant. — Velika noč: p o f t e r g a j t e v u n t a f t a r i q v a B... Sakaj nalhe Velikunozhnu Jagne, Chriftus, je s a n a B (to po Lutru: für uns, česar ni v lat. in gr.) offran 75, D.: ismetite (v opombi: iftergajte) vun ta ftari qvas... Sakaj my imano (sic!) tudi enu velikunozhnu Jagne, tuiftu je Chriftus, sa nas offran, dobesečno po Lutru: feget den alten Sauer- teig aus... Denn wir haben auch ein Osterlamm, das ist Chriftus, für uns geopfert. Po Hrenu še ljublj. in lavant.: Postrgajte stari kvas... Zakaj naše velikonočno Jagnje, Kristus, je darovano. — Velikonoč, poned.: Ali nyu ozhy fo bile s a d e r s h a n e, de ga néfta posnala 77, D.: Ali nyu ozhy fo bilé dershane, de ga néfta posnala (to po Lutru: daß sie ihn nicht kannten; pravilno po gr. μὴ ἐπινῶναι: je: da bi ga ne spoznala; Japelj 1784 ima napačno: de ga ništa sposnala in tako imajo odslej vsi). Ljublj. in lavant.: Njune oči pa so bile zadržane, pravilno: oči jima je za- drževal, zakrival, ker je gr. in lat. imperfekt: tenebantur, ἐκρατοῦντο. Dalje: sakaj fe mrahzi, inu ta dan fe je nağnil 78, D.: gre na vezher, kar je dobesečno: πρὸς ἐσπέρην ἐστίν, advesperascit. Po Hrenu še ljublj. in lavant.: ker se mrači. — 3. ned. po vel. noči: jeft vaB proffim 83, D.: opominam, po Hrenu vsi do danes. Dalje: Bodite tedaj podloshni... bodi fi Krajlju ali Vivudom 84, D.: Bodite pokorni... bodi fi Krajlju ali Kapitanom, tako vse naslednje izdaje, ljublj.: Podložni torej bodite... bodisi kra- ljju bodisi vojvodom, enako lavant., dasi je tu voj- vodom napačno, ker ἡγεμόσιν pomeni tu kraljevim namestnikom, glej: Vollständ. Griech.-deutsch. Hand- wörterbuch zu den Schrift. d. Neuen Test., Preuschen, Gießen 1910 ἡγεμόν, 2. pomen. — 5. ned. po vel. noči: Sakaj kër je gdu le p o s l u f i h a v e z t e b e f f e d e, inu nikar d e l a v e z 86, Dalm. ima lepo slovenski z glagolom: Sakaj kadar gdu befsedo le p o s l u f i h a, inu ne ftury po nje, enako že Trubar: Sakaj aku du le poslusha to beffedo, inu po ni ne dei. Po Hrenu še lavant. 193: ako je kdo p o s l u f a v e c b e s e d e, ne pa d e l a v e c, ljublj.: ako je kdo poslušalec besede in ne izpolnjevalec. Krek je lepo slov. prevel: Kdor namreč besedo poslušja in ne zvr- šuje. — Dalje: Aku n e b e r s d a f v o j j e s i k 87, D.: nedershy fvoj jesik na usdi, po Lutru: hält seine Zunge nicht im Zaum. Po Hrenu še ljublj. in lavant.: ne brzda svojega jezika. Dalje: Ena zhifta inu p r e s m a d e s h n a 87, D.: neofkrunena; po Hrenu še ljublj.: Čista in neomadeževana pobožnost, lavant.: neomadežana. — Križev teden (Hren in še pozneje so rabili

ostale izdaje (ljubljske za Japljem: 1787, 1792, 1803, 1806, 1809, 1816, 1817, 1825, 1833, 1840, 1870; obe celovški, druga iz leta 1821, in lavantinske: 1845, 1850, 1857) obsegajo le malo poprav in so le malo pripomogle k izboljšanju Evangelijev in listov.

V jezikoslovnem oziru je treba še pripomniti, da je pravopis pri Hrenu vseskozi Dalmatinov in Bohoričev, dodal je le mnogo naglasnih znamenj na poudarjenih zlogih. Oblikoslovje je posnel po- večini natančno po Dalmatinu, zato njegov jezik ni

pravilno: V' Krishnim Tédni, Hren 88): polfodi meni try Hlebe 88, D. napačno: p o f s o d i m e n i t r y K r u h e (!), po Lutru: leihe mir drei Brode (!). Po Hrenu imajo vsi pravilno, n. pr. ljublj.: posodi mi tri h l e b e, tako imajo tudi izdaje bri- tanske družbe, enako Küzmič: poszodi mi tri l e b e k r ŭ h a. V lavant. 1912, 195 se je vtepel grd germani- zem: posodi mi tri k r u h e (!). Zanimivo je pa, kako je tudi ljublj. 1912. odvisna od prejšnjih izdaj! V 4. postni ne- delji ima n. pr. tudi Hren po Dalm.: ima p e t j e z h m e n o v i h k r u h o u (!) 43, in tako pišejo vse nadaljnje izdaje, tudi ljublj. 1912, 82: ima p e t j e z h m e n o v i h k r u h o v. — 6. ned. po vel. noči: iméjte eno v é d n o l u b é s a n m é j f a b o 91, D.: t e r d n o l u b e s a n, Trubar: filno lubefan, Luter: brünstige Liebe, lat. continuus. Po Hr. vse nadaljnje izdaje, tudi ljublj. in lav. 1912; Krek ima iskreno ljubezen, po britanski družbi, 1902: ljubezen med seboj iskreno imajoč, po grškem. Dalje: kakor eni dobri Vunkajdelivci mnogitere mi- lošti 91, D.: Shaffari. Hrenovo metonimijo imata še ljublj.: delilci in lav.: delivci, kar ni primerno, gr. οἰκονόμοι, 1. Petr. 4, 10; glej Preuschen, l. c. pod b): gute Verwalter, bolje oskrbniki, upravitelji. — Binkošti: inu fo s a z h é l i g o v o r i t i s' m n o g i t e r i m i j e s i k i 92, D.: s' drugimi, po Lutru: mit anderen Zungen, lat. variis, toda grško: ἐτέραις γλώσσας = r a z l i č e n, (drugačen, ne: mnogoter!), po Hrenu imata še danes napačno ljublj. in lavant.: so začeli govoriti v mnogoterih jezikih. — Sv. Trojica: Ali gdu je njegou Svejto v a v e z b i l? 96, D.: Svejtnik, ljublj. in lavant.: svetovalec. — Sv. R. Telo: jeft fim od Gofpuda prejél, kar fim vam tudi i s r ó z h i l 98, D.: dal, po Lutru: gegeben habe, tako še danes ljublj. in lavant.: izročil, dasi je tu pra- vilno: sporočil, naznanil, oznanil, povedal itd., gr. παρέδωκα, glej: Preuschen, l. c., 2. pomen: mitteilen be- richten. Ta napaka se vleče od Hrena še na drugih mestih, n. pr. 11. ned. p. bink.: Sakaj jeft fim vam narpoprèj i s r o z h i l 114, D.: dal, po Lutru: gegeben, παρέδωκα, kar se je ohranilo do l. 1804.; tedaj je Japelj (v prejšnjih izdajah še po Hrenu!) spremenil: vuzhil fim v a f s (1. Kor. 15, 3), s čimer je gr. aorist popolnoma pokvaril. Japljevo inačico so pri- držali 1806, 178; 1816, 117; 1817, 172; 1825, 172; 1833, 309; 1840, 242; lav. 1857, 152; Wolf je pravilno prevel: s p o r o - č i l, kar ima še izdaja 1870, Krek in lav. 1912, ljublj. 1912 pa zopet: izročil. — 2. ned. p. b.: Jeft fim eno p r i f t a v o k u p i l... j i m e j m e n e s a i s g o v o r j e n i g a 102, D.: eno Nyvo kupil (villam, gr. ἀγρόν) ... isgovori mene. Po Hrenu še ljublj.: Pristavo sem kupil, imej m e z a (!) izgovorjenega, lav.: imej me izgovorjenega. — 4. ned. p. b.: je veliku Ludy Jesufa o b f u l u 106, D.: fo fe Ludy k' njemu drengali (v opombi: rinili), ljublj.: so množice Jezusa o b s u l e, enako lavant., dasi lat. irruerent in eum, ἐπὶ εἰσθῆναι, siliti v koga nadlegovati itd., glej Preuschen, 3. pomen: bedrängen, zu- setzen, Dalje: de bi ga od kraja prozh odrinil 106, D.:

več merilo za živo govorico, kakor je Dalmatinov, Trubarjev in Kreljev. Pisal je celo oblike, katerih že ni znal več izgovarjati. Hren piše že pravi literarni jezik, v katerem precej oblik živi samo še v knjigi, v narečjih pa so že izginile in so se pojavile mlajše. Živih oblik, t. j. takih, ki so že mlajše od Dalmatinovih, je sprejel le malo in še to navadno le tam, kjer je dodal kaj

pelal, ljublj.: naj odrine od kraja, lav.: naj odrine od brega. — 6. ned. p. b.: je sahalil, reslomil inu dajal i voim Jogrom 109, Mk. 8, 6; Hren je tu pravilno prevel, ker lat. in gr. imperf.: dabat, ἐδίδοϋ = dajal, podajal, delil, razdeljeval. Po Hrenu so imeli vsi do Japlja; le-ta je 1784 pokvaril po Dalmatinu (je dal) in zdaj imajo vse izdaje napačno! — 8. n. p. b.: katere Boshji Duh vodi 110, D.: pèrganja, po Lutru: treibet, lat. quicumque aguntur; po Hr. še danes ljublj. in lavant. Dalje: je imèl eniga Hifhnik a... vsame od mene moje hifhovajne 111, 112, vse to se je ohranilo celo do Kreka, šele ljublj. in lavant. imata pravilno: oskrbnik, oskrbnništvo itd. Dalje: kadâr bote obnemagali 112, D.: kadar vam bo smankalu, cum defeceritis, ljublj.: ko onemorete, lavant.: obnemorete. — 9. n. p. b.: De bi je ti tudi fposnalu, inu slaffi na letá tvoj dan; ...de bodo tvoji Sovrashniki tebe obfuli inu bodo tebe obdali 113, D.: De bi je (! = po nem. es wüßtest) ti vejdlu, v' letim tvoim zhafsu... Sovrashniki (bodo) obfhrangali... oblegli. Ljublj.: Da bi bilo (pravilno je prevel to prvič Japelj 1784, ker gr. ἔγνων, aor.) spoznalo tudi ti, in zlasti ta svoj dan. Hrenov členek »zlasti« nima danes več tistega pomena, kakor ga je imel pri Dalmatinu in Trubarju; ona sta prevajala z njim Lutrov nãmlich n. pr. Efež. 6, 12: zu kämpfen mit Gewaltigen, nãmlich mit den Herren der Welt, kar je prevel Dalm.: nam se je vojkovati s' oblañniki, slatti ftèmi Gofpudi tiga Svitá, enako Hren 128). Grško: εἰ ἔγνωσ καὶ σὺ καί γε (pcmen: vsaj, glej Preuschen, pod: γὰρ: »καί γε, beschränkend: wenigstens, Lc. 19, 42) ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ. Bolje, dasi ne pravilno, je v lavant.: Da bi bilo spoznalo tudi ti in sicer ta svoj dan. — 17. n. p. b.: inu fkrèrbni bodite ohraniti to edinoft tiga Duhá 123, D.: inu flifsajte fe, de bote eni v' Duh; suženjsko Hrenovo prestavo (lat. solliciti servare unitatem) imata še ljublj. in lav.: skrbni, da ohranite edinost. Krek je prevel po izdaji britanske družbe dobro: Skrbno prizadevajoč si ohraniti, 1902, Ef. 4, 3, kar je po grškem: σπουδάζοντες τηρεῖν itd. — 18. n. p. b.: ima obláft na Semli gréhe odpufzhati; dalje: kir je ena (sic!) tako obláft zhlovékam dal 126, D. obakrat: muzh, kar je tu pravilno; ljublj. in lavant. imata po Hrenu še: oblast. Dovolj zgledov!

Nekatere, navadno jezikovno neokretne poprave so zavrgli že prej, največ pa Pohlin in Japelj. Nekaj zgledov!

novega besedila, ki ga ni bilo v Dalmatinu.¹ Glede avtorstva Hrenove knjige je dokazal V. Steska,² da je prvotno besedilo sestavil Čandek (njegovu delo je bilo najbrže to, da je odlomke prepisal iz Dalmatina in jih po vulgati priredil). Čandkov rokopis je Hren skupno z jezuitom Malijem jezikovno popravil in nemške tujke odpravil.

(Dalje.)

16. ned. p. b.: de fposnate Chriftufeva (tako!) lubésan, katera hodi vèrhu vliga snajna 122, lat. supereminetentem scientiae charitatem Christi; to je zavrgel že Pohlin 1772: zhes ufe fnanje poufdigneno lubèfn Kriftufovo. — 20. ned. p. b.: je vshe saz héjnal (to je pravilno, ker gr. in lat. imperfekt: incipiebat mori, ἤμελλεν ἀποθνήσκειν) pojémat (tako!) 129, D.: je vshe dušno pufzhal. Pohlin je zboljšal 1772: je fazhejnov umirati, toda Japelj je 1784 to pokvaril: je saz hēl (!) vmyrati, kar imata še danes ljublj. in lavant. napačno! — 15. n. p. b.: kadâr je njo ta Gofpud vglédal, fe je s' miloftjo pruti njej nagnil 122, lat. misericordia motus super eam), D. je prevel: fe je ona njemu v ferci fmlila (kar je samostojno. Luter ima: jammerte ihn der selben); Japelj je 1784 zopet sprejel Dalm. prevod: fe je njemu vfèrže vfmlila, kar imajo še danes vse izdaje. — Sv. Matija: inu kadâr fe je sam obéffil bil, fe je po frédi na dvuje refpozil II. 9, dasi je lat. et suspensus crepuit medius; ta nerodni odvisnik je odpravil Japelj 1786 in ga nima nobena izdaja več, le v ljublj. 1912. se je pojavil nanovo: in ko se je obesil, se je po sredi razpočil 228.

¹ Mlajše oblike so jako redke; nekaj takih je: tožilnik pri a-jevskih samostalnikih na -a: pujte sahvála Gofpudu 27 (pri Dalm. ni te besede); de fposnate Chriftufeva lubésan 122 (nima D.); ta obluba fkusí Véra 117 (nima D.); je ena tako obláft zhlovékam dal 126, D.: je tako muzh zhlovekom dal. Pridevniška končnica za srednji spol na -e: Davidove ufta II, 9, D.: Davidova ufta; (dela), katere fmo my fturili 10, D.: katera. Končnice na -am: pred Bugam 24 (nima D.); je Zhlovékam dal 126. Mlajši naglas: s' krotkim Duhom (t. j. dúhom) 120, D. ima še s' krotkim Duhum (t. j. duhôm). Izpad i: v' materinim teléffi II, 15, D. ima: v' Materinim Telefsi; nedoločnik: pojémat 129; fe fpodobi saltopit 22. V končnici -ovanje, -ovati je govoril že polglasnik: varuvanje 71, hlapzhuvajna 104, sanizhuval 120. Za Dalm. moram, morati piše mestoma že mlajšo obliko: morem. Oblik, kakor: po tem mélfjej, timu mélfjej (109) ni več razumel, zato je pridržal Dalm. obliko, ki se je govorila s končnim poudarkom: po tim meffeí, timu meffu (= mesû), in ji dal novi naglas. Ali so žive oblike ljubljanske ali višnjegorske (Čandkov rojstni kraj), ne vemo; tožilnik na -a se govori v Ljubljani in v Višnji gori.

² Izvestja, I. c.

Ob tem spoznanju, ki mu je šlo kakor naglo razodetje skozi dušo, se je spomnil Kozimo v hipu spet vsega, kar mu je govoril Frančišek v tisti noči. In česar ni umeval tedaj, ker ni maral umevati in je poslušal le kakor speč, česar ni umeval vse te mesece, dasi je mnogo razmišljal o tem, glej, to mu je postalo jasno zdaj, kakor bi bila v hipu posijala svetla luč iz višave ali iz groba svetnikovega na vsa ta velika in težka vprašanja: skrivnost smrti, srečne in nesrečne, skrivnost posmrtnosti in večnosti.

In glej, tedaj mu je bilo v hipu, kakor da so se odprle tiste čudežne oči svetnikove in se uprle naravnost vanj. In ob tem pogledu iz globine groba mu je prišlo tudi razodetje in umevanje, kaj da je hotel tisti zadnji pogled svetnikov ob slovesu: vabil ga je za seboj! In ker mu ni maral slediti, zato je bil tako žalosten. A zdaj — zdaj je na poti za njim. Zdaj mu hoče slediti čez svet v nebo, čez bežeči čas v stalno, mirno večnost.

»O oče Frančišek, ti blaženi, hvala ti, da si me klical, da si me rešil!«

Mati je med tem drhtela v vedno večjem nemiru: »Ali vstane? Ali svetnik stori čudež?«

Že so jih odganjali.

»Naprej! Dovolj dolgo! Komu se je dovolilo toliko?«

Mati je krčevito zaplakala. Srce ji je vpilo: »O Frančišek, svetec božji, ali nisi obljubil: 'Upaj, kadar umrjem, boš potolažena?' Jeli tudi tvoja beseda kakor beseda navadnih ljudi, zvok v veter?«

Sključila se je povsem na grob svetnikov, poljubila ga in zaklicala glasno, kakor da hoče predramiti spečega svetnika:

»Pomagaj, o oče Frančišek! Stori čudež, kakor si obljubil.«

Tedaj je izpregovoril bolnik počasi, s slovesnim glasom:

»Je že, o mamica: Verujem!«

Literarna tradicija v 'Evangelijih in listih'.

Dr. A. Breznik.

3. Od Schönleba do Japlja (1672—1787).

V tej dobi niso imeli »Evangeliji in listi« nobenega tako odličnega prireditelja, kakor je bil Hren. Ti izdajatelji niso bili več na višku časa in za večino pisateljev svoje dobe, kakor za Kastelcem, Janezom Svetokriškim in Basarjem, daleč zaostajajo. Napredka ni veliko, ker je vsak prireditelj smatral izdajo »Evangelijev in listov« za lahko delo. Kdor se je lotil nove izdaje, je segel po svojem predniku (Paglovec in Pohlín sta imela celo več prejšnjih izdaj pred seboj) in ga je prepisoval. Časih je pogledal kdo tudi latinsko besedilo, a toliko truda si ni nihče vzel, da bi bil vse slovensko besedilo po vulgati pregledal. Vsak se je glede besedila in tudi glede pravopisa kar najtesneje oklepal tradicionalnega prevoda in je le s težavo spremenil kako posamezno besedo, konstrukcijo, obliko ali čas. Nekateri so bili tako zaverovani v svoje prednike, da so prepisovali celo tiskovne napake. Večkrat je prednik kaj besedila pomotoma izpustil ali pokvaril in zgodilo se je, da so take stvari trije ali štirje prireditelji za njim prepisali. Pripetilo se je celo, da prireditelj po-

tvorjenega besedila ni razumel, a mu ni prišlo na misel, da bi šel mesto v vulgato gledat, temveč ga je sam po svoji glavi popravil.¹ Kako so bili drug

¹ Hrenovo tiskovno pomoto: taku bi jeft bil en buzhez bronëz, ali en sgonezh sponëz (33, pustna ned., za Dalm.: »sgonez«) so prepisali Schönleben 69; 1730, 68; Paglovec 1741, 70; 1. 1764. je pa besedo Paglovec izpustil, ker je ni razumel: taku bi jeft bil en sbudeozh bronez ali en sgonezh (!) 50; popravil jo je šele Pohlín 1772, 50. — Hrenovo: Inu de bi jeft v mël prerokovati (ista stran; po Dalm., Luter ima: wenn ich weissagen könn te) je potvoril Schönl.: imël prerokovati 69, kar so prepisali vsi do Japlja (Pohlín: imov), šele ta je popravil: bi jeft prerokovati snal 1787, 51. — Hrenovo: fte tjakaj h'tim mutaltim Malikom, kakôr fte bily vojeni, hodili (112; 10. ned. p. bink., 1. Kor. 12, 2: prout ducebami ni) je pokvaril Schönl.: kakôr fte bily vajeni 222, kar je še v izdaji 1730 in je odtod prevzel še Pohlín: koker fte bli vajeni 1772, 169 in 1777, 169. Paglovec pa je 1741 in 1764 pisal celo: na vajeni. Popravil je šele Japelj 1787: kakôr fte bily pelani. — Iz Dalmatinovega besedila: inu je shnymi kupzhoval, inu je dobil druge pet Cente (Mat. 25, 16: et operatus est in eis et lucratus est alia quinque, po Lutru: und handelte mit denselben und gewann andere fünf Centner) je Schönleben izpustil: inu je shnymi kupzhoval (Na S. Miklausha... dan 272), česar ni do Pohlína nihče opazil; šele ta je 1772 besedilo spet sprejel. — Dalmatin je mesto pri Luk. 24, 17: Qui sunt hi sermones, quos confertis ad invicem ambulantes po Lutru (Was sind das für Reden, die ihr zwischen euch handelt unterwegs) in po Trubarjevem

od drugega odvisni, kaže tudi to, da je celo (dolgi) naslov knjige do leta 1741. ostal skoro doslovno Hrenov in sta ga še tudi Paglovec (1741, 1764) in Pohlín (1772, 1777) porabila. Do leta 1741. se je vsak izdajatelj tudi v pravopisu in slovniških oblikah skoro popolnoma ravnal po svojem predniku in ga, prepisujočega stare Dalmatinove in Bohoričeve oblike, ni motila ne živa beseda njegovega narečja, ne zgled drugih tedanjih pisateljev, ki so že precej odstopali od nekdanjega pravopisa. Za tedanjo slovensko pisavo pa je bila ta konservativnost »Evangelijev in listov« velikega pomena. Ravno v tem času je živa izreka najbolj silila v knjigo in po brezbriznosti piscev se je jel pozabljati stari pravopis in tako so bili »Evangeliji« — poleg starega Dalmatina, ki so ga še vedno brali, Janez Svetokriški in Basar ga večkrat uporabljata — edina tedanja knjiga, ki je še hranila staro Bohoričevo pisavo, in iz te knjige so se kolikor toliko učili sodobni pisatelji-duhovniki; na Basarja je n. pr. zelo vplivala pisava Evangelijev 1730 in se glede pisave l v predgovoru svojih propovedi leta 1734. izrečno sklicuje nanje: »Vezhi dev pílhém, koker je u' bukvh krajnskih Evangeliov, u' katerih na mejfti u najdelh poftavlén l.« Tako so bile naše izdaje ravno v najnevarnejšem času najmočnejša vez one kontinuitete, ki daje našemu slovstvu sijaj 367 letne nepretrgane

prevodu (ifiguuori, katere vmei febo gredozh skladata) pomešal tako-le: kakovi lo tu sguvori, od katerih po poti (prevod po Lutru!) gredozh (privzeto po Trubarju za isto besedo!) mej fabo pèrpovédata. In tega ni opazil Hren (77, velikon. poned.), ne kdo drugi naših prirediteljev, ki imajo vsi potvorjeno Dalmat. besedilo; pravilno je prevel šele Japelj, 1787, 122: pogovori, katere imata med fabo na pòti. — Hren je Dalm. besedilo: le en Bug je, kateri u'vfeh, vfe rizhy dela, 1. Kor. 12, 6, po besedah vulgate (idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus) tako-le zverizil: en sam Bug je, katéri vfe pèr vfeh rezhy déla (112; 10. ned. p. b.). Schönlf. te zmešnjave ni razumel in si je tako-le pomagal: katéri vfe pèr vfeh rèzhèh(!) déla, 223, kar so ponatisnili 1730, 1741, 1764; enako Pohlín: katire use della v' useh rezhèh 1772 (l. 1777. pa celo: katiri uffè della v' vliih ludeh), Gutschmann 1780, Japelj 1787, 1792; dalje izdaje 1803, 1806, 1809, 1816, 1817, 1825: kateri vfe v' vliih rezheh dela; šele Burgar je 1833 popravil: kateri déla vfe v' vliih, česar pa lavant. izdaja ni sprejela in ima še l. 1857. po Schönlebnu: kateri dela vse u' vsih rečeh. — Pri Dalm. besedilu: de on vam da muzh, po fvoji bogati zhafty, možnim biti, Efež. 3, 16, je Hrenu ušlo: de on po fvoj bogati zhafty (dasi ni dolgi il), 122, kar je ponatisnil tudi Schönlf. 241; l. 1730. je pa to prevel: de on po bogáttfvi fvoje zhafty (tu je y pravilen, ker je dolgonaglašeni il) muzh vam da, možhne(!) biti, 214, kar imajo vsi do Japlja (Pohlín celo: pokerfzhane biti, gorenjsko narečje) 1772, 182. — Hrenovo pomoto: néfo... fpo-

pravopisne tradicije. Prvi, ki je skušal v njih pretrgati vso pismeno tradicijo in uvesti vanje svojo živo (ljubljsko) govorico, je bil Pohlín, a nevarnost za pisavo je bila tedaj že pri kraju, ker je kmalu za tem nastopil Japelj, ki se je zopet tesno oklenil Dalmatina, kar mu je štela v veliko zaslugo ne le romantika (Kopitar), ampak tudi moderno slovensko jezikoslovje (Škrabec).

Zanimivo je, da so se tudi poprave teh prirediteljev ohranile do današnjega dne in ga ni med njimi nobenega, ki bi ne bil prispeval k besedilu najnovejših izdaj (1912) ter k odlomkom v prevodu dr. Kreka in britanske družbe. —

Govoreč posebej o Schönlebnu moram najprej omeniti, da se mu po krivici že od Kopitarjevega časa (1808) očita, da je pokvaril Hrenov čisti besedni zaklad. Svojo neutemeljeno sodbo je Kopitar povzel iz njegovega predgovora, ne iz knjige same. V predgovoru pravi namreč, da se o Hrenovi knjigi že dolgo čuje pritožba, da ima mnogo hrvaških in dalmatinskih besed, ki so Kranjcem nerazumljive, in da je bolje, namesto takih besed rabiti udomačene nemške tujke. Posebej pravi, da redkokateri Ljubljčan razume je z e r, d e d i č in še druge take besede. To stališče se seveda od Hrena bistveno razlikuje, toda če bi bil Kopitar bral knjigo samo, bi bil videl, da se dejanski ni prav nič oddaljil od Hrena. Zato mu je storil krivico, ko je sklepal iz predgovora:

snali ni téh Prerokou glaly (katére(!) fe ob vfeh Sábbotah beró) 79, Dalm.: néfo... snali ni téh Prerokou lhtimo (kateri fe ob vfeh Sobbotah beró, Dej. ap. 13, 27) so ponatisnili vsi do l. 1741. (velikon. torek) in še ta je pridržal polovico zmote: ni fo fposnali ne teh Prerokou navuke (katere le... bero), ki je ponatisnjena tudi l. 1764; popravil je šele Pohlín 1772. — V Dalm. besedilu: v' leti moji jèzhi, v' kateri jèft ta Evangeli sa go var j a m, inu potèrdujem, kakòr itd., Filip. 1, 7, je Hren (130; 22. ned. p. bink.) besede »sa go var jam inu« pomotoma izpustil (lat.: et in defensione et confirmatione Evangelii); v' moji jezhi, v' katéri jèft ta Evangeli potèrdujem, česar ni do Pohlína nihče opazil, šele ta je l. 1772. zopet sprejel (in sicer po Dalmatinu, ker je lahko dokazati, da ga je pri Evangelijih večkrat rabil): jèft ta Evangelium fa go var jam, inu potèrdujem. — Iz Hrena: Tèdaj fo fe nyu ozhy odpèrle, inu fta njega fposnala: inu on je sgínìl... (78; velikonoč. poned.) je Schönleben izpustil: inu fta njega fposnala: Tèdaj fo fe nyh ozhy odpèrle, inu on je sgínìl, Luk. 24, 31, kar so vsi na slepo prepisali; šele Paglovec v drugi izdaji 1764 je opazil pomoto. — Dalmatinovo besedilo: inu govorite méj fabo od Pfalmou, inu hvaleshnih pejlíni, Efež. 5, 19, je Hren takole pokvaril: inu govorite méj fabo s' Pfalmih, inu hvaleshnih péjfmí(!) 127 (20. ned. p. b.), kar so prepisali vsi do 1730; prireditelj te izdaje je pa še dodal eno napako: s' Pfalmih, inu hvaleshnih péjfmíh. Popravilo se je to l. 1741. Vseh nešteti tiskovnih napak, ki so se v več izdajah ponavljale, tu ni mogoče navajati!

»Schönleben (hat) kein Bedenken getragen, die vom Bischof Krön ausgemerzten Un-Slavischen Wörter, ad faciliorem populi intelligentiam, wieder aufzunehmen.«¹ In navedši ves njegov predgovor, pravi: »Man sieht aus allen diesen Rasonnements (t. j. iz besed v predgovoru), Schönleben's Sprachwissenschaft stand etwa auf einer Höhe mit Truber's seiner!«² Danes bi se seveda nihče ne drznil, primerjati Schönlebna s Trubarjem, ker bi primera za Schönlebna slabo izpadla. Kopitarjeve besede so se potem ponavljale vedno, kadar je bilo govora o Schönlebnu. Glaser pravi: »Schoenleben ne presega gledé na jezikovo (sic!) znanje Trubarja in zaostaja za Hrenom.«³ Enako piše M. Prelesnik v že omenjeni razpravi: »...l. 1672 je ljubljanski stolni dekan Jan. Lud. Schönleben oskrbel njih (t. j. Hrenovih Evangelijev) drugo izdavo, ki se pa ni mogla meriti s čistočo Hrenovega jezika. Schönleben je namreč »ad faciliorem populi intelligentiam« zopet sprejel Dalmatinove nemške besede in tako Hrenov jezik precej popačil.«⁴

Schönleben je zavrgel le kakih pet Hrenovih besed, vse druge je sprejel; zato pa je odpravil nanovo kakih pet ali šest tujk, ki jih je še Hren sam rabil, in jih nadomestil s slovenskimi izrazi. Poleg tega je čisto v njegovem duhu odpravil vse tujke tudi v tistih odlomkih, ki jih je nanovo priredil po Dalmatinu.⁵ Tako stoji Schönleben v tej stvari tako visoko kakor Hren sam. Pač pa je omahnil s te višine prireditelj izdaje iz leta 1730. (ali morebiti že prej o. Hipolit) in zavrgel kakih 15 slovenskih, po Hrenu uvedenih, besed in jih nadomestil s tujkami. Kar je še bolj obžalovanja vredno, je pa to, da so se te tako ukoreninile, da je celo Japelj mislil, da ni mogoče več izhajati brez njih. V predgovoru novega zakona leta 1784. je zagovarjal nasproti Hrenovi rabi take tujke, češ, da preprosto ljudstvo Hrenovih izrazov ne bi razumelo. Nekaj teh tujk se je po Japljevi rabi ohranilo celo prek Rav-

nikarja in Burgarja do Wolfove izdaje sv. pisma in do Zamejčevih »Evangelijev« iz leta 1870. To krivdo je pripisovati seveda znani »družbi starih oblik«, kakor je nazval Levstik Zamejca, Jerana in njune somišljenike, katerim je posvetil poseben sonet.¹

Kakor glede besednega zaklada tako je bil Schönleben tudi v ostalem skoro popoln posnemalec Hrenov. Pridržal je malodane vse njegovo besedilo in isti pravopis. Vendar pa se je odločil za nekatere izpremembe — in nekaj poprav ter novih izrazov se mu je tako posrečilo, da so jih po pravici mogli sprejeti nasledniki in jih ohraniti do današnjega dne.² V pisavo je uvedel precej več živih oblik kakor Hren; pogostejše je rabil tudi naglasna znamenja, katera so njegovi nasledniki še pomnožili, zlasti prireditelj iz leta 1730. Paglovec pa jih je leta 1741. skoro popolnoma opustil.

Zamolčati pa ne smemo tega, da je Schönleben vse, kar ima dobrega, vzel po Hrenu. Kjer ni imel Hrena pred seboj (t. j. v tistih odlomkih, katerih Hren ni imel in jih je bilo treba na novo

¹ Izdaja iz l. 1730. je začela rabiti sledeče tujke: folk, gajshla, gnada, jelih, ohzet, rajtati, rajtinga, fhaz, fhpegal, tróhlt, tróhltar, sahpotovati in podobne, ki so se v vseh izdajah sprejele. Japelj je branil l. 1784. sledeče tujke: fhaz, erbizh, tróhlt, tróhltar, tavshent, gajshlati. Nekaj tujk sta iztrebila Ravnikar in Burgar, pri Wolfu pa nahajamo še: gnada, jesih, tavzent, rajtati itd.

² Do današnjih izdaj »Evangelijev in listov« so se ohranile sledeče Schönlebnove poprave: božič: skusi koppel tiga prerojena 17, vulg.: regenerationis, Hren (= Dalm. in Trub.): tiga druguzh rojltva, ljublj. in lavant. 1912: v kopeli prerojenja. — Sv. Silvester: inu gorézhia fvetila (imajo biti) u' valhlih rokah 35, po Schön. imajo vsi do leta 1870.; v ljublj. 1912 je zdaj: svetilke naj bodo prižgane (enako lavant.), kar ni bolje; gr. je deležnik sedanjika: εστωσαν οι λυχναι καιόμεναι = naj bodo goreče svetilke, enako lat.: lucernae ardentes. — 5. ned. po 3 kralj.: Puftite Chrifuľovo bešédo ob ilnu méj vami prebivati 54, abundanter, prej vsi: bogatu, ljublj. in lavant.: obilno. — 6. ned. po 3 kralj.: Mi vejmo valhe isvole in je 57, D.: koku fte vy isvoleni, ljublj.: izvoljenje, lavant.: izvolitev. — 1. predpostna: kir na premagaine se lkuľha 59, contendit, Hren: kir na smért vojľkuje, ljublj.: ki se v borbi izkuša, lavant.: tekmuje. — 1. ned. v postu: kakör tepéni 77, H.: kashtigani, lat. castigati, gr. παιδεύμενοι, ljublj. in lavant.: kot stepeni. Angeli fo njemu ftre gli 79, prej vsi: služili, po Lutru: dienten, ljublj. in lavant.: stregli. — 1. ned. p. bink.: vidilf en pèldér v' tvojga brata ozheľfu; ta pèldér vséti 197, D.: troho (= Kuzmič), Trub.: eno bil, ljublj. in lav.: pazder. — 8. ned. p. bink.: taiľti je bil pred nym obdolfhen 218, H.: ovajen, ljublj. in lavant.: obdolfzen. Dalje: sakaj ti napréj (tega ni v gr. in lat., ampak imajo vsi od Dalm. in ta od Lutru: hinfort) nebóľh mogel vezh gopodárit 218, H.: hilhiti, villicare; ljublj.: zakaj poslej (še vedno po Lutru!) ne boš mogel več gospodariti, lavant.: zakaj odslej (po Lutru) ne boš mogel biti več oskrbnik itd.

¹ Gramm., str. 59.

² Str. 61.

³ Zgod. sl. slovstva, I., 153.

⁴ Kat. Obzor., 1901, 210.

⁵ Zavrgel je: dedič, dedina, jezer, namesto katerih je stalno pisal: erbizh, erbízhina, taushent itd.; dalje je pridržal tujke v verzú: je bil kakör Citrariou, kir fo Citrali na fvojh citrah, 28, kar je imel Hren: je bil kakör godzou, kir gódeo na fvoih góľlah 16. Nasprotno pa je odpravil Hrenove tujke, kakor: tepéni 77, Hren: kashtigani 37; v' eni podobe 220, H.: v' eni figuri 111; ima theľhauo 50, H.: betéshe 25 itd. Iz Dalmatina je odpravil tujke, kakor: gorézhia fvetila 35, Dalm.: Lefzherbe; Oblaľtnik 10, D.: flegar; glavár 10, D.: Tetrarh; ograda 273, D.: kamp itd.

prirediti), ga je vsa moč zapustila in tu se vidi, da sam ni imel niti pojma o Hrenovem oziroma Bohoričevem pravopisu in niti ne o črkopisu. Ko bi bil Kopitar te odstavke zasledil, bi ne bil pisal: »Die Orthographie (namr. Schönlebnova) ist ganz Bohoritschisch«.¹ Vse take odstavke je pisal v pristni ljubljansčini in s črkopisom, v katerem ni nobenega reda in nobene doslednosti, da si je vse te odlomke priredil po Dalmatinu in bi jih bil mogel tako prepisati, kakor je prepisoval Hrena.² Če pogledamo te Schönlebnove odstavke in če pogledamo še evangelije Stapletona, čigar prevod je nastal v času med Hrenom in Schönlebnom, potem šele vemo, kaj nam je bil Hren, ki se je v tako kritičnem času brez pomisleka oklenil Dalmatinove oziroma Bohoričeve pisave. Hren je prevzel besedilo iz Dalmatina ravno tako kakor Schönleben ali Stapleton³ in pozneje v svetopisemskih citatih Basar in v nekaterih mestih evangelijev in listov Pohlin. Toda Hren je bil literarno izobražen in je spoznal, da tiči v Dalmatinovi pisavi kos slovenske pismene kulture, ki jo je treba uporabiti. Oni pa tega niso umeli in jim vsa, visoko stoječa, slovniška oblika Dalmatinove pisave ni nič pomagala.

Zanimivo je, da je na podoben način kakor Schönleben, delal s citati (iz Dalmatina in Schön-

lebna) Jernej Basar: Besedilo je vzel, a jezik je premenil po svojem narečju in svojem (nedoslednem) pravopisu.¹ Čisto drugače pa je ravnal — mimogrede opomnjeno — Janez Svetokriški. Leta je citate navajal natančno (izpustil je le kaka naglasna znamenja) s pravopisom in črkopisom avtorjev, da si je sam pisal drugačen pravopis in drugačne oblike.²

Med Schönlebnovo izdajo (1672) in izdajo iz leta 1730. moram pustiti vrzel, ki se zdaj ne dá izpolniti. Bibliografi navajajo izdaji o. Hipolita iz leta 1715. in 1718., a v ljubljanski licealni knjižnici jih nimajo (zato tudi Kopitar v Gram. in Čop v svoji bibliografiji nista vedela za nji). Vendar pa razlika med tema izdajama in izdajo iz leta 1730. ne more biti velika, ker ima še izdaja leta 1730. jako mnogo istih tiskovnih napak in skoro vse iste posebnosti kakor Schönleben.³ Prireditelj izdaje 1730. je blizu o. Hipolitu⁴ in je doma nekje

¹ Na str. 92. svojih »Conciones« navaja dogodek o izgubljenem sinu iz Dalmatina, toda pravopis in pismene oblike ima svoje. Enako navaja na str. 105. besedilo iz Schönlebna: Na to tedej polhlulhajte vy itd.; dalje na str. 228. prihod Sv. Duha po Schönlebnu.

² Janez Svetokriški ima vse polno citatov iz Dalmatina, Hrena in Schönlebna. Nekaj zgledov! Dalmatina navaja n. pr. v III. zvezku, str. 258, Galat. 6, 14; str. 290, Sap. c. 3; str. 340, Matth. c. 13; str. 506, 542, 547 itd. Hrena: III. zv., str. 33, 80 itd. Schönlebna navaja: str. 216, 310, 580 itd. Sam n. pr. piše oblike na -am: mej Bugam inu zhlovekam, 217, toda v citatu piše na -om; po Hrenu n. pr. citira: taku jelt nezhem verovati, str. 616, a sam piše: Ti n'hozhes veruvat itd.

³ N. pr. Schönl.: Ozkakom 4, 1730: Ozkákóm 4; Sch.: Figoyu drivu 3, 1730: Figoyu drivú 3; Sch.: je vekve (= vekove) fturil 9, enako 1730, 18; Sch.: is Méitih 67, 1730: is Méítih 66; kjer ima Schönl. oblike na -om, jih piše tudi 1730; če piše Sch. na -am, jih tudi 1730. Odpravil pa je prireditelj vso Schönlebnovo ljubljansčino.

⁴ Slovniški predgovor, ki je jako samozavesten (prireditelj se hvali, da se ni še doslej nobena izdaja Evangelijev tako skrbno priredila in očistila vseh napak kakor ta), je povzet po Hipolitovi izdaji Bohoričeve slovnice l. 1715., in sicer iz zadnjega odstavka De Profodia Seu Accentu, str. 223—224. Izdaja 1730 piše ozki e z je kakor Hipolit v svojih spisih, n. pr. 1730: pjele 19, vjera, vjerovati, stalno; vshje (= že) 33 itd. Enako Hipolit, n. pr. Tom. Kempčan: vjerujejo 12, vjerni Dufhi 242 itd. Črko y (prim. o njej predgovor!) za naglašeni i rabi jako pogosto kakor Hipolit. Loči pa se od Hipolita n. pr. v tem, da piše omeščani nj ko nj, Hipolit pa ko ni, n. pr. djanje. Prvotno končni kratki naglas se tu pomika nazaj, pri Hipolitu ostaja na koncu. 1730 piše: Ipósnal 20, póllal, póltlal 30, ósri le okúli 39, sázni, bellejde ne bódo préfhle 3 itd. Hipolit ima naglas na koncu, Tom. Kempčan: Ipósnál 254, 337; prífhál 328 itd. Pisava te izdaje je močno vplivala na Basarja; n. pr. podvajanje l pri naglašnem zlogu, Basar, str. 78: trepetalla, shalvalla, tizhalla, morilli, dèrshalli, póftilli itd. Dalje y v naglašnem zlogu: tozhyte 86, sgodyti 80,

¹ Gramm. str. 59.

² Taki odstavki so: evangelij 4. advent. nedelje, 10; 6. ned. po 3 kraljih, 56; sv. Nikolaja dan, 272; sv. Jurja dan, 301; sv. križa dan, 309; sv. Ahaca, 313; sv. Mohorja, 322 itd. Vse te odlomke je priredil po Dalmatinu, a se ni nič oziral na njegov pravopis in črkopis. Zamenjava l in s, lh in sh, v in u, i in y; za ž in š je pisal večkrat brez razlike nemško črko fch, n. pr. fchál 350; fche (= še) bole 350; fchê = že, 301. Časi je za š rabil fc, n. pr. nebelcko 301. Semintja je pisal celo k po nemškem: pèkhèl, rékhe 326.

³ Da je bilo o starosti Stapletonovega rokopisa pravo Oblakovo in ne Raičevo mnenje, se dá zdaj lahko dokazati. Oblak je menil: »Če sodim po jeziku o starosti rokopisa, dozdeva se mi vedno, da spada v sredino XVII. ali celó v drugo polovico omenjenega stoletja.« Lj. Zvon 1888, 696. Evangeliji od 1. do 4. adventne nedelje so iz starega oglejskega misala (kakor vsa Hrenova knjiga), in ti niso prirejeni po Dalmatinu. Od 4. adv. nedelje dalje so iz reformiranega, rimskega misala (kakor Schönleben), in ti so vsi prirejeni po Dalmatinu. Četrta adv. nedelja ima oba evangelija: prvi je iz starega, drugi iz novega misala. Ker so vsi evangeliji, začenši z drugim 4. adv. ned., po novem misalu, so nastali po l. 1634. O reformi misala mi je sporočil g. kanonik dr. J. Gruđen sledeče: Reforma misala se je izvršila pod Klemenom VIII. in Urbanom VIII. in je bila z bulo »Si quid est« z dne 2. sept. 1634 objavljena kot avtentična predloga za vse poznejše natise. Takrat se je tudi na novo določila oblika epistol in evangelijev. Pri nas se je ta reforma misala vpeljala pod Scharlichijem, Hrenovim naslednikom, umrlim 1640.

pod Novim mestom, kakor kaže naglas: pošten, spóznal, póslal, záčni, ózri se itd. V jezikovnem oziru je znamenit, ker hrani mnogo starih naglasov in nekaj dolenskih posebnosti, ki jih je rabil.¹ Nekaj poprav imamo tudi od njega, dasi se je v obče tesno oklepal svojega prednika.² V črkopisu presega Schönleba in je dosledno pisal z za sedanjí c, kar so doslej od Trubarja in Dalmatina dalje vsi mešali ter pisali oboje: z in c. Nekaj čudnega pa je, da ni poznal Dalmatina in je moral neki odstavek, ki ga je bilo treba nanovo privzeti, sam prevesti, toda prevel ga je tako, da se Bogu

opomnjam 84, povèrnyti 75, spomyn 83 itd. Rabo y, ki jo je vpeljal prireditelj 1730, je Paglovec 1741 še obdržal, 1764 pa jo je odpravil.

¹ Znamenit naglas: nehála 19, nólflezha 15, bodo pokrívale Semló 38, flushbó 33, od Vézhera 51, oroshnyk, t. j. erožník 83, lkusi koslóvo kry 89, dva zhoľná, zhoľnóv 183, ludftví 183, vbyátí 186, fo lkulháli 195, ftílkáli 196, Veliku ludy je resgrínalu 95 itd. Posebno dobro je ločil lj in nj.

² N. pr. božič: de bi se vùls Svejt popíffal. Letú popíffovájne 14 (prej vsi po Hrenu: sapílsal, sapísovajne; v naslednji vrstici je 1730 še pridržal Hrenovo: de bi le zeníli, Dalm. ima povsod: fhazati), tako še ljublj.: naj se popíše ves svet, popisovanje, vsi so se šli popisat (enako lavant.), dasi izraz ni dober, prim. Preuschen l. c. pod ἀπογραφή, ἀπογράφω: »Med. sich eintragen lassen Lc. 2, 1. 3. 5.« — Ned. pred nov. letom: je shivéla po ftójjim divíftíhtvi 32, prej vsi: dezheľftvi; ljublj. in lavant.: po svojem devištvu. — 1. predpostna: Tezite tedáj vy takú, de ga doléshete 59, prej vsi: popadete, lat.: ut comprehēdatis, ljublj. in lavant.: dosežete. — 2. predpostna: de bi on od méne prozh odftópil 65, prej: prozh fhál, lat.: ut discederet, ljublj.: da bi odstopil od mene, enako lavant. in brit. družba, n. pr. 1902, 1914; 2. Kor. 12, 8. — Velikon. poned.: kákulhni fo ty pogúvori 134, prej vsi: sguvori, at.: sermones, gr.: οἱ λόγοι; ljublj. in lavant.: pogovori. Dalje: fta néfhla te enájt... katéri fo djáli, Luk. 24, 34, prej vsi po Hrenu (katérim fta djala), ki ni razumel lat.: dicentes, ki je tu tožilnik, ne imenovalnik; gr. je (po Sodnu): καὶ εἶπον... τοὺς ἑνδεκα... λέγοντας, poslej imajo vsi prav, n. pr. ljublj.: in ti so rekli. — 3. ned. po vel. noči: de vy potíhinite to nevéjdnoft 147, prej vsi: nevedejne, ljublj.: nevednost, toda lavant. ima: nevednim ljudem. — Križev ted.: bo on vfaj sa njegóve nadléshnofti vólo gori vftal 156, prej vsi: neiramnofti, Dalm.: neiramoshlivofti, Luk. 11, 8, lat.: propter improbitatem, gr.: διὰ ἀναίδιαν, nesramnost, predrznost, prim. Preuschen l. c.; ljublj. in lavant.: zavoljo nadležnosti, brit. dr. 1914: nadležnega moledovanja, prej: nesramnost 1902. — 6. nedelja po bink.: de tu gréjľhnu tellú bóde resdjánu 187, prej vsi: telu nehá, ljublj. in lavant.: da bi se razdejalo. — 8. ned. po bink.: kadár vshé bom od hiltva odftávlen 194, prej vsi: poftavlen, lat.: amotus fuero, ljublj., lavant.: ko bom odstavljen; enako brit. dr. — 9. ned. po bink.: le je zhes (Meftu) s'jokaľ 196, kar imajo ljublj., lavant. in britska družba, lat.: flevit, prej vsi: plakal, kar je tudi prav, ker gr.: ἐκλαυσεν smatramo tu lahko kot kompleksivni aorist, prim. Blaß-Debrunner, Gram. d. neutestam. Griechisch, Göttingen 1913, § 332.

smili! Tudi ta primer nam kaže literarno veličino Trubarjevo in Dalmatinovo!¹

Izdaji leta 1741. in 1764. je oskrbel, kakor poroča Kopitar² po splošni tradiciji, Paglovec. Besedilo je ostalo skoro neizpremenjeno (predru-gačil je nekaj besed, a pri tem je marsikaj pokvaril³), lotil pa se je pisave, ki jo je precej izpremenil. Na mesto pismene dolensščine je stopila gorenjščina, kakor je bila pri gorenjskih pisateljih tedaj v navadi.

Izdaji iz leta 1772. in 1777. je priredil Pohlín. V pravopisnem oziru jih je jako zmrcvaril, ker je

¹ To je konec lista 23. nedelje po binkostih, str. 234. Takú Tédáj móji... pèrvoszshéni (desideratissimi, prevel je najbrž s pomočjo nem. gewünscht!) Brátje... To Evódio prólsim inu to Syntychen obyszhem (lat.: Syntychen deprecor, tu je najbrž mislil na nem. ersuchen in je prevel ob-iščem!), de bódo enovólni v' Golpúdu, ja tudi tébe o Germáne (!), kir lí ti méni enák (!) (etiam rogo et te germane compar, gr.: γνήσια σύν ζῶνς, pravi, resnični tovariš), prólim itd. Še groznejše pa je, da je to kodrčijo Paglovec l. 1741. in 1764. ponatisnil; odpravil jo je šele Pohlín.

² Gram. 124—125.

³ Izdaja 1741: Velika noč: kader je lih sonze blu gori períľhu 167, tu je pravilni čas, gr.: ἀνατελλαντος τοῦ ἡλίου aor., orto iam sole, prej po Dalmatinu (in ta po Lutru: da die Sonne aufging) vsi napačno: kadar je Sonce gori fhlu, edini Trubar je prav prevel: kadar ie vshe tu Sonce bilu vľshlu. Za Paglovce so imeli pravilno do l. 1803., tedaj pa zopet napačno: je lonze gori fhlu, kar so sprejeli vsi, tudi Wolf, dasi je Allioli pravilno prevel: da die Sonne eben aufgegangen war (takih zgledov, da Wolfovi delavci niso gledali na Allioli, temuč na tradicionalni slovenski prevod, imamo veliko!); napačno ima še ljublj.: ko je solnce vzhajalo, prav pa lavant.: ko je že izšlo solnce. — Velikon. poned.: Inu ona fta niega permorala 172, pravilno z dovršnikom izraženo, doslej vsi napačno: pèrmorovala (po Dalm. in ta po Lutru: sie nötigten ihn), gr.: παρεβιάσαντο, coegerunt, = prisilila sta ga. Paglovčev prevod so sprejeli vsi, zavrgel ga je šele Bugar 1833 in napak prevel: sta ga silila, kar imajo še Krek, ljublj. in lavant.; pravilno brit. dr. 1914: prisilita ga. — 1. ned. po vel. n.: katerim vy bote grehe odpúftili, tem fo odpúsheni, inu katerim jih bote sadershali, tem fo sadershani, 179, v tej obliki se je besedilo ohranilo do ljublj. in lavant. 1912, kar je napačno; gr. je (Jan. 20, 23): ἂν τινὼν ἀφῆτε (aor. = odpustite) τὰς ἁμαρτίας, ἀφώνονται (perf. pass., so odpuščeni) αὐτοῖς, ἂν τινὼν κρατῆτε (sedanjik = jih pridržujete, hočete pridržati, nekaj praes. de conatu), κρατῶνται (so pridržani). — Dalje (vrstica 19.): je Jesus períľhal, inu je ftaľ v' fredí med njími 178, tu prvič napačno, dotlej so imeli po Dalmatinu pravilno: je ftopil, tudi Luter pravilno: trat mitten ein, gr.: ἕστη. Paglovčevo napako so imeli odslej vsi do Japlja, le-ta je zopet pravilno prevel: je ftopil, kar so obdržali vsi (tudi Wolf, dasi je Allioli napačno prevel: er stand) do ljublj. 1912, tu se je zopet samovoljno napaka uvedla: je stal. Enako napako je prvi

pretrgal skoro vso pismeno tradicijo, a v stvarnem oziru jih je precej dvignil. On je bil za Hrenom prvi, ki je smatral izdajo »Evangelijev« za resno delo in jo je pregledoval pridno z vulgato v roki. Opazil je precej izpuščenih in pokvarjenih mest, kakor smo videli v uvodu tega odstavka. Poleg tega je tudi v jezikovnem oziru za Hrenom največ storil, ker je marsikak člen pri samostalniki opu-

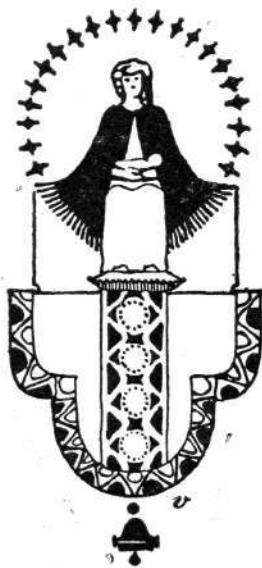
zapisal Paglovec v evang. velikon. torka: je Jesus vsredi... Ital 175, kar imajo poslej vsi, tudi ljublj. 1912: Tisti čas je stal; enako lavant. Pred Paglovcem so vsi pravilno imeli po Dalm.: je ltopil, T.: ltopi, ker je gr.: ἔστη, aor. Na str. 12. ima za božič ljublj. 1912 (lavant. ima prav: je pristopil) enako: angel stoji pri njih, napačno od Wolfa dalje, prej od Trub. in Dalm. dalje vsi pravi čas: je ltopil, bolje bi bilo: pristopil, gr.: ἐπέστη. Pravilno pa je na 3. adv. ned. v ljublj. 1912: sredi med vami pa stoji (tako imajo vsi od Japlja 1800 dalje, prej napak po Dalm.: je ltopil, po Lutru: ist getreten; prav pa je prevel Trub.: vsreidi vmei vami ltoi), ker je gr.: ἑστηκεν. — 4. ned. v postu: En Mladenizh je tukei, 89, prej hlapzhizhek, tako imata še ljublj. in lavant. 1912, toda lat. je: puer, gr.: παιδάριον, otrok, prim. Preuschen: »das Knäblein, der Knabe J.(oh.) 6, 9.« — 20. ned. po bink.: prepevaite Gospodu u' vaših ferzih 270, prej vsi: psallirajte, lat.: psallentes; prepevajte imajo še danes vsi. — Vnebohod: aku ony bodo kei fterpeniga pyli 198, prej vsi po Trub. in Dalm.: Imertniga, lat.: mortiferum, gr.: θανάσιμον. Po Paglovcu so vsi sprejeli: strupenega, tudi brit. dr. — Bink. ned.: beffeda, katero fte vy flifhali, 203, Paglovec je prvi prevel po lat.: sermonem, quem audistis, kar so potem vsi sprejeli, prej so imeli vsi Dalm.: katero vy flifhite, po Lutru: das ihr höret, tako je v grščini: καὶ ὁ λόγος, ὃν ἀκούετε.

stil, precej germanizmov iztrebil in marsikako domačo konstrukcijo uvedel. Na nekaterih mestih je tudi besedilo popravil, ki se je ohranilo do današnjih izdaj.¹

Leta 1780. je priredil Evangelije v koroškem narečju Gutschmann. Zanimivo je, da jih ni priredil po Pohlínu, ampak po Paglovčevi izdaji iz leta 1764. Besedila samega se ni dotaknil, vpeljal je vanje koroško narečje in nekaj nemških besed.

¹ 1. ned. v adv.: inu na semli bo falkanje... pred ftrafhnem lhumenjam tega morja, izdaja 1772, 2. izdaja 1764 (po Dalm.): inu na semli bo ludem britku pred tem lhumeniam, lat.: prae confusione sonitus maris, ljublj.: bi stiska zavoljo strašnega šumenja morja, enako lavant. in Krek. — 3. predpostna: inu potem, kader bodo njega lthe ottepli, bodo njega umorili 51, prej po Hrenu: Inu kadär vshé (ga) bodo otepli, lat.: postquam flagellaverint, neokretni potem imata še ljublj. in lavant.: in potem ko ga bodo bičali. — 5. postna: vi pak fte meni zhaft oduselli, lat.: inhonorastis me. Pohlínovo popravilo imajo vsi do 1840 in lavant. 1857, l. 1870.: vzeli, ljublj. 1912 ima: vi mi pa čast jemljete, Jan. 8, 49, po gr., kjer je sedanjik: ἀτιμάσατέ με, kar prevaja Preuschen: »beschimpfen J(oh.) 8, 49.« — Cvetna ned.: Prov veliku ludy pak je resgrinallu, 70, Japelj je spremenil: filnu veliku, kar imata še ljublj. in lavant. do danes, Mat. 21, 8: Silno veliko ljudi; prej vsi po Trubarju: veliku, lat.: plurima turba, toda gr. je: ὁ δὲ πλεῖστος ὄχλος... kar pomeni večina, prim. Preuschen pri πολλός: »Superl. πλεῖστος... der, die, das meiste, ὁ π. ὄχλος d. größte Teil d. Volksmenge. Mt. 21, 8.«

(Konec.)

Literarna tradicija v 'Evangelijih in listih'.

Dr. A. Breznik.

4. Od Japlja do najnovejših izdaj (1787—1912).¹

Število izdaj je v tem času jako narastlo, a njihova vrednost se ni tej veliki dobi primerno dvignila. Dočim se je ostala slovenska literarna kultura razvila do velike popolnosti, so naše izdaje, kakor izdaje sv. pisma sploh, le malo napredovale. Opraviti imamo s skoro samimi ponatiski, literarno važne so le Japljeva, Ravnikarjeva, Dajnkova, Burgarjeva ter ljubljanska in mariborska izdaja iz leta 1912. Vendar tudi s temi prireditelji ne moremo biti zadovoljni, ker se ni nihče lotil novega prevoda.

Japelj sv. pisma ni nanovo prevajal, temveč je v Dalmatinovem besediluboljšal le posamezne izraze, konstrukcije, fraze in posamezne stavke, podlaga je ostala Dalmatinova in to posebno v jezikovnoformalnem oziru. Vire, katere našteva v predgovoru novega zakona 1784 (Rosalinijev nem. prevod, kardinala Himenesa poliglota, Huterjeva mnogojezična izdaja, med njimi maloruska), je mogel le mimogrede rabiti, glavni vir mu je bil Dalmatin. Enako je bil Wolfovim sodelavcem glavni vir ne Allioli, katerega navajajo, temveč Japelj.

Zanimivo je, da je rabil Japelj pri odlomkih evangelijev in listov poleg Dalmatina in prejšnje izdaje (Pohlinove) tudi Paglovčeve izdaje (1741, 1764, 1768) ter Hrena, kar se dá lahko dokazati.²

¹ Na str. 282. sem omenil, da nisem mogel dobiti izdaj o. Hipolita iz l. 1715. in 1718. Nato mi je poslal gosp. msgr. Tomo Zupan Hipolitovo izdajo z dopisnico sledeče vsebine: »Med svojimi starimi slovenskimi knjigami imam tudi evangelijsko brez naslovnega lista. Župnik Vrhovnik pa mi je napisal ta-le naslov: Evangelia inu lystuvi... 1715...« Gospoda Zupan in Vrhovnik imata dragocene zbirke starejših slovenskih knjig. Msgr. Zupan jih je mnogo nabral v okolici Naklega, kjer je župnikoval Japelj, in je bil blizu tudi velesalski samostan. — Izdaja iz l. 1730. je, kakor sem iz Zupanovega izvoda spoznal, razen nekaterih pravopisnih malenkosti in tiskovnih pomot, ki se tičejo zlasti naglasnih znamenj, gol ponatisk Hipolitove izdaje. Ali je ponatisnjen tudi predgovor, ne morem vedeti, ker manjka Zupanovemu izvodu prvih 10 strani. Kar sem torej pisal o izdaji 1730, velja o Hipolitovi izdaji.

² Da je rabil Hrena, je v predgovoru izrečno omenil, a to se vidi tudi iz prevoda samega. Tako ima n. pr. na velikonočni ponedeljek pri Luki 24, 13 izraz: tekóvnihi ográdo v, kar imata le Hren in Schönleben, vsi drugi imajo drugače. Da je imel pred seboj Paglovca, svojega učitelja, se vidi

Tako je imel pred seboj vse, kar so prejšnji prireditelji dobrega uvedli. Vendar pa je mnogokrat preziral resnične poprave svojih prednikov, zlasti Pohlinove, ter je iznova prepisoval jezikovne in stvarne napake iz Dalmatina.

Japelj je izdal »Liste in evangelije« leta 1787. Vzel jih je iz svojega in Kumerdejevega prevoda novega zakona l. 1784. (1. del: evangeliji) in 1786. (2. del: ostali spisi nov. zak.) ter jih je le pravopisno spremenil. Leta 1792. jih je z nekaterimi novimi pravopisnimi spremembami izdal vdrugič. Po tej izdaji je skoro brez izpremembe ponatisnjena izdaja, ki je izšla brez letnice v Mariboru pri Merzingerju leta 1800. Dve izdaji sta izšli v tem času tudi v Celovcu; prva nima letnice, druga je iz leta 1821. Obe sta gol ponatisk Gutschmannove izdaje iz leta 1780.

L. 1800. je oskrbel Japelj drugo izdajo prvega dela novega zakona, ki ga pa ni dostiboljšal. Pridržal je tudi to pot še člen pri nekaterih samostalnikih ter kazalni zaimek *ta* pri določnih pridevnikih, s čimer se mlajši sotrudniki, kakor poroča v predgovoru, niso strinjali. Morebiti je bilo to vzrok, da so že leta 1803., preden je izšel drugi del novega zakona, priredili novo izdajo »Listov in evangelijev«, kjer so te germanizme odpravili in jezik tudi v ostalem nekolikoboljšali. L. 1804. je izšla 2. izdaja drugega dela novega zakona, ki je pa ni več priredil Japelj, temveč že mlajši sotrudniki (Vodnik, Debevec, Miklavčič itd.), ki so prevod v frazeologičnem oziru jako dvignili. Po tem prevodu in po izdaji leta 1803. so izdali leta 1806. vnovič »Liste in evangelije«, ki so jih jezikovno zopet nekoliko popravili. Leta 1809. so z nekaterimi popravami vnovič izšli.

Leta 1816. je vzel v roke izdajo Ravnikar, ki jo je stilistično in semtertja frazeologično jako dvignil. Prevoda kot takega se ni doteknil. Iz besedila je odpravil nemške konstrukcije in druge posebnosti, katerih je bilo še od Trubarjevih in Dalmatinovih časov vse polno v naših izdajah in sv. pismu sploh. Ker sta Trubar in Dalmatin pre-

n. pr. iz 16. ned. p. bink. pri Luki 41, 1, kjer piše: *fo na njega ravnu glědali*; tako imajo vsi od Hrena do Paglovca, Pohlin ima drugače; 1772: *pořirali*, 1777: *ofirali*. Da pa je rabil tudi Pohlina, dokazuje mesto Efež. 6, 17, na 21. ned. p. bink., kjer imajo vsi izraz *zhelado*; Pohlin ima 1777: *to shelesno kapo*, kar je sprejel tudi Japelj.

vajala Lutra večinoma po črki, z vsemi posebnostmi nemškega jezika, sta imela skoro popolnoma nemško skladnjo. V naših izdajah so nekatere malenkosti popravili Hren, Paglovec, Pohlina, nekaj več Japelj in njegovi sodelavci, zlasti pri 2. izdaji novega zakona; večina nemških posebnosti pa se je ohranila do Ravnika. Mnogo bolje tudi ostali slovenski pisatelji niso pisali. Nekoliko boljše skladnjo so imeli poleg Krelja in Jurišiča M. Kastelic, Janez Svetokriški in mestoma J. Basar. Najslabšo skladnjo so imeli pisatelji, ki so izdajali po večini prevode, kakor o. Hipolit, Paglovec, Rogerij i. dr. Veliko napredka še tudi pri Japlju ni opaziti, tako da zaostaja za svojim vrstnikom Linhartom. Nemške skladnje sta nas osvobodila šele Kopitar in Ravnika, ki sta jezik tako izčistila, da so bili dani pogoji za velikega umetnika (Prešerna). Kopitarjeva slovnica (1808) je prvič pokazala slovenščino v luči drugih slovanskih jezikov in je odkrila mnogo germanizmov v tedanjem pismenem jeziku. Še bolj pa se je poglobil v bistvo slovenskega izraza Ravnika, ki je svoje in Kopitarjeve rezultate prenesel v lepo književnost in prvič pokazal, kako se slovenski piše. Da je res Ravnika priredil to izdajo, dokazuje raba deležnikov na -vši, katere je prejšnje leto v predgovoru »Zgodeb« prvič priporočal.¹ Posebej pa je treba poudariti, da Ravnika ni izboljšal stvarnih napak v prevodu, ampak le napake slovenskega sloga.

Zanimiva je zgodovina slovenskega sloga.

Nemški člen, ki ga je skoro redno rabil Trubar, so v redkih posameznih primerih odpravili Dalmatin, Hren, Pohlina, Japelj i. dr. Večinoma so ga opustili v nov. zak. 1800, popolnoma pa šele v »List. in evang.« l. 1803. Nekaj primerov. Dalm.: Moja hiha je ena hiha te molitve, enako Trub.; tako pišejo vsi do l. 1800., šele tedaj: Moja hiha je hiha molitve. — Mat. 8, 12; Trubar: ty otroci tiga kralesťva bodo ispanneni v te vnane temnice, Dalm.: Otroci (brez člena!) tiga Kraljstva bodo vunkaj pahneni (poslabšali) v te vunane..., kar imajo vsi tako; šele 1803, 41: otrozi kraljstva pak... v' vunajne tammé. — Jan. 3, 17; Trub.: de ta fueit bode... Ivelizhan. Tako vsi do Pohlina; ta je 1772 in 1777 člen odpravil (de be fvejt... Ivelizhan biv, 146), toda Japelj ga je po Dalm. vnovič prepisal in se je ohranil do l. 1800.

Kazalni zaimek pri pridevnikih določne oblike so odpravili v naši izdaji 1803. N. pr. Mat. 22, 38, 39; Dalm.: katera je ta nar veksha Sapuvid... Letu je ta nar perva... Ta druga pak je; enako Trub. in vsi do 1803; šele tu brez zaimka.

Nedoločni člen (števniki) so opustili, oziroma ponekod z nedoločnim zaimkom nadomestili šele 1803, 1809 in

¹ Rabil jih je proti koncu knjige, kjer je pridejal nekaj novih evangelijev in listov, n. pr. 167: osnanivfhi, pridfhimu; 200: fposnavfhiha, 201: prejevlhi itd.

1816, n. pr. Luk. 5, 4; 4. ned. po bink., Dalm.: inu vèrsite vunkaj valhe mreshe, de en vlak Iturite (po Lutru: werfet eure Netze aus, daß ihr einen Zug tut, Trubar bolje: verfite [po Lutru, toda gr.: χαλῶσατε, Preuschen: ins Wasser lassen] vashe mreishe na loulene, vulg. in gr.: in capturam); po Dalm. imajo vsi do 1806; šele 1809: vèrsite valhe mreshe vùn, de ulak Iturite, popolnoma slov. šele 1816: vèrsite fvoje mreshe, de ulak Iturite. — Luk. 16, 1; Dalm.: Je bil en bogat Mosh, ta je imèl eniga Shaffarja (Hren: Hilhnika); tako vsi do 1803, tedaj pa: je bil en bogat zhlovek, kateri je imel hilhnika; 1816 pa: Je bil bogatin. — Luk. 14, 1; 16. ned. po bink.; Dalm.: de je on prifhàl v' eno Hilho eniga vilhiga, tako do Pohlina; leta 1772. pa: v' hiho enega viklhega, kar so imeli vsi do 1816, šele tedaj: v' hiho nekiga vilhiga. Nekaj primerov so zboljšali že prej.

Osební zaimek so opustili po Kopitarjevem prižadevanju l. 1809. Kopitar je v slov., str. 286, opozoril na slovensko rabo in je pristavil: Japel germanisirt, wenn er in diesem Falle für jedes Deutsche ich, du, er, wir, ihr, sie der Rosalino'schen Uebersetzung ein jelt, ti, on, mi, vi, oni setzt. Hätte er doch lieber aus dem Lateinischen übersetzt! Toda Japelj je imel vse to iz Dalmatina, ne iz omenjene prestave! Mat. 2, 9, 10; Dalm.: Kadar fo on y vshe tiga Kralja bily sallihali... ta Svèda, katero fo on y vidili... kadar fo on y to Svèdo v'gledali, kar imajo vsi do 1806; pravilno slov. šele 1809.

Svojilni zaimek, na čigar pravilno rabo je opozoril Kopitar na str. 283, so uvedli šele 1816, n. pr. Mat. 9, 6; 18. ned. po bink.; Dalm.: Vítani, vsdigni gori tvojo Poftelo, inu pojdi domou (Trubar bolje: vídigni tuio poftelo); po Dalm. imajo vsi do Pohlina, ki je lepo popravil 1772: ufemi fvojo poftelo, ter pojdi na fvoj dom, enako 1777; toda Japelj je po Dalm. zopet poslabšal: vsámi tvojo poftèlo, inu pojdi v' tvojo hilho, kar imajo vsi do 1809; šele 1816: usamí fvojo poftelo, inu pojdi v' fvojo hiho. — Mat. 5, 23, 24; 5. ned. po bink.; Dalm.: kadar ti tvoj dar na Altar offrah... pufti ondi pred Altarjem tvoj dar... fpravi fe s' tvoim Bratom, kar imajo vsi do 1809, šele 1816: kadar fvoj dar... pufti ondi fvoj dar... fe fpraviti s' fvojim bratom.

Rodilnik pri nikalnici je za stalno uvedel Ravnika, n. pr. Mat. 24, 17; Dalm.: bo velika nadluga, kaková nej bila od sazhetka Svitá (Trubar pravilno: Nadluga, de take nei bilu), tako vsi do 1816; šele tedaj: kakorfhne ni bilo. — Jan. 20, 25, bela ned.; Tr.: Aku ièft ne vidim ta fnamina... inu ne poloshim muíga perfta... inu ne poloshim muie roke vto nega ftran, Dalm. pokvaril: Ako jèft ne bom vidil snaminja... inu ne bom polushil moj perft... inu nepoloshim mojo roko; tako vsi do Pohlina; ta je popravil 1772: aku nabom prewodenje... viduv, in aku mojega perfta napoloshim, inu dokler moje roke napoloshim. Japelj je po Dalm. zopet pokvaril: ne bom vidil snaminja... inu ne bom moj perft poloshil... ne bom poloshil mojo roko; in tako imajo vsi do 1816; šele tedaj: Aku ne bom... vidil snaminj... inu fvojiga perfta poloshil... inu... fvoje roke.

Nemški prislov pri glagolih je odpravil Ravnika, n. pr. Luka 15, 2; 3. ned. po b.; Dalm.: Leta Grèfhnike gori jemle, tako vsi do Ravnika; šele ta 1816: Ta grefhnike fprejema. — Luk. 19, 45; 9. ned. po bink.; Tr.: je lazhel vunkaj goniti te, tako vsi do 1816; tedaj: sazhel isganjati. — Luka 10, 34; 12. ned. po bink.; Dalm.: inu je

notër vlił Ojla inu Vina (po Lutru: goß drein Öl); šele 1816: ulil olja. — Luka 10, 35; Dalm.: inu je vunkaj vsel dva denarja (po Lutru: und zog heraus zwei Groschen; Trubar lepo slov.: ifname dua defsetaka), vsi tako do 1816; tedaj: je légel po dva denarja — Mat. 9, 1; 18. ned. po bink.; Dalm.: inu fe je supet fem zhes prepelal (po Lutru: fuhr wieder herüber), vsi do 1816; tedaj: fe (je) prepelal. — Luka 14, 21; 2. ned. po bink.; Dalm.: Pojdi vunkaj na Cäfte (po Lutru: Geh aus auf die Straßen), vsi do 1816; tedaj: Pojdi na zefte. — Luka 18, 14; 10. ned. po bink.; Tr.: leta ie doli shal v luio hisho (po Lutru: Dieser ging hinab in sein Haus), vsi tako; šele 1816: ta je opravižhen v' fvojo hišho fhāl. — Marko 7, 31; 11. ned. po bink.; Dalm.: je on supet vunkaj fhāl od téh krajou Tyra inu Sidona (po Lutru: da er wieder ausging von den Grenzen...), toda Tr. pravilno: on fpet gre od tih kraieu), po Dalm. vsi do Ravnikarja; šele ta: je Jesuf fhāl od krajov. — Nekaj takih germanizmov so izboljšali že Paglovec, Pohl in Japelj, nasprotno pa se jih je nekaj ohranilo prek Ravnikarja, Burgarja do najnovejših izdaj in do Krekovega prevoda. N. pr. Jan. 16, 5; 4. ned. po vel. n.; Trub.: ielt grem kiakai htimu, kir ie mene poslal, Dalm.: sdaj grem jelt tjakaj (po Lutru: Nun aber gehe ich hin zu dem..., lat.: vado ad cum), vsi tako, šele 1741: grem. Enako vrstica 7; Tr.: ...ie dobru fa vas, de ielt tiakai grem. Sakai aku ielt kiakai ne grem (po Lutru: daß ich hingehe; denn so ich nicht hingehe), tako vsi do 1741. Takih primerov je Paglovec več popravil. — Luk. 11, 7; Trub.: ne morem gori vftati (po L.: ich kann nicht aufstehen), vsi tako, šele Japelj 1787: vftati. Takih primerov je Japelj več popravil. — Luka 10, 30; Trub.: ta ie shal doli is Jerufalema vto Jeriho (po L.: ging von J. hinab gen Jericho), vsi tako do Pohlina, ta je opustil »doli«, toda Japelj je germ. sprejel po Dalm., in tako imajo vsi do l. 1840. (ljubljske) in lav. 1857. — Luk. 18, 13; 10. ned. po bink.; Dalm.: Dva Zhlovéka fta gori fhla v' Tempel moliti (namenilnik je prvi rabil tu Japelj; Trub. in Dalm. sta rabila namenilnik jako redko, temveč sta pisala po nem. nedoločnik; na nekaterih mestih so postavili namenilnik že Hren, Hipolit, Paglovec, največ pa šele Pohl in Japelj), tako vsi, še Burgar l. 1833. in lav. 1857. Nekaj germanizmov imajo še Krek ter ljub. in lav. 1912.

Germanizem imeti za nem. sollen je odpravil večinoma Ravnikar, n. pr. Tit. 2, 12; Tr.: nas vuzhi, de fe imamo odpouedati (po L.: daß wir sollen verleugnen), vsi tako; šele 1816, 6: de fe naj odpovemo. — Mat. 5, 21; Dalm.: Ti nēmafh vbyati (po L.: Du sollst nicht töten, toda Trub. je lepo slov.: ne vbyai), po Dalm. vsi, šele 1816, 110: Ne vbijaj. — Luk. 10, 25; Trub.: Moifter, kai imam diati; Dalm. popravil: kaj moram jeft fturiti, toda Hren je zopet poslabšal: imam, kar so obdržali vsi do 1816; šele 1816, 119: kaj naj fturim. — Luka 10, 27; Dalm.: Ti imalh Gofpuda tvojga Boga lubiti (po Lutru: Du sollst... lieben; Tr. je lepo slov.: Lubi tuiga Gofpudi), po Dalm. vsi; šele 1800: Lubi Gofpoda; toda 1803 in 1806 še: imalh lubiti; šele 1809: Lubi. Nekaj takih germanizmov se je ohranilo še prek Ravnikarja in Burgarja do danes, n. pr. Hebr. 1, 6; Dalm.: njega imajo vli Boshji Angeli moliti, tako vse izdaje do Burgarja, šele 1833, 18: naj ga mólijo.

Predlog po za germ. skozi so uvedli 1816 (toda šele proti koncu knjige!) in 1817; n. pr. Mat. 2, 23; Tr.: kar ie gouorienu skufi te Preroke, Dalm.: kar je govorjenu

fkusi Preroke, tako vsi; šele 1816, 16: po Prerókih. — Rim. 1, 2; Dalm.: je on bil poprej oblubil fkusi svoje Preroke, vsi tako, šele 1817, 13: po fvojih Prerokih; enako vrstica 5; Dalm.: Skusi kateriga, šele 1817: po katerimu fmo prejeli.

Pravilno rabo dokler ne je uvedel Burgar l. 1833., n. pr. Mat. 18, 34; 21. ned. po bink.; Dalm.: dokler bi plazhal vle, kar je dolshan bil; tako vsi, šele 1833: dokler ne bo poplazzhal. — Luk. 15, 4; 3. ned. po bink.; Dalm.: inu gre sa to sgubleno, dokler jo najde, tako vsi; šele 1833: dokler je ne najde. — 1. Kor. 4, 5; Dalm.: dokler Gofpud pride (po Lutru: bis der Herr komme, toda Tr. pravilno: dotle ta Gofpud nē pride); vsi po Dalm., šele 1833: dokler Gofpod ne pride.

Po nemškem tvorjeno pasivno obliko, ki sta jo uvedla Trubar in Dalmatin, so popravili deloma Japelj, Ravnikar in Burgar. Nekaj primerov pa se je še do danes ohranilo. N. pr. Luk. 14, 8; Tr.: kadar ti bosh od koga po-uablen, Dalm.: Kadar bofh ti od koga povablen (po Lutru: Wenn du geladen wirst zur Hochzeit, gr.: όταν κληθῇς = kadar te kdo povabi), vsi tako: šele 1883, 3:3 nekoliko bolje: Kedar fi povabljen. — Luka 2, 35; Dalm.: de bodo doftih ferz milli resodivene (po Lutru: auf daß vieler Herzen Gedanken offenbar werden; toda tu je Trubar pravilno prevel: de fe te misli is doftih ferz ref-odeio, επως αν αποκλυψθῶσιν), po Dalm. vsi do 1833, šele tu (str. 27): de fe milli rasodénejo. — Še danes imamo take germanizme, n. pr. 6. ned. po vel. noči, ljub., lav. 1912: da bo Bog v vseh rečeh češčen, 1. Petr. 4, 11; kar imajo še vsi po Dalm. in Trub.; Dalm.: de bo Bug u' vfeh rizheh zhafzhen, po Lutru: auf daß in allen Dingen Gott geprisen werde, gr.: να δοξάζεται = da se časti, povečuje, ali: se bo častil, povečeval. Enako Krek: 1. Kor. 15, 1: ki boste tudi zveličani v njem, tako še ljub. 1870: v katerem bote tudi zveličani, vsi po Dalm.: fkusi kateri (= Evangelij) vy tudi isvelizhani bote, toda gr.: σωσθήσθε zato prav ljub. 1912: se zveličujete.

Ravnikar je uvedel slov. vezanje glagolov, n. pr. Mat. 7, 15; Tr.: Varite fe pred temi falsh Preroki (po Lutru: Sehet euch vor vor den f. Pr.), tako vsi; šele 1816, 112: Varujte fe lashnivih Prerokov. — Mat. 18, 33; Tr.: Ne bil bi ti tudi imel fe vímiliti zhes tuiga touarisha, koker fem le ielt zhes te vímilil, tako vsi, šele 1816, 132: le nili li tudi ti mogel fmiliti fvojiga raven hlapza, kakor fim fe tudi jeft tebe fmilil. — Dalje se je zavedal Ravnikar pravilne rabe nedovršnika pri zanikujočem želelniku in velelniku (n. pr. kdor je verh hišhe, naj ne ftopa doli, 1816, 136; prej: naj ne ftopi) enklitične stave (n. pr. Sdvignil fe je pak tudi Joshef, 1816, 6; prej od Japlja dalje: Se je pak vsdignil) in še več drugih posebnosti slov. jezika. Posamezne reči so že tudi drugi pisatelji zadeli, toda načelno in zavedno je vse tako uvedel šele on.

Nato so izšle v Ljubljani izdaje leta 1817, 1820. in 1825., ki se skoro popolnoma ujemajo z Ravnikarjem. Ostalo je celo nekaj Ravnikarjevih tiskovnih pomot.¹ Po teh izdajah je priredil tudi Dajnko »Liste ino evangelje«. V evangeliijih (brez listov) l. 1817. še ni uporabljal naših prevodov, v »Listih

¹ N. pr. v listu 6. ned. po 3 kraljih; 1816, 24: inu fpomnino (l. 1809: fpomnimo) fe vaš; pomota je v izdajah leta 1817., 1820. in 1825.

ino evangelijih« l. 1833. (izdaj iz l. 1818. in 1826. nimam pri rokah) pa se je močno naslanjal na ljubljanske izdaje. Vendar pa je ohranil ne le v jeziku, temveč tudi v prevodu precej samostojnosti.

Leta 1833. je priredil novo izdajo Jož. Bugar, ki se je prvi za Japljem lotil tudi prevoda samega, ne samo slovenskega sloga. Zboljšal je mnogo posameznih konstrukcij, fraz in stavkov. Primerjal je prevod tudi precej vestno z vulgatskim besedilom; tako je odpravil, kakor nekdanj Hren, Pohl in Japelj, več po Lutru prevedenih posebnosti, katerih ni v izvirniku in vulgati. Pozneje ni te lutrovščine nihče več trebil iz slov. prevoda, zato se je še do danes precej ohranilo.¹ Škoda pa je bilo, da je v jezikovno formalnem oziru ostal pri Japlju, kakor je ta pri Dalmatinu. Bugar je dal evangelijem in listom tisto obliko, katero imajo še danes. Skoro dobesedno so ponatisnili njegovo izdajo v lavantinski škofiji leta 1845., 1850. in 1857., v c. kr. zalogi šolskih knjig (leta 1840. in potem večkrat), pri odlomkih evangelijev in listov v novem zakonu Wolfovega sv. pisma ter v ljubljanski izdaji leta 1870. Tudi lavatinska in ljubljanska izdaja iz leta 1912. imata le popravljeno Bugarjevo besedilo.

Med tem je dala prevesti novi zakon Britanska in inozemska svetopisemska družba, ki ga je večkrat ponatisnila; leta 1914. je izdala vse sveto pismo. Novi zakon ni brez napak. Prireditelji niso študirali slovnice in slovarjev svetopisemske grščine, temveč so prevajali mehanično po klasični grščini. Prevod je močno rabil dr. Krek — poleg Wolfovega sv. pisma ter ruskega prevoda sv. sinoda —; po Kreku je prešlo veliko besedila v lavantinsko in ljubljansko izdajo iz leta 1912. V celotni izdaji svetega pisma britanske družbe iz leta 1914. je novi zakon slabšeji. Te izdaje niso prevajali neposredno

po grškem izvirniku — kakor kažejo napake — ampak najbrže po nem. predlogi. Prireditelji britanske družbe so sicer nanovo prevajali, vendar pa so imeli pred seboj prejšnje slovenske izdaje, Wolfa ter »Evangelije in liste«, vsled česar imajo pri tem besedilu svoj delež tudi Trubar, Dalmatin, Hren, Japelj, Bugar, Wolf itd.

Lavantinska izdaja iz leta 1912. je v glavnem prirejena po izdaji leta 1870., nekatere stvari so vzete še iz izdaje leta 1857. Mnogo novega so uvedli iz prevoda dr. Kreka, drugo pa so nanovo izboljšali. Grškega izvirnika niso rabili, temveč so se strogo držali vulgate tudi tam, kjer je bilo prevodu v škodo. Če pomislimo, da imamo po Trubarju in Dalmatinu vsled Lutrovega prevoda mnogo izrazov po grškem izvirniku, se nam ga tudi sedaj ni treba ogibati. Po izdaji leta 1870. je prirejena po večini tudi ljubljanska izdaja iz leta 1912. Kreka so rabili nekoliko manj kakor pri lavantinski izdaji. Zanimivo pa je, da so vzeli nekatere izraze nanovo iz starega Dalmatina. Mnogo stvari so nanovo izboljšali, na več mestih so upoštevali tudi grško besedilo,¹ kar bi bilo v jezikovno formalnem oziru še bolj priporočati. Zakaj latinščina ne loči grškega aorista od perfekta, sedanjika od aorista, tudi trpi pomen grških glagolskih oblik ob konsekvaciji temporum itd. Poleg tega je v vulgati mnogo oblik, izrazov, fraz itd. tako slabo prevedenih, da jih ni mogoče umeti brez izvirnika. Dasi so prireditelji ljub. in lav. izdaje ter Bugar precej mest nanovo prevedli, je vendar besedilo ostalo v bistvu še Japljevo.²

¹ Nekaj zgledov! Luka 2, 17; božič pri 2. maši: In ko so videli, so povedali, gr. ἐγνώρισαν, vulg. ima: cognoverunt. — Jan. 21, 22, praznik sv. Janeza: Če hočem, da ostane, gr. ἔξω θέλω, vulg. sic volo; po gr. sta imela že Tr. in Dalm., toda od Hrena dalje imajo vsi po vulg. — 2. Kor. 3, 6; 12. ned. po b.: ki nas je tudi naredil... služabnike..., ne črke, ampak duha, gr. οὐ γράμματος ἀλλὰ πνεύματος vulg.: non litterae, sed Spiritu; po gr. so imeli vsi do Pohlina.

² Ohranile so se celo nekatere malenkosti in pomote. Nekaj zgledov! Za grški pripovedni (historični) aorist in lat. historični perfekt je rabil Dalmatin po Lutru pretekli čas, dočim je Trubar pripovedoval v historičnem sedanjiku, kar je nekaj znamenitega. Po Dalmatinu imajo do danes vsi perfekt, dasi ponekod jako moti. Sprejeli pa so historični sedanjik v prevodu brit. družbe in po njem dr. Krek. Japelj je takisto pripovedoval v preteklem času, le na nekaterih mestih mu je ušel sedanjik, ki ga imata še danes ljub. in lav. 1912, n. pr. Mat. 4, 5, 8; 1. ned. v postu: Tedaj ga vzame hudič v sveto mesto in ga postavi vrh templja itd. Enako Jan. 13, 4—7; vel. četrtek: Vstane od večerje in dne s sebe svoj plašč in vzame prt... in začne učencem noge umivati itd. — Pri Jan. 14, 23 in 24 (bink. ned.) je Japelj pomotoma premenil v množino: meje besede, kar imajo

¹ Nekaj zgledov za dobo od 1800 do 1833. Mat. 11, 4. Euntes renuntiate Joanni, gr. ἀπαγγέλατε, je prevedel Luter: Gehet hin und saget Johannes wieder, kar ima Trubar: Poidita inu poueita Ipet Joannefu; in tako imajo vsi (Pohl in 1772 in 1777 celo: nasaj) do l. 1800. in mariborska izdaja 1800 še; 1800 šele pravilno: povejta Joanesu. — Mat. 5, 20; Tr.: Aku vasha prauiza obilnesi ne bode..., taku vi vtu nebesku kraleuftuu ne pridete (po Lutru: so werdet ihr nicht in das Himmelreich kommen), tako vsi; šele 1800: ne pójdete itd.; enako vrsta 21—22; Tr.: kateri pag vbya, ta ie to prauo lapadel..., ta ie tiga velikiga fueita dolshan itd. (po Lutru: der soll des Gerichtes schuldig sein, der ist des Rats schuldig), tako vsi do 1800. — Mat. 2, 15; Tr.: inu vndukai oftane do Erodeshue fmerti (po Lutru: und blieb allda, vulg.: erat, gr. ἦν), tako vsi, šele 1833, 25; in je bil ondi. — Jan. 6, 6; Tr.: fakai on ie dobru veidel (Luter: denn er wußte wohl, vulg.: sciebat, gr. ᾔδει), tako vsi do Bugarja, šele 1833, 139; on je védil.

S tem smo na kratko pregledali razne izdaje in njih razmerje do naših prvih pisateljev in do Lutra. Ker je v sedanjem besedilu še toliko stvari ne le iz Burgarja, Japlja, Hrena in drugih, ampak še iz Dalmatina in Trubarja, je očitno, da je med mnogimi dobrimi stvarmi, ki izvirajo od njih, tudi marsikaj pomanjkljivega in zastarelega. Mnogo napak je v prevodu kot takem, ker se ni za Trubarjem nihče več lotil novega prevoda in ker ni nihče študiral svetopisemske grščine, ki ima svoje posebnosti. Še več napak pa je v jeziku, ker v jezikovnem oziru dela teh pisateljev že ob svojem času niso bila na višku. Že Krelj in Jurišič sta pisala boljši jezik kakor Dalmatin, in pozneje so imeli Kastelec, Janez Svetokriški in drugi lepšo skladnjo kakor naši prireditelji, takisto je Japelj zaostajal za Linhartom. Tako imamo v slovenskem svetopisemskem jeziku še sedaj mnogo germanizmov, katerih smo se v drugih literarnih strokah že davno otresli. Kako se je dvignil že s Prešernom jezik naše pesmi, z Levstikom jezik naše pripovedne umetnosti, in kako se je razvil naš razpravni, poučni, znanstveni slog! Najbolj žalostno pa je, da smo se svetopisemskih germanizmov in drugih pomanjkljivosti tako navadili, da se jih več ne zavedamo. Iz svetopisemskega besedila so prišle take napake v cerkvene govore, v nabožne spise in sploh vse nabožno slovstvo. In tak jezik piše potem vsak, kdor rabi nabožne izraze, celo najboljši stilisti, kakor Cankar, Finžgar, Meško i. dr.

* * *

V nastopnem hočemo pokazati na evangelijih in listih od 1. adventne nedelje do binkošti zgodovino prevoda. Tu navajamo pomanjkljivosti in napake, zraven pa tudi prireditelja, da vemo, od kdaj je napaka v besedilu. Poleg tega podajamo tudi pravilno prevedena mesta, da spoznamo vso zgodovino prevoda in da vidimo, koliko Trubarjevega, Dalmatinovega, Hrenovega, Japljevega, Burgarjevega je v besedilu. S tem se nam odkrije lep kos naše stare kulture. — Glede citiranja pripominjam sledeče: grški izvirnik navajam po Sodnu, Lutru po izdaji britanske družbe 1912, Trubarja po nov. zakonu 1582, slov. prevod brit. družbe po izdaji iz

še do danes vsi in tudi Krelj: Ako me kdo ljubi, bo moje besede (gr. ednina: τὸν λόγον μου, lat. sermonem meum, enako Allioli: wird er mein Wort halten) izpolnjeval. In besede (gr. ednina: ὁ λόγος, lat. sermonem, quem audistis, Allioli: und das Wort... ist nicht mein), ki ste jih slišali, niso moje. Nadaljnje zglede glej v oceni besedila.

leta 1902.; dalje sem rabil: Preuschen, Griech.-Deut. Handwörterbuch zu den Schriften d. Neuen Test., Gießen 1910 ter Blaß-Debrunner, Gram. d. neutest. Griech., Göttingen, 1913.

1. adv. ned., list Rim. 13, 11—14; vrsta 11: ljub. 1912: Zakaj zdaj je naše zveličanje bliže ko tedaj, ko smo vero sprejeli; prevod je Trubarjev, besedni red Lutrov; T.: Sakai tu nashe Iŕuelizhane ie ſdai blishe, koker tedai, kadar ſmo verouali, Luter: ſinte mal unser Heil jetzt näher ist, denn da wir gläubig wurden, gr. in vulg. je sledeči besedni red: οὖν γὰρ ἐγγύτερον ἡμῶν ἡ σωτηρία ἢ ὅτε (kakor ko) ἐπιστεύσαμεν, lat. nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus (gr. aorist, ozir. lat. perfekt je prvi pravilno prevel Japelj: ſmo verni poſtali, Trub. in Dalm. sta prezrla, da je Luter prav prevel: da wir gläubig wurden). Po Trubarju ima še tudi Krelj: Zdaj je namreč (toda gr. γὰρ je tu utemeljujoč veznik: zakaj, kajti, in ne pomenja: namreč, kar je pojasnjujoč veznik) naše zveličanje bližje, nego takrat, ko smo začeli verovati, po Kreku ima napačno lav. 1912: Sedaj je namreč naše vzveličanje bliže, ko takrat, ko smo postali verni. Samostojen je prevod Küzmičev in brit. družbe, Küzm.: ár je zdaj bliže k nám zvelicsanye, nego gda szmo vervali, brit. dr. 1902: kajti sedaj nam je bliže zveličanje, nego kedar smo vero sprejeli. — Vrsta 12, ljub.: Noč je prešla, dan pa se je približal, enako lav., Krelj in brit. druž.; prevod je Trubarjev in Lutrov, T.: Ta nuzh ie minila (tako vsi do Japlja, ta je prvi prevel: preſhlà in za njim vsi), ta dan pag je ie perbliſhal, L.: die Nacht ist vergangen, der Tag aber herbeigekommen, gr. ἡ νύξ προσέκοψεν (Preuschen, l. c.: ist vorgerückt Rö, 13, 12), ἡ δὲ (δὲ tu ni protiven, temveč vezalen veznik, tedaj; in, ne; pa; prim. Preuschen, pod δὲ, prim. tudi Blaß-Debrunner, § 447) ἡμέρα ἤγγικεν (= perfekt, pomen: je blizu, je tu). — Ljub.: Vrzimo torej od sebe dela teme in oblecimo orožje svetlobe, tako tudi lav. in Krelj; prevod je Trubarjev: Obtü verſimo od ſebe ta della te tamnote, inu oblecimo tu oroshie te luzhi, to ni po Lutru: so laßt uns ablegen die Werke der Finsternis und anlegen die Waffen des Lichts; gr. ἀποθέμεθα (Preuschen: ablegen... die finstern Werke, tedaj: odložimo, zavrzimo, opustimo; enako mesto pri Jak. 1, 21; 4. ned. p. vel. noči [ἀποθέμενοι ῥυπαρίαν] je prevel Trubar tudi tako: poloshite od ſebe nezhiftost, toda ker je že Dalm. opustil: od sebe, se ni ohranilo; Dalm.: poloshite doli, kar ima še lav.: odložite vso nečednost, Krelj: odložite vso nesnago, po brit. dr.: odloživši vso nesnago; Preuschen ima tu: aufgeben, bolje torej: opustite, neprimerno je ljub.: odpravite) οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους, ἐνδυσώμεθα (Preuschen: die Waffen anlegen) δὲ (tu vulg., Luter in Trub. pravilno: in, vezalen veznik) τὰ ἔπλα τοῦ φωτός. — Vrsta 13; ljub.: Kakor podnevi pošteno hodimo, ne v požrešnosti in pijanosti; tako imata tudi lav. in Krelj, le da ima ta nam. v pijanosti: v pijančevanju. Prevod je deloma Trubarjev, deloma Dalmatinov, T.: Hodimo poshtenu (po Lutru: Laßt uns ehrbarlich wandeln), koker po dneui, nekar vpoſreiszhini inu vpyanſtui, D.: Hodimo poſhtenu kakòr po dnevi, nikar v' poſhrehſhnofti

inu pyanofti; gr. ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως (Preuschen: anständig, tedaj: spodobno) περιπατήσωμεν (Preuschen: hebraisierend ist das Bild, nach dem das Leben einer Wanderung gleicht... pomen: einen Lebenswandel führen, leben; Trubar je (po Lutru) prevajal to dobesedno, kar se je večinoma še ohranilo, n. pr. 20. ned. p. bink., Efež. 5, 15: ἀκριβῶς (po Preuschen: skrbno, natančno, vestno) περιπατεῖτε, Trub.: rafumnu hodite, kar imajo še vsi do ljub. in lav. 1912; bi varno hodili; brit. družba pa prevaja po metafori: da živite skrbno, kar ima tudi Krek: previdno živite. Enako Gal. 5, 16; 14. ned. p. b.: πνεύματι περιπατεῖτε, Tr.: Hodite po tim Duhei, tako še lav., Krek in brit. dr.: hodite, ljub. ima prvič metaforo: po duhu živite), μὴ κώμῳις (Preuschen: Schmauserei, Fressen: pojedine, gostije, uživanje) καὶ μέθῳις (Pr.: Zechgelage, Saufen; pijančevanje, kar je sprejel Krek). — Ostali prevod je mlajšega izvora: da iz spanja vstanemo (prvič Japelj, po lat., prej vsi po gr.: se zbudimo); dalje: ne v nečistosti (prvič Japelj, gr. κοίταις) in nesramnosti (po Japlu, gr. ἀσελγείαις; oboje: geschlechtliche Ausschweifungen), ne v prepiru (po Kreku in ta po brit. dr.) in nevoščljivosti (prvič 1741). — Evangelij Luk. 21, 25—33; vrsta 26 ljub.: ljudje bodo koprnili (od l. 1833; gr. ἀποθυγόντων ἀνθρώπων, Pres.: besinnungslos werden, lepo Kūzmič: omedlěvali) od strahu in pričakovanja tega, kar ima čez ves svet priti; to po Trub.: rizhi, kir imajo priti zhes vus fueit, po Lutru: Dinge, die kommen sollen; gr. τῶν ἐπερχομένων = kar mora priti nad kaj, ali: bo prišlo; zato je prav v lav.: kar bo prišlo čez ves svet; brit. dr.: kar ima priti. — Ljub.: z a k a j nebeske moči se bodo gibale; ohranjeno še od Trubarja: Sakai tudi te nebeske mozhi se bodo gibale, gr. αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται (Pr.: die Himmelsmächte werden ins Schwanken geraten), zato bolje lav.: se bodo majale. — Vrsta 30; ljub.: kadar že brstje poganjajo (drevesa), tako tudi lav.; to je po Trub. in Dalmatinu; T.: kadar ona (drevesa) sheno naprei to berst, D.: kadar vshe beršt naprej poganja, gr. ὅταν προβῇλων, aor.: kadar požene (drevje), lat. cum producant ex se fructum; Trubarjeva metonimija (brst) se je do danes ohranila in nihče ni prevel (razen Pohlina) lat. besedila: ex se fructum, dasi ima Allioli: wenn sie Frucht aus sich bringen; aorist je opazil prvi prevajavec brit. dr.: da je poganalo, in po njem ima Krek pravilno: požene brstje.

2. adv. ned., list Rim. 15, 4—13; vrsta 4., ljub., lav., Krek: Karkoli je pisano, je pisano v naše poučenje (napaka se prepisuje že od Trubarja, ki je prevel po Lutru: Was aber zuvor geschrieben ist, das ist... geschrieben, Trub.: rizhi, katere so poprei [to je prav, ker je gr. πρὸ γράφει, kar je imel tudi Dalm.; toda Hren je to opustil, ker v vulg. to ni izraženo; in za Hrenom so opustili vsi] sapiffane, te so... sapiffane; v gr. je aorist: ὅσα προεγράφη, ... ἐγράφη = kar se je poprej napisalo, se je napisalo. Aorist konstatira le izvršeno dejstvo in ne obsega posledic tega dejanja; gr. perfekt pa izraža posledice in naznanja trajno stanje po dovršenem dejanju; zato je pravilno prevedeno v 9. vrsti: Kakor je pisano, ker je v gr. perfekt: Καθὼς γέγραπται; lat. izraža to oboje enako: scriptum est, toda slov. jezik to dobro loči; če rečem n. pr. vrata so se zaprla [v gr. bi bil tu aor.], sem

stem naznanil le izvršeno dejstvo in nisem omenil posledic, t. j. so li vrata še zaprta ali pa so že odprta; če pa pravim: vrata so zaprta [v gr. bi bil tu perfekt], sem s tem naznanil, da so se zaprla in so še zaprta). — Vrsta 5., ljub. in lav.: Bog... pa vam daj, da...; velelnik je ohranjen tu še od Trub., ki ga ima po Lutru: Gott gebe euch, T.: Bug da i vom; v gr. je optativ δῶη (prim. Blaß-Debrunner, l. c. § 95, 2), lat. det.; brit. dr. ima: naj da, in po njej Krek: naj dodeli; velelnik pa tu seveda ni napačen; omenjamo le, da se je ohranil še do danes iz Trubarja. — Ista vrsta: ljub., lav., brit. dr., Krek: da bi bili ene misli med seboj (Trubarjev izraz: de bi ene misli vmei febo bili, Lut.: einerlei gesinnt, toda pomen ni čisto natančen, prim. Preuschen: τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν ἀλλήλοις unter einander einig sein Rö 15, 5). — Vrsta 6., ljub.: da bi enega srca (tako vse izdaje od leta 1804. dalje; lav. 1912: enodušno, po brit. dr.; prav je oboje, gr. ἑμοθυμαδόν, Pr.: einmütig), soglasno (izraz po Kreku, vulg. gr.: uno ore) častili Boga. — Vrsta 7., ljub., lav.: Zato se med seboj sprejemajte (od leta 1804.; ker je v gr. medij: προσλαμβάνεσθε ἀλλήλους, vulg. suscipite invicem, bi bilo bolje: sprejemajte drug drugega; nápak pri Kreku in brit. dr.: sprejmite, ker je v gr. sedanjik, ki izraža trajno, ponavljalno dejanje). — Vrsta 9. lav., ljub., Krek: da pa narodi Boga časte (nedovršnik se napačno rabi že od Dalm., v gr. je aor.: δοῦναι = naj počaste, proslave, česar lat. ne more izraziti. Ni pa nujno, da bi se moral v 10. vrsti velelnik aorista prevesti z dovršnikom, kakor ima brit. dr.: oveselite se, gr. εὐφρανθήτε, ker je aorist v velelniku v svetopisemski grščini lahko pravi aorist, t. j. da naznanja nastop (ingresivni) ali izvršitev dejanja (efektivni) ali pa je lahko tudi kompleksivni, ki izraža le izvršeno dejstvo, ki je lahko dalje časa trajalo, ali se celo ponavljalo, prim. o tem Blaß-Debrunner, § 337; tu je torej oboje mogoče: veselite se, ali: razveselite se. Tako n. pr. lahko ostanemo pri tradicionalnem prevodu Mat. 28, 19, praznik sv. Trojice: πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε: pojdite in učite vse narode [kakor je že od Trub. navadno: puidite... inu vuzhite; ruski, bolg. srbski in slov. brit. dr. imajo tu dovršnik]; enako Marko 16, 15, vnebohod: πορευθέντες κηρύσσετε: pojdite po vsem svetu in oznanjujte evangelij, dasi bi tudi ne bilo napačno: oznanite, razglasite, sporočite. — Napačen pa je, kakor kaže kontekst, nedovršnik v 11. vrsti, Krek: povišujte (tako vsi od 1772; lav. in ljub. 1912: povelicuajte), pravilneje: proslavite. — Vrsta 13., ljub.: da bi bili bogati v upanju (od leta 1804., prej vsi: obilni, vulg. ut abundetis, todagr. περισσεύων, gl. Pr.: hervorragend ἐν τῇ ἐλπίδι, Rö 15, 13). — Evang. Mat. 11, 2—10. Vrsta 3. ljub., lav., brit. dr.: Ali si ti ta, kateri ima priti (germanizem je že od Trub.: si li ti ta, kir ima priti, gr. ὁ ἐρχόμενος, sedanjik s pomenom prihodnjika, gl. Blaß-Debrunner, § 323: der kommen soll, slov.: ki mora priti, ali: ki bo prišel. Enaka napaka od Trub. dalje ljub. 1912: 4. ned. v postu, Jan. 6, 14: Ta je res prerok, ki ima priti na svet; lav. 1912 pravilno: ki mora priti. — Vrsta 5. ljub., lav., Krek, brit. dr.: ubogim se evangelij oznanja (lepa Trub. tvorba po Lutru: den Armen wird das Evangelium gepredigt, pauperes evangelizantur, enako gr.). Vrsta 7.: Ko sta pa odšla; vsi nápak od Trub., v gr., vulg. je sedanjik: τούτων πορευομένων, ab-

euntibus = ko sta odhajala, bila na potu. Vrsta 4.: Kar sta slišala in videla (v gr. je sedanjik, v vulg. pa perfekt; do Schönlebens imajo vsi po Lutru sedanjik, Schönleben je pa opazil lat. perfekt in poslej imajo vsi perf. do Japlja; le-ta je sed. zopet prepisal iz Dalm. in so ga obdržali vsi do Burgarja, ki je zopet opazil, da je v lat. perfekt).

3. adv. ned., list Fil. 4, 4—7. Vrsta 5. lav.: Vaša pohlevnost (tako vsi od 1772, toda gr. τὸ ἐπισκεῖν pomeni tu po Preuschen: prizanesljivost, krotkost) bodi znana (tako vsi od Trub. dalje; vasha krotkosta bodi znana; toda gr. je aorist: γνωσθήτω in kontekst kaže, da je izvršilni aorist, naznanjajoč učinek vere med pogani, zato bi bilo bolje: vsi ljudje naj spoznajo vašo krotkost). — Evangelij Jan. 1, 19—28. Vrsta 20.: in je priznal in ni tajil (tako vsi po Trub., toda v gr. je aorist, vulg. perfekt, zato pravilno prevajajo drugi Slovani z dovršnikom: ni utajil, ker sta v gr. oba glagola v aoristu. Mnogokrat je res dvomno, ali naznanja aorist nastop ali izvršitev dejanja (pravi aorist) ali pa trajanje, vršenje dejanja le konstatira (kompleksivni aorist). Poslednje vrste aorist je n. pr. Jak. 5, 17, križev teden: Ἡλίας προσευχῇ προσήχητο = je srčno, goreče molil (slabeje ljub.: je veliko molil); ali: Mat. 4, 2, prva ned. v postu: ko se je 40 dni in 40 noči postil: νηστεύσας). — Vrsta 23., ljub., lav., Krek: pripravite pot Gospodov (od Wolfa dalje, toda gr. je εὐθυνάτε = izravnajte, dirigite).

4. adv. ned., list 1. Kor. 4, 1—5. Vrsta 1, ljub., lav.: Imej nas vsak za ... (od leta 1804.). Vrsta 2., ljub.: Pri delilcih se zahteva (sprejeto po Kreku). — Vrsta 3. ljub.: Meni pa je malo mar (od l. 1804. dalje; dober izraz; gr. ἐλάχιστόν ἐστιν. Pr.: es liegt mir gar nichts daran 1 Kor. 4, 3), kako o vi ali sploh kak človek sodi o meni (napačno; morebiti po ruski izd. sv. sinoda: kak sudite obo mně; toda gr. je: ὡς ὑφ' ὑμῶν ἀνακριθῶ = da ste preiskave, poizvedovanje o meni imeli, prim. Preuschen: verhören). — Vrsta 5., ljub., lav.: bo razsvetlil, kar je v temi skritega (Trubarjeva tvorba: rizihi, kir so v temi skriene, od Hrena dalje; kar je v temi skritu; po Lutru: was im Finstern verborgen ist; gr. τὰ κρυπτά τοῦ σκότους, abscondita tenebrarum), in razodel (Trubar po Lutru: wird offenbaren, manifestabit; Krek: razkril srčne misli, po brit. dr.: odkril misli srčne) misli src (od 1786 dalje; gr. βουλὰὶ τῆς καρδίας, Pr.: die Anschläge des Herzens 1 Kor. 4, 5 — naklepi; vulg. consilia cordium. — Lav.: takrat bo imel (ljub.: prejel) vsak hvalo od Boga (vsi po Trubarju: včaketeri bo imel hvalo od Buga, Luter drugače: wird einem Jeglichen von Gott Lob widerfahren; gr. ὁ ἐπαινος γενήσεται ἐκάστῳ, laus erit unicuique. — Evangelij Luka 3, 1—6. Vrsta 1., ljub.: četrtni oblastnik (od l. 1800), lav. četrtnik po Kreku in ta po brit. dr., kar je bolje. — Vrsta 2., ljub. in lav.: je Gospod govoril Janezu (Japelj), gr. ἐγένετο ῥῆμα θεοῦ, factum est verbum Domini super Joannem. Ker je v gr. aor. in vulg. perf., je brit. dr. Japljevo metonimijo pravilno premenila: reče Bog Janezu, Krek: se objavi božja beseda Janezu, s čimer ni zadet pomen. — Vrsta 3., ljub.: In prehodil je vso jordan-sko pokrajino (jako lepo, vzeto po Kreku, in ta je vzel po ruskem prevodu sv. sinoda: prohodil, gr. ἤλθεν). — Vrsta 4., lav., brit. dr., Krek: poravnajte njegove steze, ohranjeno še iz Dalmatina: porounajte, toda v

gr. je sedanjik: εὐθεῖας ποιεῖτε: ravnaite. — Vrsta 5., ljub.: Vsaka dolina naj se napolni in vsak hrib ... poniža, kar je še po Trubarju, lav.: izpolni, zniža, kar je po brit. družbi, Krek: napolni (Trub.), zniža (brit. dr.). T.: Vlaki dul je bode napolnil, inu ... vlak hrib bode ponishan. — Vrsta 6., ljub., lav., brit. dr.: Vse človeštvo (Japelj, prej: meso, vulg. caro, gr. σὰρξ) bo videlo zveličanje božje.

Dan pred božičem, list Rim. 1, 1—6. Vrsta 1., ljub., lav., Krek, brit. dr.: odločen za božji evangelij (Trubar: odlozhen, po Lutru: ausgesondert). — Vrsta 4., ljub., Krek: izkazanem za Sina božjega, Trubarjevo: kir ie bil iskašan, po Lutru: erwiesen, gr. τοῦ ἐρισθέντος υἱοῦ θεοῦ (Preuschen: der zum Sohne Gottes bestimmt, gesetzt wurde, v. qui praedestinatus est. — Vrsta 5. lav.: da spravimo pod pokorščino vere za njegovo ime vse narode (Japelj po Dalmatinu in Lutru), gr. εἰς ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν. Pr.: um dem Glauben Gehorsam zu schaffen, vulg. ad obediendum fidei in omnibus gentibus, Japelj: de vse narode sa volo njegoviga imena pod pokorščino te vere (pravimo, kar so imeli v ljub. vsi do 1833 in 1840, odtod prešlo v lav. 1857 in 1912. Dalm.: pokorščino te Vere gori poštaviti (Luter: den Gehorsam des Glaubens aufzurichten), kar so imeli vsi do leta 1764., Pohlin je prevel po besedi, česar Japelj ni sprejel. — Evangelij Mat. 1, 18—21. Vrsta 18, ljub.: Ko je bila Jezusova mati Marija zaročena z Jožefom (napačni čas imajo od Trubarja vsi: Kadar ie ... bila sarožhena Josef, po črki po vulg., oziroma Lutru: cum esset desponsata, Als Maria ... dem Joseph vertraut war; gr. je aorist: μνηστευθεῖσας τῆς μητρὸς = ko se je Marija zaročila, pravilno je Luk. 2, 5; božični dan: z Marijo, svojo zaročeno ženo, ker je tu gr. perf. pas.; τῇ ἐμνηστευμένῃ γυναικί, se je znašla, preden sta prišla skupaj (Hren; lepo je izrazil to Trubar, dasi ni zadel gr. aor.: predan (ta vkupe prebivala, po Lutru: ehe er sie heimholte; da bi se ognil germanizmu [skupaj prišla], je prevel prevajavec lav.: sta se sešla), nō seča od Sv. D. (lav., brit. dr.; Trubar po Lutru: de ie bila nošezha, daß sie schwanger war von dem h. G.; gr. ἐν γαστρὶ ἔχουσα, in utero habens; Krek: je spočela od sv. D., toda pomen ni zadet). — Vrsta 19., lav.; Jožef ... je ni hotel razglasiti (Dalmatin; enako Krek; pravilno po gr. διεγμῶσις ima ljub.: osramotiti), jo je hotel skrivaj zapustiti (Trub. po Lutru: verlassen; gr. je ἀπολῦσαι = popustiti [= Pohlin 1772, 1777]; lepo slov. bi bilo: pustiti, saj pravimo: pustila ga je). Vrsta 20., ljub.: Ko je pa to premišljeval (nedovršnik je že od Trubarja dalje, toda gr. je aor., zato ima pravilno brit. dr.: pomislil, enako rus., srb., bolg.) ... nikar se ne boj k sebi (Trubar po Lutru: zu dir zu nehmen; Luter je gr. παραλαβεῖν, lat. accipere vedno tako prevajal; n. pr. Mat. 2, 13: παραλαβε τὸ παιδίον, accipe puerum: nimm das Kindlein und seine Mutter zu dir, kar sta prevedla tudi Trub. in Dalm., toda ker je tukaj k sebi že Hren opustil, se ni ohranilo; naše mesto se je ohranilo prek Japlja; po lat. accipere je Schönleben prvi opustil k sebi in za njim vsi do Japlja; ta pa je to nanovo prepisal iz Dalmatina, kakor mnogo drugih napak; lav., Krek, brit. dr. nimajo tega) vzeti Marije ..., zakaj kar je v njej rojeno (Dalm., gr. je γεννηθῆν, se je rodilo, spočelo).

Božič, o polnoči, list Tit. 2, 11—15; ljub.: da se odpojevmo (enako lav., Krek; Trubarjeva metonimija, gr. ἀρνησάμενοι, abnegantes, brit. dr. dobesedno: zatajivši) hudobiji (1741, gr. ἀσέβεια = brezbožnost, vulg. impietatem) ... pričakujoč blaženega upanja (lav.: vzveličavnega; ljub. 1870: zveličanskega, kar je Trubarjevo: [s]uelizhansku vupane, beatam spem; Trub. je lat. beatus stalno prevajal: izveličanski, ali izveličan [po Lutru: selig]) in častitljivega prihoda (enako lav., Japljevo, gr. ἐπιφάνειαν τῆς δόξης, adventum gloriae, brit. dr. po besedi: prikazni slave) ... ljudstvo, vneto za dobra dela (enako lav.; iz leta 1833.; populum, sectatorem bonorum operum, gr. ζήλοτήν, Pr.: sich eifrig um gute Werke bemühend; Krek: goreče, po brit. dr.). — Evangelij Luk. 2, 1—14. Vrsta 1, ljub.: Tisti čas je prišlo (tudi Krek; iz leta 1833.; lav., brit. dr. in vsi pred letom 1833.: izšlo, gr. ἐξῆλθεν, exiit, kar je pravilno) povelje (tudi lav., Krek, brit. dr.; 1833, bolje: razpis, odredba) ... naj se popiše (1715) ves svet. Vrsta 3., ljub.: In šli so vsi (enako lav., Krek, brit. dr.; Trubar; gr. in lat. imperf. izraža tu ponavljalno dejavnost: vsi so se hodili vpisovat). Vrsta 8. ljub.: In pastirji so čuli pod milim nebom v tistem kraju in bili na nočnih stražah pri svoji čedi (tako od 1800; čuli je že od Trubarja sem). Vrsta 9., ljub.: obsije jih božja svetloba (po Kreku in ta po brit. dr.; tako rusko in že strsl. codex Marianus: osiē). Vrsta 11., ljub., lav., Krek: danes vam je rojen Zveličar (po Trub.; gr. aor.: ἐτέχθη = se je rodil). Vrsta 13., ljub.: In zdajci je bila pri angelu množica nebeske vojske, kar se je še od Trubarja ohranilo: Inu [da]ci per tim iſtim ie bila ena mnozhiza te nebeske voiske; toda gr. je ἐγένετο, vulg. facta est = se je prikazala, pojavila z angelom, kar je dobro prevel Krek po brit. dr.: se pojavi z angelom; to je po ruskem: pojavilos s angelom.

Zorna maša, list Tit. 3, 4—7. V. 4, ljub., brit. dr., Krek: ko se je prikazala dobrot Boga (Trubar, gr. χρηστότης, Pr.: die Güte, Freundlichkeit Tit 3, 4; zato bolje lav. 1912: dobrotljivost). — Evangelij Luka 2, 15—20. V. 18, lav., ljub.: so se temu čudili, kar so jim pastirji pravili (Dalm. po Lutru: kar fo nym ty Pastirji pravili, L.: Rede, die ihnen die Hirten gesagt hatten; toda v gr. je aorist, tedaj: povedali. Tu je v gr. in vulg. trpna oblika, toda ker jo je prevel Luter aktivno, jo je prevel tudi Dalm. in za njim vsi. Če si Luter ni upal, si tudi Dalm. in drugi za njim niso upali spremeniti neslovenskega pasiva v aktivno obliko. Tako smo glede tega večinoma odvisni od Lutra). V. 19. ljub., lav.: Marija pa je vse te besede ohranila (nap. od Trub.; gr., vulg. je imperfekt; tedaj: je hranila v spominu, ali: se je teh besed spominjala, prim. Preuschen: im Gedächtnis behalten Lc 2, 19) in jih premišljevala (Dalm., vulg. conferens) v svojem srcu.

Pri tretji maši, list Hebr. 1, 1—12. Vrsta 1. ljub.: Mnogokrat in na mnogotere načine je Bog govoril očakom (Hrenovi izrazi, prim: Mnogiteri krat inu na mnogo visho je Bug nekada govoril s našimi Ozhaki), slednjič (Trub.) te dni nam je govoril (Trub., toda gr. je aorist: se je razodel) po Sinu ..., ki je po njem ustvaril (1833, fecit) svet (1833, saecula). — V. 3, ljub.: on, ki je odsvit njegove slave (po Kreku in ta po brit. dr.;

do l. 1870. vsi: svetloba časti, po Dalm.: Svitloba njegove zha[ty] in podoba njegovega bitja (Dalm.: podoba njegoviga bitja, po Lutru: Ebenbild seines Wesens, gr. χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως, Pr.: das Gepräge seines Wesens, zato dobro lav.: podoba njegovega bistva) ter je (lav.:) opravil (1804, vulg. faciens, ποιησάμενος) očiščenje grehov. V. 4, ljub.: toliko boljši od angelov, kolikor višje (še po Trubarju: vishe Ime, po L.: einen höheren Namen, gr. διαφωρότερον, Pr.: ein vorzüglicherer Name Hebr. 1, 4; zato lav. dobro: odličnejše) ime je dobil (1804, κεκληρονόμηκεν, Pr.: als Anteil erhalten, als Besitz empfangen, hereditavit). V. 5. ljub.: Jaz bom njemu oče in on bo meni sin (1816: jeft bom njemu Ozhe, inu on bo meni sin, prej vsi po Trubarju, ki ima: Ieft bom nega Ozha, inu on bo mui Syn; vulg.: ego ero illi in patrem (εἰς πατέρα) et ipse erit mihi in filium (εἰς υἱόν). V. 7. lav.: In angeljem sicer pravi (Krek od Japlja dalje: toda gr. καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους λέγει pomeni: angelom pa pravi. — Evang. Jan. 1, 1—14. V. 3. lav.: Vse je po njej storjeno in brez nje ni nič storjenega (tako od Trub. dalje; v gr. je aorist: ἐγένετο = je postalo, se je ustvarilo, ali: je ustvarjeno. Ljub. 1912 je tu spremenila: Vse je bilo po njej storjeno in brez nje ni bilo nič storjeno, kar je napačno. Tako moremo izraziti v preteklosti končana dejanja (v gr. pluskvamperfekt). Ljubljanska izdaja 1912 je pokvarila več mest, n. pr. cvetna ned., Mat. 21, 4: kar je bilo rečeno po preroku, lav. ima: kar je govorjeno, kar imajo vsi od Trubarja dalje; v gr. je tu aor. passiva: τὸ ἐρεθέν, vulg. quod dictum est, slov. bi bilo: kar je rekel, napovedal prerok. Vendar pa ljub. 1912 ni dosledno ravnala s tem časom; ponekod je vstavila: bil, bila, bilo, ponekod pa opustila. Tako ima n. pr. 2. ned. po vel. noči, 1 Petr. 2, 24 pravilno: z njegovimi ranami ste ozdravljeni, gr. aor.: ἰσθῆτε; vse ostale izdaje imajo od 1804 dalje napačno: ste bili ozdravljeni. Največkrat je ostala pri tradicionalnem prevodu, n. pr. 2. predpostna ned., 2. Kor. 12, 7: ἐδόθη μοι σκῆλοψ, Luter: ist mir gegeben ein Pfahl ins Fleisch, tako Trubar: ie meni dan; ker slov. tu ni mogoče prevesti aktivno, lahko ostanemo pri tem prevodu, dasi je n. pr. nemški pravilno: wurde gegeben. Toda kjer moremo rabiti aktiv, lahko izrazimo grški aorist, n. pr. 3. ned. po vel. noči, Jan. 16, 21; ἐτι ἐγεννήθη ἄνθρωπος, Luter: daß der Mensch zur Welt geboren ist, Trub.: de ie en zhlovik royen, kar imajo vsi do danes: da je človek rojen na svet, toda pravilno je: se je rodil). — V. 5, lav., brit. dr.: in tema je ni zapopadla (po Hrenu; ljub. ima po Kreku: razumela; gr. je κατέλαβεν, prim. Pr.: erfassen, Besitz ergreifen). V. 6. lav., ljub., brit. dr.: Bil je človek od Boga poslan (tako vsi po Trubarju, dasi je Luter bolje prevel: Es ward ein Mensch, von Gott gesandt; gr. je: ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος, Preuschen: ἐγένετο tu pregnantno: existieren, vorhanden sein J(oh.) 1, 6; lat.: fuit homo, missus a Deo (ne: erat missus!). Doslej je prevel to edino Krek: pojavil se je človek, poslan od Boga; lahko bi rekli tudi: prišel je, prikazal se je, ali vsaj: bil je človek, [pomni: vejica!] od Boga poslan). — V. 7. ljub.: Ta je prišel v pričevanje, da je pričeval o luči, da bi vsi verovali po njem; on ni bil luč, ampak je prišel, da je pričeval o luči (tako imajo vse ljub. od l. 1833,

toda lav. izdaje 1857, 1912 imajo pravilno: da bi pričal. Burgar je l. 1833 brez razloga na mnogih mestih spremenil pogojni naklon v določni v namernih stavkih, čemur nasprotujejo slovnice in dosednji prevodi. Tako n. pr. navaja Preuschen med drugimi prav to mesto in prevaja neko tako mesto pogojno: ἡν μαρτυρήσῃ J(oh.) 1, 8; ἡν ἐλθῇ εἰς παντὸν, damit es offenbar werden sollte Mc 4, 22. To mesto so do l. 1833. od Trubarja dalje vsi pravilno prevajali, Trub.: de bi on prizoval. Burgar je še spremenil, n. pr.: Mat. 2, 15, nedolžni otročiči, kar imata lav. in ljub.: da se je dopolnilo, prej vsi do 1825: de bi se; Mat. 2, 23, nedelja pred sv. 3 kralji, kar imata še ljub., lav.: da se je dopolnilo. Toda na cvetno ned., Mat. 21, 4, ima ljub. 1912 za isti grški izraz: da bi se dopolnilo, dasi imajo vsi od Burgarja dalje: da se je dopolnilo.) V. 14, lav., ljub. Krek: je meso postala in med nami prebivala (po Trub.; v gr. je tu aorist, lat. perfekt, zato prevaja brit. dr.: nastanila se je med nami; z dovršnikom prevajajo tudi hrv., srb., bolg. izdaje brit. dr.: useli se, kar ni baš napačno; toda nujno ni, da bi bil tu ingresivni aorist, ali z drugimi besedami: tudi kompleksivni aorist ni izključen, zato lahko ostanemo pri Trubarjevem prevodu.

Sv. Štefan, Dej. apost. 6, 9: lav., ljub.: in so se prepirali s Štefanom (Japelj, lat. disputantes, gr. συνζητούντες, prim. Pr.: disputieren). — V. 7, 54: ljub.: so se togotili v svojih srcih (Japljev izraz, kar je pravilno; gr. διαπρίοντο, prim. Preuschen: ergrimmen, τὰς καρδίαις innerlich A. G. 7, 54, vulg. dissecabantur; lav.: raztogotili, toda v gr. in vulg. je imperfekt!) in si zatisnili ušesa (Hren, vulg. continuerunt) ter vsi kmalu (Trubar, gr. ὁμοθυμαδόν, einmütig, übereinstimmend, vulg. unanimiter, Luter: einmütiglich, torej Trubar ni po Lutru prevel) nanj planili (Hrenov izraz). V. 58. ljub., lav.: In pahnili so ga (Trub., vulg. eiicientes, ἐκβαλόντες). V. 60. ljub., lav.: In pokleknil je ter zaklical: Gospod, ne prištevaj jim tega greha (tako od 1833, po prevodu iz l. 1804; ne lhtej njim to sa greh, vulg.: ne statuas illis hoc peccatum, enako gr.). — Evangelij Mat. 23, 34—39. V. 34. lav., ljub.: in izmed (tako od l. 1833) njih boste nekatere umorili in križali in nekatere bičali v svojih shodnicah (Trubar, po Lutru: und derselben werdet ihr Etliche töten und kreuzigen und Etliche werdet ihr geißeln, T.: od njih nekatere bote vi vbyali inu Crishali, inu vi bote nekatere ... vulg. et ex illis occidetis et crucifigetis et ex eis flagellabitis, enako gr.). — V. 35, ljub.: ki je na zemlji prelita (Trub., po lat.: effusus est, toda gr. je sedanjik, tedaj: ki se prelija; lav. izdaja je tu vstavila; je bila prelita, kar je docela napačno.

Sv. Janez Evang. Jan. 21, 19—24. V. 20. ljub.: Peter ... je videl učenca (tu je Krek pomotoma izpustil: sledečega, gr. ἀκολουθεῖντα, sequentem, in za njim je izpustila tudi ljub. 1912, dasi je v misalu (sequentem) in imajo vse izdaje) ..., ki je pri večerji slonel (Trubarjeva metonimija, Luter dobesedno: gelegen war; toda gr. je aorist: ἀνέπεσεν = se je ulegel, lat. recubuit) na njegovih prsih, enako lav., Krek. — V. 21. Gospod, kaj pa ta? (1833; od Trubarja do 1825 vsi: kai bo pag leta? gr. οὗτος δὲ τίς, hic autem quid?) ljub., lav., Krek, brit. dr. V. 22, 23: kaj tebi za to? (1833; od Dalm. do 1825: kaj je tebi

mari sa tu? Trub.: kai ie tebi mari? gr. τί πρὸς σέ, quid ad te?) ljub., lav., Kr., brit. dr. V. 24.: in je to pisal (od Dalm.); Trub. je zadel gr. aor., lat. perf.: lapissal, bolje: napisal, popisal.

Nedolžni otročiči, Evang. Mat. 2, 13—18. V. 13, lav., ljub., brit. dr., Krek: Herod b o namreč iskal dete; napaka od Trub. dalje; v tej obliki od l. 1833.; od Dalm. do Japlja (1784) ter od 1800—1825 pišejo vsi po Dalm.: Sakaj onu je bo sgudilu, de bo Erodesih tu Ditece yfkal [1825: ker sgodilu se bo] po Lutru, ozir. po neokretni lat. izrazu: denn es ist vorhanden, daß ... Herodes das Kindlein suche, Futurum est enim, ut Herodes quaerat puerum; toda gr. je μέλλει γὰρ Ἡρώδης ζητεῖν; Preuschen, Mat. 2, 13: er gedenkt aufsuchen zu lassen), da bi ga pokončal (Dalm.: enako še Krek). — V. 15. in 17. sta tipičen zgled, kako smo še danes odvisni od Dalm., ozir. od Lutra. V gr. in lat. je v obeh primerih pasiv; prvega je Luter prevel v aktivu, drugega v pasivu in tako za njim Dalm. in tako je še danes v ljub., lav. in pri Kreku. V. 15.: da se je dopolnilo, kar je govoril Gospod po preroku, Dalm.: kar je Gospod skusi Preroka govuril, Luter: das der Herr durch den Propheten gesagt hat, ἡν πληρωθῇ τὸ ρηθὲν (aor., tedaj slov. pravilno; rekel, napovedal) ὑπὸ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου, enako lat.; toda v 17. vrsti: kar je bilo (!) rečeno po preroku Jeremiju, Dalm.: kar je bilu (!) govorjenu [skusi Preroka Jeremia, das gesagt ist, von dem Propheten Jeremias, gr. τὸ ρηθὲν (aor., tu slov. ni mogoče drugače prevesti kot v aktivu: kar je rekel) διὰ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου, enako lat.

Ned. pred nov. letom, list Gal. 4, 1—7. Vrsta 2., brit. dr.: do dne postavljenega (enako še ljub. 1870; Trubar, lat. praefinitum) od očeta. Vrsta 3., ljub.: smo služili pod prvimi nauki (enako lav.; Japljev izraz, lat. sub elementis) sveta. Vrsta 4. ljub.: je poslal Bog svojega Sina, podvrženega (Japelj; lat. factum) postavi ... da prejmemo posinovljenje (prvi je rabil izraz Burgar; toda na 8. ned. p. bink. ima za Rim. 8, 15 adoptio filiorum že leta 1817.: posinovlenih otrok, prej od Japlja do 1816: za sine vze-tih). — Evangelij Luka 2, 33—40. Vrsta 35., ljub., lav., Krek: in tvojo lastno dušo bo meč presunil (Japelj, vulg. pertransibit); vrsta 36., ljub., lav.: Ta je bila zelo v letih (1833, processerat in diebus multis); vrsta 37., ljub., lav.: in ni šla (nap. že od Trub., gr., lat. je imperf.: ἀγίστατο, discedebat: ni hodila, se ni oddaljevala) od templja. Vrsta 38., lav., ljub., Krek: In ona je prišla tja ravno tisto uro (1833, superveniens, ἐπιστάσα, Pr.: je pristopila, kar ima prav brit. dr.) in je častila (Dalm.; vulg. confitebatur) Gospoda.

Novo leto. Evang. Luka 2, 21, lav., ljub.: Tisti čas, ko je bilo osem dni dopolnjenih, da bi bil otrok obrezan, mu je bilo dano ime Jezus, kakor je bilo imenovano po angelu, preden je bil v telesu spočet. Klasičen zgled tradicije! Ta stavek je Hrenov, ki ga je dobesedno z vsemi pasivi priredil po vulg. in je celo aktive, ki jih je Dalm. prevel po Lutru, spremenil v neslovenske pasive. Dalm. je tvoril prva dva stavka tako: Inu kadar je bilu offem dny minilu, de se je tu Dete obrésalu; ostali stavki so kakor pri Hrenu. V gr. je povsod aorist.

Ned. pred sv. tremi kralji. Evang. Mat. 2, 19—23. ljub.: Tisti čas, ko je Herod umrl, glej, se je

angel... prikazal. Tu je v gr. part. aorista, ki izraža preddobnost, zato je treba pisati, kakor ima lav.: Tisti čas, ko je bil Herod umrl, ali pa vsaj: Tisti čas (ker je to pristavek v mislu): Ko je Herod umrl; od Trubarja do 1806 imajo vsi bil, kar sicer ni napačno, toda neobhodno potrebno tudi ne. Luter je gr. aorist, kadar izraža preddobnost, prevajal vedno z nemškim pluskvamperfektom, enako Dalmatin s predpreteklim časom, kar se je v Evangelijih in listih ohranilo do Japlja. Le-ta je večino bil, bila, bilo izpustil. Vrsta 20., ljub.: in pojdi (nap. od Trub.: gr. je sedanjik πορεύου = potuj, kar se loči od aorista, gl. Blaß-Debrunner § 336); ki so stregli Detetu po življenju (1833). Vrsta 23., ljub.: kar je bilo (še le v tej izdaji napačno!) govorjeno po prerokih (lav.: je rečeno, po Dalm.; slov.: kar so napovedali pr.), da bo Nazarejec imenovan (germ. od Trub. dalje) prav: se bo imenoval. Kako smo drugod iztrebili po nem. narejeni pasiv, n. pr. boš ozdravljen, boš pogubljen itd.! Kako starinsko n. pr. zveni verz pri Prešernu: Grob kopljejo, da zadnji mrlič bo vanjga d'jan; ali: Vsi prašajo, kdo zadnji v to jamo d'jan je bil [Neiztrohnjeno srce] itd. Moč slov. jezika je v aktivu!

Sv. trije kralji. Evang. Mat. 2, 1—12; ljub.: Ko je bil Jezus rojen (Trub.: gr. aorist: ko se je Jezus rodil) so modri z Jutrovega (1833, po Trubarjevem izrazu: od Jutroue deshele, kar je bilo do 1800 v rabi; od 1803 do 1825 pravilno: od jutra. Trubarjeva tvorba jutrova dežela je tak germanizem kakor: na enim sherbetu te podiarmoue oslice, Mat. 21, 5, kar ima še danes ljub.: na žrebetu jarmove oslice (cvet. ned.)! Trubar je skoval veliko takih spak, n. pr. Ta Celi Psalter: od iutrouiga zhuuana 236, Pfalmoua Peifem 200, deshoue plohe 38 itd. Dalm. je take tvorbe večinoma popravil, nekaj pa se jih je ohranilo do danes. Krek ima, novi zakon, 614: od grobovih (!) vrat. — Gr. je ἀπὸ ἀνατολῶν = od jutra, jutranjih krajev; od vzhoda, vzhodnih krajev. Pri Mat. 8, 11, je Trubar isti izraz: ἀπὸ ἀνατολῶν prevel pravilno: od Jutra inu od vezhera, zdaj pravimo po Wolfu: od vzhoda do zahoda, in tako bi bolje rekli tu in v 2. in 9. vrsti: videli smo njegovo zvezdo na vzhodu [= brit. dr.], ne: na Jutrovem) prišli v Jeruzalem. — Vrsta 4., lav.: In je sklical (Trubar, lat. congregans) vse... pismarje (od leta 1809.; prej po Trubarju: pišfar; Burgar je leta 1833. prvi rabil pismouk, str. 21, 35 itd.) in jih je izpraševal, kje bi imel Kristus rojen biti (Dalm.: Kej bi imel Cr. rojen biti, tako tudi še ljub. 1870; leta 1912. pa: kje bi bil Kristus rojen. Gr. je: ποῦ ὁ Χ. γεννᾶται; to je sedanjik, ki se rabi v pomenu prihodnjika, prim. Blaß-Debrunner, § 323, 2 = μέλλει γεννᾶσθαι, tedaj: kje se mora roditi, ali: kje se bo rodil. Hud germanizem ima Krek po brit. dr.: kje se ima roditi. Enako mesto je pri Mat. 24, 43: ποῦ φυλακῇ ὁ κλέπτεις ἔρχεται, lat. venturus est, kar ljub. 1912, str. 326 prevaja; katero uro da tat pride, enako lav. 267. (po Japlju 1800). — Vrsta 5., ljub., lav., Krek: tako je pisano po preroku (Dalm. po Lutru: prav: tako je pisal prerok). Vrsta 7., ljub., lav., Krek: in jih je skrbno povpraševal (Dalm., gr.: ἠκρίβωσεν = je natanko poizvedel). Vrsta 8., ljub.: Pojdite (tu je prav, ker gr. aor.: πορεύθεντες; prim. Mat. 2, 20, ned. pred sv. tremi

kralji) in po Detetu skrbno povprašujte (napačno od Japlja dalje; prej od Trubarja do Japlja pravilno dovršnik, ker gr. ἐξετάσατε, natančno poizvedite).

1. ned. po sv. treh kraljih, list Rim. 12, 1—5. Vrsta 1., ljub., lav.: Prosim vas (Hren), da date (Trub., gr. παραστήσαι = darovati, lat. exhibeatis) svoja telesa v (1816) živ... dar, da bo vaša služba po pameti (Japelj, τὴν λογικὴν λατρείαν, Pr.: vernünftiger Gottesdienst, lat. rationabile obsequium vestrum). Vrsta 2., ljub., lav.: In ne ravnajte se po tem svetu (1833, nolite confirmari huic saeculo), temveč prenovite se z (1833, lat. reformamini in novitate) obnovljenjem svojega duha. Vrsta 3., lav.: Nikar ne modrujte bolj, ko se spodobi (Trubar, po Lutru: denn sich's gebühret), lat. quam oportet, δεῖ)... marveč, kar je prav (Japelj, gr. σωφρονεῖν, Pr.: besonnen sein, ad sobrietatem) in (ljub.: po meri, kakoršno je Bog udelil (Dalm., ἐμέρισεν, mitteilen, divisit). Vrsta 5., lav.: vsi udje pa nimajo ravno tistega opraviila (Japelj, eundem actum). Vrsta 5., lav., tako nas je veliko eno telo v Kr. (Dalm.; multi unum corpus sumus). — Evangelij Luk. 2, 42—52. Vrsta 42., lav., ljub.: so šli (napaka od Trub.; gr. ἀναβαινόντων, ascendentibus = so potovali, hodili). Vrsta 44., ljub., lav.: so šli dan hoda (Trubarjev izraz (iter diei). Vrsta 47., ljub.: Vsi pa, ki so ga slišali (napaka od l. 1833., gr., lat. je imperf., kar so od Dalm. do 1825 pravilno prevajali: jo poslušali), so se čudili njegovemu umu (1816, τῇ συνέσει, Pr.: Einsicht, prudentia). Vrsta 48., ljub.: tvoj oče in jaz sva te z žalostjo (Trubar, po Lutru: mit Schmerzen gesucht; lat. dolentes) iskala. Vrsta 50., lav., ljub.: beseda, ki jima jo je govoril (napačno od Trubarja, gr. je aor., lat. perf.: rekel). Vrsta 51., ljub.: in bil jima je pokoren (Trub., subditus) in njegova Mati je ohranila (Trub.; prav: hranila) vse te besede. Vrsta 52.: In Jezus je raste (1816, proficiebat, προέκοπτεν = je napredoval).

2. ned. po sv. treh kraljih, list Rim. 12, 6—16. Vrsta 6., ljub.: prerokuj po meri vere (lav., Krek; Japljev izraz, ratio). Vrsta 10., ljub., Krek, brit. dr.: z bratovsko ljubeznijo (Trub.: sto bratousko lubefno, charitate fraternitatis) se med seboj ljubite. Vrsta 13., ljub., lav.: tuje radi sprejemajte (1833; od 1804—1825: ptuje rádi pod itreho jemlite, lat. hospitalitatem sectantes). — Evangelij Jan. 2, 1—11. Vrsta 3., 4., 5., 7.: reče Jezus, reče mati (od Japlja dalje, gr. je historični sedanjik: λέγει = pravi; Japelj je skoro v vseh mnogoštevilnih primerih vpeljal to). Vrsta 6., ljub.: Bilo je pa tam postavljenih (Trub., gr. ἦσαν κείμενα = je stalo) šest kamenitih vrčev po šegi judovskega očiščevanja (Trubar po Lutru: po tei shegi, Luter: nach der Weise, gr. κατὰ τὸν καθαρισμόν, secundum purificationem), ki so držali (Trub.) po dve ali tri mere (od 1833 je tu izpuščeno: vsak, lat. capientes singulae, česar ni v gr.). Vrsta 7.: In napolnili so jih do vrha (Trub.). Vrsta 9., ljub.: služabniki pa, ki so vodo zajemali (lav., Krek; napačno od Japlja, gr. perf., lat. plusquamperf. = so zajeli, od Trubarja do 1777 pravilno), so vedeli. Vrsta 10.: Vsak človek da (Dalm. po Lutru: gíbt, lat. ponit, τίθησιν) najprej dobro vino. Vsak 11., ljub., lav., Krek, brit. dr.: Ta začetek čudežev je storil (1833, dotlej po Lutru: Das ist

das erste Zeichen, das Jesus tat; vulg. hoc fecit initium signorum, enako gr.: »tega je storil kot začetek čudežev«) in verovali so vanj (Trubar gr. aor., lat. perf.).

3. ned. po treh kraljih, list Rim. 12, 16—21. Vrsta 17., ljub., lav., Krek: prizadevajte si za dobro (Japelj, gr. *προνοούμενοι*, Pr.: skrbite, lat. *providentes*). Vrsta 19., ljub., lav., Krek: ne delajte si sami pravice (Japelj, non vosmet ipsos defendentes). Vrsta 20., ljub., lav., Krek: daj mu jesti; daj mu piti (Japelj; gr. *σώμωζε αὐτόν*; nasičuj ga; dajaj mu jesti, vulg. ciba illum; *πότιζε αὐτόν* = napajaj ga, dajaj mu piti); zakaj če tako delaš [= ljub., pravilno, ker je gr. sedanjik; *ποιῶν*; lav., Krek od Dalm. dalje nápak: storiš]), mu boš žerjavico (Japelj; *carbones ignis*) na glavo zbiral. — Evang. Mat. 8, 1—13. Vrsta 3., ljub.: In zdajci je bil čist od svojih gob (Trubar po Lutru: Inu [daici ie on ozhiszen bil od fuh gob, Luter: Und alsbald ward er von seinem Aussatz rein, gr. *ἐκκαθαρίσθη αὐτοῦ ἡ λέπρα* = vulg. *mundata est lepra eius*, goba se je očistila, odpravila, ozdravila). Vrsta 4., ljub., lav.: in opravi (1833, lat. offer) daritev. V. 6., lav.: moj hlapec leži doma mrtvouden (1817) in ga hudo vije (Japelj; male torquetur). V. 8., ljub., lav.: moj hlapec bo ozdravljen (germanizem od Dalmatina; slov.: bo ozdravel). V. 9., ljub., lav.: tudi jaz sem človek, ki sem pod oblastjo (Japelj; lat. *sub potestate constitutus*)... in rečem temu: Idi in gre, in onemu: Pridi in pride (Japelj; pri prvem je v gr. aor.: *παρεύθης* = pojdi, prid; pri drugem sedanjik: *ἔρχου*: hodi). Vrsta 12., ljub.: otroci kraljestva pa bodo pahnjeni v vnanjo temo (Trub.: bodo ispahneni [po Lutru: werden ausgestoßen] vte vnane temnice. lat. *eiicientur*). V. 13., ljub., lav.: hlapec je bil ozdravljen (Dalm. germanizem; slov.: je ozdravel).

4. ned. po treh kraljih, evangeli Mat. 8, 23—27. V. 24., ljub.: velik vihar (Japelj; lat. *motus, σεισμός*) je vstal (Trub., lat. *factus est*) na morju, tako da so valovi ladjico pokrivali (gr., lat., Lut. imajo pasiv, Trub. in Dalm. sta tu samostojno prevedla akt.). V. 25., ljub., lav., brit. dr.: Gospod, otmi nas (1833, salva, *σῶσον*). V. 26. ljub.: in bila je (1817, gr. *ἐγένετο*, *facta est* = nastala). Ljudje pa so se čudili (napak Japelj, gr. aor., lat. perf. = so se začudili).

5. ned. po treh kraljih, list Kol. 3, 12—17. V. 12., ljub., lav.: Oblecite... pristrčno usmiljenje (Japelj; od Trub. do 1777: ferzhnu vsmilene, *σπλάγχνα ἐλεησιμότητος* = prim. Preuschen: »Col. 3, 12 das Mitleid«, usmiljenje, usmiljenost, vulg. *viscera misericordiae*). V. 15., ljub., lav.: in mir Kristusov naj veselo gospoduje (Wolf; gr. in lat. izraz sta združena; gr. *βραβεύειω*, po Preuschenu: naj odločuje, vlada; vulg. *exsultet*, kar je prevel Hren: se resvebéli, in je to bilo v rabi do 1777; Trub. in Dalm. sta prevedla po Lutru: sprejel Friede Gottes regiere, kar je po Dalmatinu sprejel tudi Japelj: gospodari, kar se je ohranilo do Wolfa).

6. ned. po 3 kraljih, list Tes. 1, 2—10. V. 2., lav.: hvalo dajemo (1804, vulg. *gratias agimus*) vselej Bogu za vas vse in vas imamo neprenehoma v spominu (tudi ljub.; iz leta 1833, *memoriam vestri facientes*). V. 8., lav., ljub.: Zakaj od vas se je razglasila beseda Gospodova (napaka Trubarjeva: Sakai od vas se ie resglačila ta beššeda, gr.

je perfekt: *ἐξήγγηται ὁ λόγος τοῦ Κυρίου*, Preuschen: ist die Lehre des Herrn verkündet, je razširjen, oznanjen, ali: se oznanja nauk Gospodov), temveč na vse kraje je šla (napaka v tej obliki od 1816; od Trubarja do Japlja: je vun prišla, od Japlja do 1816: je vun šla; gr. je perfekt: *ἐξεληλύθεν*, prim. Preuschen: von der Stimme: erschallen, tedaj: je razširjena, ali: se širi, sliši po vseh krajih) vaša vera. Vrsta 9., lav., ljub.: kako smo bili pri vas sprejeti (1804, *qualem introitum habuerimus ad vos*; slov. bi bilo bolje aktivno). V. 10., lav., ljub.: ki nas je otel prihodnje jeze (Japelj po lat. eripuit; v gr. je sedanjik: *ῥυόμενον*, rešuje, otema). — Evangelij Mat. 13, 31—35. V. 32., lav., ljub.: je večje kakor vsa zelišča (Trubarjev izraz ohranjen) in postane (po brit. dr.; gr. *ῥύεται*) drevo. Vrsta 34., lav., ljub.: Vse to je govoril (napaka Trub., v gr. je pravi izvršilni aorist, lat. perf.: povedal) Jezus množicam v prilikah in brez prilik jim ni govoril (tu prav, ker je gr., lat. imperf.), da se je (1833, prej bolje: bi se) dopolnilo, kar je bilo (tako šele lav., ljub. 1912) rečeno (v gr. je aor.) po preroku (pasiv po Dalm. in Lutru), ki je dejal (napačno šele ljub. 1912, lav. 1912; prej vsi od Trub. dalje pravilno: ki pravi, ker gr., vulg. sedanjik): ... govoril (bom) skrite reči (tako tudi Tr., Dalm.) od začetka sveta (Trub. po Lutru: von Anfang der Welt, a constitutione mundi).

1. predpostna ned., list 1. Kor. 9, 24—27. V. 26., lav.: se bojujem tako, ne kakor da bi mahal (Dalm. po Lutru: in die Luft streichet, aerem verberans) po vetru (Hren), marveč tarem (tudi brit. dr., Krek; od l. 1741., castigo) svoje telo in ga devam (1804, redigo) v sužnost, da, ko učim druge, bi ne bil sam zavržen (Trubar po Lutru: daß ich selbst verwerflich werde, reprobus).

2. predpostna ned., list 2. Kor. 11, 19—33; 12, 1—9. V. 21. lav.: Po nečasti rečem (Trubar: Tu prauim po nezhafti, po Lutru: das sage ich nach der Unehre, secundum ignobilitatem). V. 23. lav., ljub.: zarod (Japelj, semen) Abrahamov so. V. 23, ljub.: Bil sem v premnogih nadlogah (Krek: mnogih, tako od 1833; gr. *ἐν κόποις περισσοτέρως*, po Preuschenu: v prav posebnih, izrednih nadlogah), večkrat v ječah (Japelj; vezhkrat, po Dalm. zhefzhe, in to po Lutru: bin öfter gefangen, gr. *περισσοτέρως*, kakor zgoraj). V. 25, ljub.: Trikrat sem bil s šibami tepen (Trubar), trikrat se je ladja z menoj razbila (Japelj, naufragium feci); v. 28.: imam svoje vsakdanje opravke (1804, *instantia mea quotidiana*; gr. pomen ni določen, prim. Preuschen), podobno lav.; V. 32, ljub.: V Damasku je obdal mesto s čuvaji (napačno od Japlja dalje; gr. in lat. je imperfekt: *custodiebat* = je stražil, dal stražiti). V. 35. lav., ljub.: in izpustili so me v košu skozi okno po zidu (aktiv po Kreku, ta po brit. dr.; od Dalm. do 1870 pas. po gr., lat., Lutru). V. 12, 2 in 4. ljub., lav.: Vem za človeka, ki je bil zamaknjen (Trubar: ie bil lamaknen, po Lutru: ward entzückt, lat. *raptum*, gr.: *ἀπαγέντα ἕως τρίτου οὐρανοῦ*, Preuschen: bis zum 3. Himmel fortgerissen werden) v tretje nebo. V. 4.: in je slišal skrivne (Hren) besede, ki jih človeku ni pripuščeno (1804, non licet) govoriti. V. 6. ljub., lav.: zdržim se pa (Trub., po Lutru: ich enthalte mich, kar je pravilno, vulg. parco), da ne

misli kdo o meni več. V. 7. ljub.: In da bi se zavoljo velikih razodetij ne prevzel (Trub.: de bi se ne preufel, ne extollat me, po Lutru: daß ich mich nicht überhebe), mi je dano (tako že Trub. po Lutru: ist mir gegeben; ἐδόθη, Tr.: ie meni dan) želo v meso (Japelj; gr. σκόλοψ, prim. Preuschen: der (spitze) Pfahl, bildlich mit einer nicht mehr verständlichen Anspielung auf seine Krankheit: es wurde mir ein Pfahl gegeben; Trub.: bodez. Dalm.: kol, Hren je naredil tisk. pomoto: kal, ki so jo prepisali razen Paglovca vsi do 1777). V. 9. lav.: da prebiva (tudi ljub.: napačno že Trub.: de prebiua, gr. je aor.: ἐπισκηνώθη, da bi se nastanila, naselila) v meni moč Kristusova. — Evang. Luka 8, 4—15. ljub.: V. 4. Ko se je sešla (napačno že Trub., gr. sedanjik: shajala, zbiralala) silno velika (napačno od Japlja, gr. πολλοῦ ἔχλου: velika množica) in so prihiteli (napačno šele v tej izdaji, enako lav. 1912, gr. sedanjik: hiteli) iz mest. V. 5. ljub.: in ptice izpod neba (1809, od Dalm. do 1806: pod nebom, po Lutru: unter dem Himmel, lav.: ptice neba, vulg. volucres coeli) so ga pozobale (Trub., comederunt). V. 5. ljub., lav.: Se-javec je šel sejat svoje seme, gr. je ἐσχηλθεν, vulg. exiit; od 1816. se pravilno piše: je šel, prej od Trub. dalje: šel vun; toda na 1. predpostno ned. Mat. 20, 5. 6. imajo lav. in ljub. od 1833 dalje tujko: je vun šel, dasi je to Ravnika 1816 odpravil in so opustile izdaje 1817 in 1825. Prim. ljub., lav.: In šel je vun (!) krog tretje ure; zopet je šel vun krog šeste; krog enajstih je vun šel. V. 7. ljub.: in trnje, ki je z njim vred zrastlo (lav.: Trubar inu tu terne ie shnim red fraslu, kar je lepo slov., gr. συνφύεσθαι, Luter: gingen mit auf). V. 8. ljub.: in je rastlo (prvi napačno Wolf, prej vsi od Trub. dalje prav: je zrastlo, v gr. je part. aor.: φύν; pravilno pa je isti izraz preveden v 6. vrsti: in ko je pognalo (Japelj). V. 8. lav.: Ko je to rekel (napaka od Dalm.: v gr. in vulg. je part. sedanjika: govoril, kar je edino Trub. zadel), je zavpil (napačno od l. 1800; gr., vulg. je imperfekt.: je vpil. In njegovi učenci so ga vprašali (napačno od Trub.; gr., lat. je imperfekt.: so ga izpraševali, povpraševali).

3. predpostna ned., list 1. Kor. 13, 1—13. V. 1. Krek: Ko bi... ne imel ljubezni, bi bil kakor bučeč (Trubar) bron (Dalm.) ali (ljub.) zvonec (Trub.; aes sonans aut cymbalum tinnens, Preuschen: gellendes Becken). V. 2. Krek.: In ko bi znal prerokovati (Trubar po Lutru: wenn ich weissagen könnte, lat. et si habuero prophetiam, enako gr.: tako vsi do ljub. 1870). V. 4. lav.: Ljubezen... ne ravna napačno (Japljev izraz, gr. οὐ περὶεργάζεται, po Pr.: bahati se; od Trub. do 1764: ni prešerna, kar ima ljub. 1912); V. 5. ljub., lav.: ni častilakomna (Hren: ona ni velike zhafty lakomna, lat. ambitiosa, gr. οὐκ ἀσχημονεῖ, Preusch.: sich unschicklich benehmen, zato Krek: se ne obnaša nespodobno), se ne da razdražiti (po Dalm.). V. 7. ljub.: vse prizanese (še v tej izdaji, suffert, gr. στέγει, Pr.: ertragen, aus-halten, zato dobro: prenese (od Pohlina dalje), pre-trpi (1817); napačni izraz prizanese je najbrž povzet po: za nese, kar se je rabilo od Trub. do 1741). V. 8. lav.: Ljubezen nikdar ne mine (1833, excidit), četudi bodo minila (evacuabuntur, καταργηθήσονται, uničiti, končati) prerokovanja in bodo nehali je-

ziki in bo prešla (destruetur, gr. καταργηθήσονται, kakor prej) učenost (od l. 1804; konstrukcija stavka je Trub., po Lutru, podobno ljub. 1912; toda gr. je, kakor je prevel Krek in brit. dr.: a bodisi preroštva, minula bodo; bodisi jeziki, nehali bodo; bodisi znanje, prešlo bo). V. 11. ljub., lav., Krek, brit. dr.: odkar sem pa mož, sem opustil (Tr.: japustil, Dalm.: pu-til, kar imajo vsi do Japlja, le-ta: opustil; evacuavi, κατήργηκα: uničil, končal), kar je bilo otroškega. — E v a n g. Luka 18, 31—43. V. 31. ljub.: Glejte, gremo gori v Jeruzalem (enako lav., Krek; germanizem od Trub. dalje: Pole, mi gremo gori Vierusalem, Luter: wir gehen hinauf gen Jerusalem; Bugar je germ. iztrebil in za njim lav. 1857, toda Wolf ga je nanovo vpeljal; gr. ἀναβαίνουμεν, ascendimus; enak germ. imata ljub., lav.: in Jezus je šel gori v Jer., po Trub.: gre gori, L.: zog hinauf gen J., ἀνέβη, ascendit, Jan. 2, 13, poned. po 4. ned. v postu; tu ima tudi Bugar: je fhel gor v J., dasi je isti gr. in lat. izraz. Toda za isti izraz imajo tudi ljub., lav., Krek pravično slov. zvezo kjer pišejo tako tudi prejšnje izdaje, n. pr. Luk. 2, 42, 1. ned. po 3 kraljih: so šli njegovi starši v Jeruzalem, tako vsi od Bugarja dalje, dasi imajo od Trub. dalje vsi pred Bugarjem: gori, Luter: gingen sie hinauf gen J., gr. ἀναβαίνοντων, ascendentibus. Tako neslovansko sintaktično zvezo imata ljub., lav. še: cvetna ned., Mat. 21, 7: in so ga gori posadili, Krek lepo slov.: posadita Jezusa nanj; germ. so ohranili vsi, Trub.: inu nega gori pošade, po Lutru: setzten ihn darauf; gr. ἐπεκλήθησαν ἐπάνω αὐτῶν, eum desuper sedere fecerunt. Toda za isti izraz rabita lav. in ljub. pravilno slov. zvezo, če jo rabijo tudi prejšnje izdaje, n. pr. Mat. 28, 2, velika sobota: je odvalil kamen in nanj sedel, dasi je gr.: ἐκθήτω ἐπάνω αὐτοῦ, lat. sedebat super eum, L.: setzete sich darauf, Trub.: inu gori na nega sede. Toda germ. je tu opustil že Dalm. in za njim vsi, D.: inu je na njega sedel. Dalje: lav.: je bil gori vzet (vnebohod), po Trub. vsi, tudi še ljub. 1870.) — V. 32, ljub.: Izdan bo namreč nevernikom in zasramovan bo, bičan in zapljuvan; neslov. pasiv se je ohranil od Trub. po Lutru; toda lav. 1912 in Krek že imajo aktiv po brit. dr. V. 34. lav.: Oni pa tega nič niso umeli (napak od 1816, gr. aor., lat. perf.: razumeli, kar ima ljub.) in (ljub.) ta beseda jim je bila prikrita in niso umeli, kar je bilo rečeno (napak od Japlja; gr. je sed.: τὰ λεγόμενα = kar je govoril, napovedoval). V. 35, lav.: ko se je približal Jerihi (napačno od Hrena, gr. sedanjik, lat. imperfekt: zato prav ljub.: se je bližal); in ko je slišal množico mimo iti (Pohlina konstrukcija; bolje slov.: Tr.: te ludi mumu gredozh, Dalm.: kir je mimu fhâl), je vprašal (vsi napačno po Trub.: gr., lat. imperfekt.: je izpraševal), kaj bi to bilo. V. 38. lav., ljub.: In je vpil (napaka od Japlja, prej vsi prav: zavpil, gr. aor., lat. perf.). V. 42: lav., ljub., Krek: Tvoja vera ti je pomagala (Dalm. po Lutru: dein Glaube hat dir geholfen, gr. ἡ πίστις σου σέσωκέν σε, tvoja vera te je rešila (ozdravila), fides tua te salvum fecit. Luter je ta stavek stalno tako prevajal in Dalmatin za njim, kar se je do danes ohranilo; n. pr. 13. ned. p. bink. Luk. 17, 19 lav., ljub.: tvoja vera ti je pomagala itd. Edino Trubar je prevajal doslovno: tuia vera ie tebe ohranila. Ta glagol je Luter sploh rad tako prevajal, n. pr.

Mat. 8, 25: 4. ned. po 3 kraljih: σῶσον ἡμᾶς, salva nos, Lut.: Hilf uns; T. D.: pomagaj nam, kar imajo vsi do Japlja. V. 43. ljub.: In zdajci (Trubar) je izpregledal (Japelj, lep izraz; lat. vidit).

1. postn ned., list 2. Kor. 6, 1—10. V. 1, lav., ljub.: Opominjamo vas, da milosti božje ne pridoma (1833, εἰς κενόν, Pr.: vergeblich, in vacuo, tako že Tr.: nepridnu, toda od Dalm. vsi do 1833: zastonj). V. 3. lav.: Nikomur ne dajajmo pohujšanja (tudi ljub., Dalm. po Lutru; D.: Nikogar pak nepohujšajmo, L.: Lasset uns aber Niemand ein Ärgernis geben, toda lat. offensionem, gr. προσκοπήν = spotika, kar brit. dr., Krek), da se ne zaničuje naša služba (1833; slovnisko je to napačno, glej mojo slovnico, § 275, a, zato slovnisko pravilno ljub.: da se ne bi zaničevala, toda gr. je aorist!). V. 4. ljub.: ampak v vseh rečeh se skazujemo (Trub.: Temuzh iskashimo se vseh rizheh [tega ni v gr. in lat.: ἐν παντί in omnibus] po Lutru: Sondern in allen Dingen lasset uns beweisen als; gr. συνιστάντες ἑαυτοὺς = Pr. empfehlen), kot božje služabnike. — Evangelij Mat. 4, 1—11. V. 1. ljub.: Tisti čas je bil Jezus od Duha v puščavo odveden, da bi bil od hudiča izkušán, enako lav.: pas. po Trub. in Lutru; Krek in brit. dr. aktiv. V. 4. lav., ljub.: temveč od vsake besede, ki pride iz božjih ust (tako 1870, gr. sed.: ἐκπορεύμενος, procedit, zato prav 1833, lav. 1857: izhaja; na drugem mestu prevaja tako tudi ljub. 1912: Jan. 15, 26: ki izhaja od Očeta [od 1816 dalje: παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, procedit.]). V. 5. in ga postavi vrh templja (Trub.) in mu reče: ... vrzi se (Dalm.: mitte te) doli. V. 6. ljub., lav.: in te bodo nosili (Dalm., po Lutru: auf den Händen tragen, vulg. tollent te), da z nogo ob kamen ne zadeneš (Japelj, offendas). V. 8. ljub.: Spet ga vzame hudič na silno visoko (še Trub. izraz: na eno Sylno višfoko Goro, valde excelsum) goro. V. 9. lav., ljub.: ako predme padeš in me moliš (slovniska nap. od Trub.; za prihodnje ali pogojno dejanje ni mogoč nedovršnik v sedanjiku; prav: če me boš (ali: bi me) molil, ali pa; se mi pokloniš).

2. ned. v postu, list 1. Tes. 4, 1—7. V. 6. ljub.: in da kdo predaleč ne seže (na novo sprejeto iz Dalm.: de obeden predelezh nefeshe, kar imajo vsi do 1777; od Japlja do 1870: predaleč ne stopa, prav: ne goljufajte, prim. Preuschen: υπερβαίνειν ἐν πράγματι, in den Geschäften hintergehen, 1. Thes. 4, 6) in ne prevari svojega brata v nobeni reči (po Japlju; prav: ne varajte pri kupčiji, gr. je sedanjik: πλεονεκτεῖν, prim. Pr.: Jemanden beim Handel über-vorteilen, 1. Thes. 4, 6). — Evangelij Mat. 17, 1—9. V. 1. lav., ljub.: in izpremenil se je (Trub.). V. 2. lav.: in njegov obraz se je svetil (napačno od Japlja, prej pravilno, ker g. aor., zato ljub.: se je zasvetilo) kakor solnce, njegova oblačila pa so bila bela (nap. od 1816; gr. aor., zato prav ljub., po Kreku: so zablestela) kakor sneg. V. 5. lav.: Ta je moj ljubi sin, nad katerim imam dopadenje (Trub., po Lutru: an welchem Wohlgefallen habe, gr. εὐδόκησα, Pr.: zufrieden sein mit Jemand). V. 6. lav., ljub.: so se silno (Trub.) bali (nap. od 1833, prej pravilno, gr. aor.).

3. ned. v postu. Evang. Luka 11, 14—28. Napačni časi: v. 14. lav.: je mutec govoril (od Trub., le

Pohlin pravilno: spregovoruv, gr. aor.); lav., ljub.: množice so se čudile (Jap., prej pravilno: so se začudile, gr. aor.). V. 17. lav.: kraljestvo, ki je razdeljeno (Trub.; gr. aor.: διαμερισθεῖσα = se je sprlo, razdrlo, ali: je sprto) samo zoper sebe; bo razdejano (Japelj; slov.: se bo razdejalo, opustošilo). V. 25. ljub.: jo najde pometeno in osnaženo (Trub.).

4. ned. v postu. Evang. Jan. 6, 1—15. V. 5. lav.: in je videl, da je silno velika (od 1800, gr. πολὺς ἄλλος = velika) množica prišla (Dalm.; gr. lat. sed.: prihaja). V. 6. lav., ljub.: je vedel, kaj bo storil (nap. od 1800; gr. je imperfekt.: ἐμελλεν ποιεῖν [lat. nič ne pove: quid esset facturus]: je hotel, mislil storiti. Pravilno pa je v. 15. lav., ljub.: da hočejo priti (tako od 1817; μελλουσιν ἔρχεσθαι) in ga po sili vzeti (Japelj, po Paglovčevi frazi: is fylo ufeli, 1741, lat. ut raperent) ter postaviti za kralja. V. 9. ljub.: Ali kaj je to med tolikanj (Dalm. po Trubarju: tulikain ludi; napak lav.: med tolike, gr. εἰς τοσοῦτους: med toliko ali tolikanj).

5. ned. v postu. Evang. Jan. 8, 46—59. V. 46. ljub.: Kdo izmed vas me more (po Dalm. in ta po Lutru: welcher unter euch kann mich einer Sünde zeihen, lat. quis arguet me) dolžiti greha (Trub. izraz). V. 56. lav.: Abraham, vaš oče, se je silno veselil, ljub.: močno veselil (Japelj je 1784 samovoljno vtaknil prislov: šlunu, kar so do danes vsi ohranili; gr. in vulg. nimata tega: gr. ἡγάλλεσθαι, exsultavit = se je razveselil, Krek: zahrepenel; napačen čas se je ohranil od Trub.: je ie vsselil, dasi je Luter prav prevel: ward froh. V. 59. ljub., lav.: Tedaj so pobirali kamenje, da bi ga vanj lučali (nap. od Dalm.: Natu fo ony kamenje pobirali, de bi v'njega luzhali, gr. je aor.: poberó, da bi vrgli).

Cvetna ned., list Fil. 2, 5—11. V. 5., ljub.: To čutite v sebi (novo, prej tako od Hrena do 1777, prej bolje po Tr. in D.: bodite te misli, gr. τοῦτο φρονεῖτε ἐν ὑμῖν, Pr.: so sollt ihr bei euch gesinnt sein: takih misli bodite). V. 6. ljub.: je sam sebe izničil, lav.: uničil, po Poglovčevi metonimiji, 1741: sanizhuval, iz tega naredil Pohlin: k' nezh fturil, kar je bilo do 1870; gr. ἐξένωσεν, Pr.: sich selbst entäußern), podobo hlapca (tako od 1715, prej slovnisko pravilneje po Dalmatinu: hlapzhevo) naše vzel (Tr.: inu na je [tega ni v gr. in vulg.!] všel, kar ni dobro, prim. Pr.: Sklavengestalt annehmen, d. h. Menschengestalt wie ein Gewand anlegen Phil. 2, 7) in bil po vnianjem (1804, izvrsten izraz, prim. Pr.: σχήματι der äußeren Erscheinung nach) kakor človek. — Evangelij Mat. 21, 1—9. V. 3., lav., ljub.: In če vama kdo kaj poreče (vsi po Trubarju), recita. V. 5., ljub.: Glej, tvoj kralj prihaja (po Kreku; od Trub. od lav. 1912 vsi: pride, kar ni napak, ker ima gr. sedanjik ἔρχεται pomen prihodnosti) k tebi krotak (Trub., gr. παῦς, Pr.: sanftmütig (v. Messias, Mat. 21, 5), tedaj: blag), sedeč ... na žrebetu jarmove oslice (Trub.: na enim sherbetu te podiar-moue oslice; gr. τὸ ὑποζύγιον, Pr.: Zugtier, vprežna žival). V. 7. vrsti lav., ljub. je množina vzeta po Trub., kar ni nujno: Učenca sta šla in storila, kakor jima je J. ukazal. In pripeljala sta oslico in žrebe in položili so svoja oblačila nanju in so ga gori posadili. Pohlin in Krek sta rabila tudi tu dvojino, kar ni izključeno. V. 8., lav., ljub.: veliko

ljudi je razgrinjalo (nap. od Trub.: fo resgrinali, gr. je aor.: pogrnili) svoja oblačila po potu.

Vel. četrtrek, list 1. Kor. 11, 20—32. Vrsta 20., lav.: kadar se snidete (nap. od Dalm.: kadar se... snydete, gr. je sed.: συνερχομένων ὑμῶν, zato prav ljub.: se shajate). V. 24., lav.: To storite (nap. od Trubarja dalje; gr. je sed.: ποιείτε: delajte, opravljajte; enako 25.: to storite, kolikorkrat bote pili, gr. sedanjik: delajte). V. 28., lav., ljub.: Naj torej človek sam sebe presodi (nap. od 1833., gr. je sed.: sodi, preskuša). V. 29., ljub.: ker ne razloči (nap. od Dalmatina; gr. je sed.: pravilno Trubar: kir ne lozhi, pravilno Krek in po njem lav.: ne razločuje) telesa Gospodovega. V. 32., lav., ljub.: ko smo pa sojeni (gr. sedanjik: κρινόμενοι, nas obsojajo, sodijo), nas Gospod pokori, da bi ne bili s tem svetom pogubljeni (neslov. pas. še po Dalm.). — Evangelij Jan. 13, 1—15. V. 1. lav., ljub.: Pred velikonočnim praznikom, ko je Jezus vedel, da je prišla njegova ura... Konstrukcija je Trub. po Lutru: Pred... Prašnikom, kadar ie J. veidil, L.: Vor dem Fest aber der Ostern, da J. erkannte, gr., lat. je deležnik: εἰδώς, sciens. Edino Krek samostojno. V. 2., ljub.: ko je bil hudič Judu že v srce dal (Dalm., po Lutru: in's Herz gegeben, lat. misisset, βεβληκότες, Pr.: es Jemd. eingeben, kar ima lav. po Kreku: vdihnil). V. 4., ljub.: vstane in dene s sebe (tako od Pohlina dalje, ponit, τίθησιν = odloži). Vrsta 6., ljub., lav.: Gospod, ti mi boš noge umival (Trub.; gr. je tu praesens de conatu, prim. Blaß-Debrunner, str. 186: σὺ μου νίπτεις τοὺς πόδας, tu mihi lavas pedes = ti mi hočeš noge umivati?). V. 12., lav., ljub.: je spet k mizi sedel (anahronizem že Trubar: fede hti miši, gr. ἀνέπεσεν, recubisset). Vrsta 15., lav., ljub.: da tako, kakor sem jaz vam storil, tudi vi storite (nap. od Trub.; gr. sed.: ποιήτε, edino brit. dr. prav: tudi vi delajte tako).

Velika ned. list 1. Kor. 5, 7—8. Vrsta 8., ljub.: Obhajajmo torej veliko noč (Japelj, prej Trub.)... ne v kvasu malopridnosti (1741, nequitiae, πονηρίας), ampak v opresnih kruhih čistosti (Trub.; gr. εὐκαρινίας, prim. Pr.: die Reinheit im sittl. Sinne 1 Kor., 5. 8).

Velikonočni ponedeljek. Apost. dej. 10, 37—43. V. 38., lav.: kako je Jezus..., ki je hodil okoli (Trub., po Lutru: der umhergezogen ist, pertransiit, gr. ἐπελθὼν = prehodil prim. Pr.) in (ljub.) ozdravljaj vse od hudiča nadlegovane (1804, oppressos a diabolo, gr. καταδυναστευμένους, Pr.: tyrannisiert). Vrsta 41. lav.: da se je pokazal, od Boga prej izvoljenim pričam (Trubar po Lutru: den vorerwählten Zeugen von Gott, praeordinatis). V. 42., lav., ljub.: ukazal je, naj ljudstvu oznanjujemo in pričamo (nedovrš. od Trub., toda gr. je aor.), da je on tisti, ki ga je Bog postavil sodnika (akt. od 1817). — Evang. Luka 24, 13—35. V. 15., lav., ljub.: ko sta se pogovarjala, se je Jezus približal. Tu je Luter izpustil »selbst« (gr. je: καὶ αὐτὸς Ἰησ., ἐγγίσας, et ipse Jes. appropinquans ibat) in po njem sta izpustila Tr. in D. in vsi za njima, tudi Wolf, dasi ima Allioli; nahete Jesu selbst und ging mit ihnen. Lut.: nahete Jezus zu ihnen, Trubar: Jefus fe tudi knima perblisha. Ima pa to Küzmič, ker ni odvisen od slov. predlog: i szám Jezus sze približavši k nyima; enako brit. dr.: in sam Jezus se

približa. — V. 21., Krek: Mi smo pa imeli upanje (tako vsi do 1870 po Dalm.: My pak smo vupanje imeli, de je on ta, kir..., ἡλπίζομεν, sperabamus), da bo on Izrael odrešil (pravilno od 1800, ὁ μέλλων λυτρωθῆναι; germanizem ima brit. dr.: ki ima odrešiti Izraela (to prav!). V. 25., ljub.: O vi nespametni in kesnega srca (Trubar: O vi neumni inu kašniga ferza), βραδείς τῇ καρδίᾳ, prim. Pr.: trägen Herzens = stumpf, L. 24, 25) za verovanje tega, kar so govorili preroki (nap. od Trub.; gr. je aor., lat. perf.). Vrsta 28., brit. dr., lav., ljub.: in on se je delal, kakor da bi hotel dalje iti (1816, vulg. ipse se finxit longius ire). Vrsta 30., lav., ljub.: je vzel kruh, blagoslovil, ga razlomil ter jima dal (napak že Trub. in vsi, gr. ἐπε δίδου αὐτοῖς = je imperf. de conatu: ga je hotel dati, vulg. porrigebat illis; glede imperf. de conatu primerjaj Luk. 1, 59: ἐκάλουν: so ga hoteli imenovati... Zaharija, glej Blaß-Debr., str. 188).

1. ned. po veliki noči. Evangelij Jan. 20, 19—31. Vrsta 19., lav.: ko je bil večer tistega dne (Trub. po L.: kadar ie vezher bil. L.: Am Abend, vulg. sero, ὥσπερ ἡσπας; Hren: je posnu bilu, in tako vsi do Japlja; Japelj je vzel Dalm. in Lutrov izraz) je (ljub.:) prišel Jezus in stal (napaka šele v tej izd.; doslej vsi pravilno: je stopil, gr. ἔστη) sredi med njimi. V. 21., lav., ljub.: Kakor je Oče mene poslal (gr. je perfekt, ki izraža posledice poslanstva; slov. bi lahko rekli; pošilja), tudi jaz vas pošljem (tako vsi po Dalm.; toda Trub.: poshilam, kar je pravilno, ker tu ni efektivni ali aoristični sedanjik, ampak pravi sedanjik, kakor kaže perf. prejšnjega stavka, gr. καθὼς ἀπέσταλκέν με ὁ πατήρ, κατὰ πρόβλεπον ὑμῶν. V. 23., lav., ljub.: in katerim jih (grehe) boste zadržali, so jim zadržani (Trub. metonimija). V. 25., lav., ljub.: Ako ne vidim na njegovih rokah znamenj (Trub., Lutrova metonimija, vulg. nisi videro fixuram clavorum, gr. τὸν τύπον, Lut.: daß ich sehe die Nägelmaße [Mal = Zeichen, prim. Kluge, Deut. Etym. Wörthb. 7, str. 301] žebljev in ne denem svojega prsta v rane (tudi brit. dr., Krek iz l. 1800., vulg. in locum clavorum, εἰς τὸν τύπον) žebljev, in ne položim (Trub. po Lutru: lege, vulg. mittam, βάλω) svoje roke v njegovo stran. V. 26., lav., ljub.: Prišel je Jezus in stal sredi med njimi (napaka od 1741, prej vsi pravilno: je stopil, gr. ἔστη). V. 27., lav., ljub., brit. dr., Krek: podaj (Trub.: podai semkai tui perft, inu podai semkai tuio roko, Lut.: reiche deinen Finger her, reiche deine Hand her, vulg. infer digitum, affer manum, gr. obakrat φέρε) svojo roko.

2. ned. po veliki noči, 1. Petr. 2, 21—25. V. 21., ljub., lav.: da hodite po njegovih stopinjah (Trub.: vestigia). V. 23., lav.: Ko je bil preklinjan, ni klel (Japelj; gr. λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδορεῖ, Pr.: geschmäht schmähte er nicht wieder) temveč se je v dal (tako od 1816, po Hrenu: se je pak timu zhés dal, gr. παρεδίδου δὲ τῷ κρίνοντι δικαίως = je prepuščal tistemu, ki pravično sodi, tradebat iudicanti se iniuste), ki ga je krivično sodil (nap. od Hrena dalje: katéri ga je krivizhnu sodil). V. 24., lav.: on je naše grehe sam nosil na svojem telesu na lesu (nap. Japelj; gr. aorist in pomeni: darovati; ἀνήνεγκεν, prim. Pr.: er brachte unsere Sünden auf das Holz mit seinem Leibe). V. 25., lav.: sedaj pa ste se obrnili k pastirju in škofu (Trub. po Lutru: zu dem Hirten und Bischof eueren Seelen, toda ἐπίσκοπος pomeni tu:

Aufseher, gl. Pr., zato prav ljub. 1912: k varihu, brit. dr.: čuvaju). — Evang. Jan. 10, 11—16. V. 12, ljub.: in volk popade in razpodi ovce (nap. od Tr.: vulk popade inu respodi te ouce, po Lutru: erhascht und zerstreuet die Schafe; gr., lat. je sedanjik; Küzmič pravilno: vuk pa trga in razganja, tako tudi brit. dr. 1914).

3. ned. po vel. n., 1. Petr. 2, 11—19. Vrsta 11., lav., ljub.: prosim vas kot tujce in popotnike (Trub.). V. 13., lav., ljub.: Bodite podložni... kralju kot najvišjemu (superlativ od 1804; komparativ Trub.: timu Vishimu, po L.: als dem Obersten, vulg. praecellenti, gr. ὑπερέχοντι, Pr.: übergeordnet. V. 15., lav., Krek: da z dobrimi deli usta zamašite nespametnim (Trub., po Lutru: daß ihr verstopfet die Unwissenheit der Leute; ut obmutescere faciat). V. 18., lav., ljub.: bodite podložni gospodarjem, nele... krotkim, ampak tudi čemernim (Japelj, τῶς σκληροῖς, Pr.: verkeht, gottlos).

4. ned. po vel. n., Jak. 1, 17—21. V. 17, lav., ljub.: Vsak dober dar (po Trub. in Lutru: Alle gute Gabe, po gr.: πᾶσα δόσις ἀγαθή, lat. optimum). V. 18., lav., ljub.: da smo nekakšne prvine njegovih stvari (T. in D.: de bi my bily pèrvine, L.: daß wir wären Erstlinge seiner Kreaturen, kar je pravilno po gr., vulg. initium). V. 19., ljub.: vsak človek bodi... kesán za govorjenje (Trub.: kaffan, tardus). — Evang. Jan. 16, 5—14. V. 7., lav., ljub.: Za vas je dobro, da jaz grem (Trub. po Lutru: Es ist euch gut, vulg. expedit vobis, gr. συμφέρει ὑμῖν, Preuschen: es nützt J(oh.) 16, 7).

5. ned. po vel. n., Jak. 1, 22—27. V. 22., lav.: s čimer bi zapeljevali sami sebe (Dalm. konstrukcija, po Lutru: damit ihr euch betrüget, vulg. particip: fallentes vosmetipsos, enako gr.) — Evang. Jan. 16, 23—30. V. 25., lav., ljub.: To sem vam v prilikah govoril (vsi od T., gr. perfekt, primerneje: povedal; natančno pa perf. slov. tu ne moremo izraziti; toda v 27. vrsti bi ga dobro izrazili s sedanjikom: ὑμεῖς ἐμὲ περικλήκατε καὶ πεπιστεύκατε = vi me ljubite in verujete (v sedanjiku je prevel tudi Luter in za njim Dalm., toda Hren je po vulg. rabil perfekt, kar imajo še danes vsi; toda bink. ponedeljek pri Jan. 3, 18 ima tudi ljub. in lav. sedanjik: v me verujete za perf. πεπιστεύκατε, ker imajo vsi tako po Dalm. in ta po Lutru).

Križev teden, list Jak. 5, 16—20. V. 16., lav.: molite drug za drugega, da bote ohranjeni (1804, po Hrenu: de bote isvelizhani; gr. ἰαθῆτε = ljub. 1912, da ozdravite), veliko premore (tudi ljub., Krek; Dalm.: veliko premore, po L.: vermag, vulg. valet) stanovitna (Japelj, assidua; ἐναργυμένη, Pr.: ein wirksames Gebet) molitev pravičnega. Vrsta 17., lav.:

Elija je bil človek trpljenju podvržen kakor mi (1741, po Hrenovi metonimiji: smèrti podvèrshen, passibilis; ljub. 1912 po gr.: ἐμοισπαθής = gleichgeartet, kar je imel že Dalm. [in to po Lutru: Elias war ein Mensch, gleich wie wir]; Elias je bil en Zhlovik raunu kakor my: Elija je bil človek kakor mi). V. 9., lav., ljub.: ako kdo izmed vas zajde (Trubarjev izraz, erraverit) od resnice.

Vnebohod. Dej. apóst. 1, 1—11. V. 1., ljub., lav., brit. dr.: ko je apostolom dal zapovedi (1804, kar je pravilno, gr.: ἐνταλάμενος, einen Befehl geben, vulg. praecipiens). V. 6., lav.: Tedaj so ga ti... vprašali (nap. od Trub.; gr. vulg. je imperf.); rekel pa jim je: Ne gre (1804, non est vestrum, enako gr.) vam vedeti časov, katere je Oče ohranil (Dalmatin po Lutru: vorbehalten, vulg. posuit, enako gr.) v svoji oblasti. Vrsta 9., lav., ljub.: In ko je bil to izgovoril, se je vzdignil (akt. od 1804) vprícho njih (1804, videntibus illis). — Evang. Marka 16, 14—20. V. 17., lav., ljub., brit. dr.: bodo hudiče izganjali (Dalm., po Lutru: werden sie austreiben, eiicient), kače prijemali (1833, tollent, ἀρούσιν = dvigali). V. 20., lav., ljub., brit. dr.: je besedo (Trub., bolje: nauk) potrjeval s čudeži, ki so se potem godili (Japelj, sequentibus, enako gr.).

Binkoštna ned. Ap. dej. 2, 1—11. V. 1. lav.: Ko je bilo dopolnjenih petdeset dni, ljub.: ko je prišel binkoštni dan (nap. od Trub. dalje, gr. je sed., lat. imperf.: ἐν τῷ συμπληροῦσθαι = ko je 50 dni potekalo, se dopolnjevalo, so bili vsi skupaj). V. 2. lav.: In vstal je (Jap., ljub. bolje: nastal) na nagloma (Trub.) šum (Trub. po Lutru: Brausen, sonus) kakor prihajajočega silnega (ljub.:) vetra (vzeto iz Dalm., po Lutru: eines gewaltigen Windes). Vrsta 5., ljub.: Bivali so pa v J. Judje, bogaboječi možje (Trub., po L.: gottesfürchtige Männer, religiosi). V. 6., lav., ljub.: ko se je pa zaslísal (Wolf) ta glas, se je množica... zavzela (1804, mente confusa, συνεχθή, Pr.: in Bestürzung geraten).

Bink. ponedeljek. Ap. dej. 10, 45: in verniki so se zavzeli (Jap., gr. ἐξέστησαν osupnili); v. 46., lav.: Slišali so jih govoriti mnogotere jezike (Japelj; v gr. in vulg. ni besede mnogoter, ampak le: γλώσσας λαλεῖν, prim., kaj pravi o tem Pr.). — Evang. Jan. 3, 16—21. V. 17., ljub.: da bi bil svet po njem zveličan (neslov. pas. od Dalm.; lav. po Kreku: da se svet po njem zveliča). V. 18., lav., ljub.: kdor vanj veruje, ne bo sojen (germ. po Dalm., ozir. L.: wird nicht gerichtet = sedanjik, kakor je tudi lat. in gr. οὐ κρίνεται), kdor pa ne veruje, je že sojen (to prav, ker gr. perf.: κρίνεται). V. 20., lav.: da se ne grajajo njegova dela, prej vsi od 1816: da niso svarjena, po Dalm.; toda gr. je aor.: ἐλεγχθῇ = ans Licht ziehen Jemandes Werke J(oh.) 3, 20.